

TARTU ÜLIKOOL
USUTEADUSKOND

Kristi Lee
NELIPÜHI KIRIKU NOORTE ARUSAAMINE JUMALAST
ÜHE KOGUDUSE NÄITEL
Magistritöö

Juhendaja: Dr (theol) Olga Schihalejev

Tartu 2012

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised lähtekohad	14
1.1. Ernst Harmsi usulise kasvu tasandid.....	15
1.2. James W. Fowleri usulise arengu astmed	17
1.3. Fritz Oseri religioossete otsustuste faasid	21
1.4. William Hendricksi teadmiskiisid Jumalast.....	26
1.5. Teismeeas poiste ja tüdrukute erinevused jumalakujutluses ja usulises arengus	27
1.6. Laste ja noorte religioossust kajastavad uurimused	29
1.7. Eestis läbiviidud uurimused noorte vaimsusest	30
1.7.1. Lea Altnurme uuring koolinoorte jumalakujutlusest	30
1.7.2. Olga Schihalejevi uuring noorte arusaamisest religiooni kohta.....	31
1.7.3. Katti Pärksoni uuring kristlaste vaimsusest	33
2. Uurimuse meetod ja valim	36
2.1. Meetod	36
2.2. Valimi kirjeldus.....	38
2.3. Intervjuu läbiviimise protseduur	39
2.4. Andmete analüüs	40
3. Tulemused ja arutelu	42
3.1. Noorte jumalapilt	42
3.1.1. Jumala välimus.....	44
3.1.2. Jumala olemus.....	46
3.1.3. Jumala tegevus	49
3.1.4. Järeldus noorte jumalapildist.....	52
3.2. Suhe Jumalaga.....	58
3.2.1 Kogemused Jumalaga.....	58
3.2.2. Jumalaga suhtlemine	61
3.2.3. Tabuteemad Jumalaga suhtlemisel.....	63
3.2.4. Järeldus noorte suhtlemisest Jumalaga.....	64
3.3. Jumala mõtted, soovid ja ootused noorte suhtes	68

3.3.1. Jumala mõtted noorte kohta	68
3.3.2. Jumala ootused noorte suhtes	69
3.3.3. Jumala soovid noortele.....	70
3.3.4. Järeldus Jumala mõtetest, soovidest ja ootustest noorte suhtes	70
3.4. Usu väljendumine ja mõju	72
3.4.1. Noorte usu väljendumine igapäevaelus.....	72
3.4.2. Usu mõju noore isiksusele	73
3.4.3. Usu mõju suhetele	75
3.4.4. Järeldused noorte usu väljendumise ja mõju kohta.....	76
Kokkuvõte	81
Kasutatud kirjandus.....	84
Summary	89
Lisad	92
Lisa 1. Nelipühi kiriku noorte portreed.....	92
Lisa 2. Intervjuus kasutatud põhiküsimused	121
Lisa 3. Intervjuus kasutatud nelipühi lastekiriku laste joonistused.....	123
Lisa 4. Ankeet intervjuule lisaks	127

Sissejuhatus

Arusaamine Jumalast on mitmetahuline nähtus, mis väljendub inimese mõtlemises, suhtumises ja tegemistes ning mis ühtlasi muutub ja areneb koos indiviidiga. Igal inimesel on oma ettekujutus Jumalast või millestki suuremast ja kõrgemast kui tema ise. Kuigi üldjoontes võib inimeste jumalakujutus sarnaneda, siis individuaalselt on iga jumalapilt eriline.

Kasper Walter on küsinud: “Kes Jumal tegelikult on?” ning leidnud, et esmane vastus sellele küsimusele ei saa olla muud kui: “Jumal on põhjatu saladus”. Ükski inimene ei ole Teda eales näinud. Ta ei ole objekt, keda saaks teiste objektide sarnaselt “kindlaks määrata” (Walter 2000: 13). Kuigi Jumalat ei saa demonstreerida nagu keemilisi katseid (Hendricks 2009: 26), saab uurida, kuidas inimene Jumalat tajub, mida Jumal inimese arvates tema elus teeb. Antud töö käigus püüangi noorte arusaamade põhjal nende jumalapilti natuke lähemalt uurida, õigemini anda ülevaate sellest, kuidas nelipühi kiriku noored niinimetatud salapärasest Jumalast tajuvad, Temast mõtlevad.

Teema põhjendus

Teadupärast on Eesti näol tegemist Euroopa, kui mitte maailma, kõige religioonivaesama maaga või nagu noored eelistavad reklaamida, usuvaba Eestiga (Engelbrecht 2008). Tänapäeva ühiskonnale omane moderniseerumine, sekulariseerumine ja individualiseerumine on toonud kaasa religioosse mitmekesisuse. Tänapäeva noortel on transpordi- ja kommunikatsioonivahendite arengu tõttu ligipääs igasugustele globaalsetele ideedele ja uskumustele. Üksnes Interneti kaudu on inimesel suurem ligipääs kõikvõimalikele teadmistele kui iial varem. Piisab vaid huvipakkuv sõna *Google*’i otsingumootoris sisestada, kui avaneb tohutul hulgal erineva usaldusväärsusega infot otsitud teema kohta. Noorte hulgas ei saa alahinnata ka *Youtube*’i internetikeskkonda teadmiste allikana. Nt sisestades selles keskkonnas otsitavaks sõnaks Jumal, saab vastuseks ligi 4 miljonit

(u 3 830 000) linki. Sellel meeletul info ülekülluse ajastul võib noorel olla päris raske orienteeruda. Missugust mõju on avaldanud selline infoküllane ja sekulariseerunud ühiskond, kus sõna «usklik» on saavutanud põlatud tähenduse, nelipühi noore arusaamisele Jumalast? Kuidas mõistab tänapäeva noor Jumalat? Need on küsimused, mis mind huvitavad ja millele antud töös valgust heidan.

Kuigi noorsootöö toimub Eestis 71 koguduses (Kask 2007: 48), pole minule teada olevatel andmetel Eesti koguduste noorte arusaamisi Jumalast seni veel uuritud. Loodetavasti annab minu uurimustöö põgusa ülevaate nelipühi koguduse noorte jumalapildist. Küll aga on uuritud koolinoorte ja koguduse inimeste arusaamisi religioonist üldiselt. Olen ise olnud üle 15 aasta ühe koguduse noortetöö juht ning leian, et üks noortega tegelev inimene võiks teada noorte ettekujutusi Jumalast. See aitab noori paremini mõista ja teenida ning samas annab ülevaate, kuidas noored endale Jumalat ette kujutavad, mis omakorda võib anda aimu sellest, missugusel usu arengu astmel ühe väljavalitud koguduse noored valdavalt on.

Minu töö “Nelipühi kiriku noorte arusaamine Jumalast ühe koguduse näitel” kuulub religioonisotsioloogiliste uuringute valdkonda.

Töö eesmärk ja uurimisküsimus

Töö eesmärgiks on ühe konkreetse koguduse näitel heita pilk noorte arusaamistele Jumalast. Oma uuringus otsin vastust küsimusele, kuidas noored saavad aru Jumalast, Teda kujutlevad ja kogevad, missuguseid tegureid nende arusaamade kujunemisel peavad nad oluliseks, kuidas noore usk avaldub ja missugust mõju see omab noore isiksusele. Käesolev töö keskendub Eesti Kristliku Nelipühi kiriku ühe koguduse noorte arusaamistele Jumalast.

Antud töö puhul vältisin hüpoteesi püstitamist, sest soovisin intervjuude läbiviimisel olla noorte vastustele avatud ning vältida teadlikku või alateadlikku minupoolset vastuste suunamist mingi teooria hüvanguks.

Minu uurimusküsimuseks sai: “Missugune on nelipühi noorte arusaamine Jumalast?”. Selle küsimuse abil soovisin mõista noorte arusaamisi Jumalast ja näha, kuidas noored Jumalat ja usu mõju tajuvad.

Uurimismetoodika

Minu uurimus liigitub kvalitatiivsete uuringute hulka. Leidsin, et uuritav teema on võib-olla noore jaoks liiga isiklik ja nõuab seetõttu sügavamat ja paindlikumat lähenemist, kui ankeetküsitlus võimaldaks. Küll aga uurisin ankeetküsitlusega hiljem lisaks noorte arusaamiste mõjuallikaid. Kvalitatiivse uuringu tüübilt on antud töös tegemist fenomenograafilise uurimusega, kus ma uurin, mida noored Jumalast mõtlevad ja kuidas Teda kogevad.

Uurimuse andmed jumalapildi, kogemuste, väljendumise ja mõju kohta kogusin intervjuu käigus avatud küsimustega, millest räägin täpsemalt peatükis "Uurimuse meetod ja valim". Intervjuu tulemuste põhjal moodustasin noorte portreed (Lisa 1).

Nelipühi kiriku noori otsustasin uurida esiteks seetõttu, et olen ise sama koguduse liige ja olnud seal kauaaegne noortetöõjuht, kuigi viimased kaks aastat olen olnud lapsehoolduspuhkusega seoses kõrvaltvaataja rollis. Teiseks võimaldavad saadud teadmised noori tulevikus efektiivsemalt mõista ja õpetada. Kuigi minu seotust osa noortega võib pidada valimi nõrkuseks, leian, et minu ja uuritavate vaheline olemasolev usaldus andis uuritavast nähtusest sügavama ülevaate. Samuti võimaldas see mul noori paremini mõista ning noored said delikaatsel teemal vabamalt rääkida, ilma et oleks pidanud kartma võõra reaktsiooni või mõne mõiste puhul eelnevat selgitustööd tegema. Kuigi võib eeldada, et tuttavale, eriti noortehuhile, tahaks noored paremad välja paista kui tegelikult ja pakkuda nn õigeid vastuseid, siis minu üllatuseks ja rõõmuks ma sellist lähenemist ei täheldanud. Mulle tundus kohati, et noored olid isegi liiga ausad ja avameelsed.

Mõisted

Minu töö paremaks mõistmiseks toon välja siin enim kasutatud mõisted.

Usu defineerimisel lähtun Fowleri pakutud laiast definitsioonist, mille kohaselt hõlmab see inimese uskumusi, väärtusi ja arusaamisi ning annab elule suuna ja võimaldab katsumustega toime tulla (Fowler 2004: 36).

Religioossust defineerin Soome teadlase Tammineni sõnadega: “Religioon on suuremal või vähemal määral teadlik sõltumine jumalusest/Jumalast ja üleloomulikust. See sõltuvus või pühendumine on tõestus inimese personaalsusest (kogemused uskumused ja mõtlemine) ja motiveerib teda pühendunud praktikale, moraalsele käitumisele ja teistele tegevustele.” (Tamminen 1991: 15)

Sekulariseerumisest rääkides eelistan kasutada Eesti sotsioloogide Eva-Liisa Jaanus ja Marge Unti definitsiooni: “Sekulariseerumine ehk ilmalikustumine on nähtus, mille käigus religioossete institutsioonide, sümbolite ja väärtuste mõju ühiskonnas kahaneb.” (Jaanus & Unt 2012: 214)

Käesolevas töös kasutan sõnu jumalakujutus ja jumalapilt sünonüümidena. Neid kasutades pean silmas noorte arusaamist Jumala olemusest, missugune Ta on ja mida Ta teeb. Jumalapilt koosneb inimese personaalsest ja kultuurilisest kontekstist ning see väljendab ülimaid väärtusi ja arusaamisi (Dayringer 2004: 1). Juba väikelapseas on jumalapildi moodustumine mõjutatud erinevate tegurite poolt: mitmesugused maalid, kus on vaimusilmas kujutatud Jumalat ning teadlik õpetus, mida laps vastu võtab, kodune keskkond, inimestevahelised suhted ja lapse oma kogemused. Koolis ning tihti ka kirikus, sealhulgas pühapäevakoolis, puutuvad lapsed ja noored kokku piibellike ja teiste hariduslike materjalidega, mis illustreerivad jumalakujutlust. (Tamminen 1991: 160)

Sõnade antropomorfism ja sükretism puhul piirdun Eesti keele sõnaraamatu selgitusega:

Antropomorfne –inimkujuline, inimesetaoline (Eesti keele sõnaraamat 2002: 65).

Sünkretism – vaatesüsteemide suland (Ibid: 766).

Probleemi senine uuritus

Usulise arengu teooriatest ja uurimustest räägin lähemalt peatükis “Teoreetilised lähetkohad”.

Laste ja noorte jumalakujutlust on uuritud juba üle saja aasta nii kvantitatiivsel kui kvalitatiivsel viisil (Altnurme 1997: 59). Rohkem on uuritud kvalitatiivsel meetodil, sest see viis ei anna ette piiratud raame, vaid võimaldab paindlikkust jumalakujutluse uurimisel. Jumalakujutlust on uuritud nii verbaalselt (intervjuud) kui mitteverbaalset (laste joonistused Jumalast). Peamiselt on uuritud lapse ja noore arusaamisi Jumalast ealise arengu seisukohalt, kuid on uuritud ka Jumalale antavaid omadusi ning jumalapildi seost enesehinnangu ja vanematega ning nende mõju lapse jumalakujutluse arenemisele.

Religioosse arengu uurijatest on tuntumad Ernest Harms, James W. Fowler, John H. Westerhoff ja Fritz Oser, kelle teooriaid olen antud töös ka käsitlenud.

Ernest Harms palus lastel väljendada oma kujutlust Jumalast joonistamise kaudu. Nende joonistuste põhjal töötas ta 1944. aastal välja usulise kasvu kolm tasandit: muinasjutuline, realistlik ja individualistlik tasand. Ta leidis, et eelkooliealiste laste jumalapilt on valdavalt antropomorfne, kuid kaheksandaks eluaastaks on see tavaliselt asendunud mitteantropomorfse jumalakujutlusega.

James W. Fowleri usulise arengu teooria lähtealused kujunesid välja aastatel 1974—1981 (Fowler 2005: 34) ja on mõjutatud Erik Eriksoni inimese arengu ja Lawrence Kohlbergi moraalse arengu teooriatest. Olles kolm aastat analüüsinud 359 läbiviidud intervjuud, töötas Fowler välja usulise arengu astmete teooria, millel on tugev Piaget`ja Kohlbergi kognitiivne vundament (Fowler 2004: 13) ja mis fokuseerub üldisele arusaamisele usust. Usuline areng on seotud kognitiivse, sotsiaalse, moraalse, tunnetuse, identiteedi ja isiksuse, jumala- ja maailmapildi ja sümbolite mõistmise arenguga. Usulise arengu teooria koosneb kuuest astmest: 1) intuiitiv-projektiivne usk; 2) müütlis-sõnasõnaline usk; 3)

sünteesilis-konventsionaalne usk; 4) intuitsiiv-reflektiivne usk; 5) konjuktiivne ehk siduv usk; 6) universaliseeriv usk. Kahel esimesel astmel on valdavalt tegemist antropomorfse jumalapildiga, kuid sealt edasi on jumalakujutus mitteantropomorfne.

John H. Westerhoff näeb usku kui tegevust, mis haarab kogu inimese isiksuse. Usk on tema arvates käitumise, kaasahaaramise, teadmise, olemise ja tahtmise viis (Pilli 2001: 7). Ta jagab usu viieks tasemeks: 1) kogetud usk; 2) liitev usk; 3) otsiv usk; 4) omaksvõetud usk; 5) küps usk. Usk areneb Fowleri teooriaga sarnaselt jälgendamisel isemõtlemiseni, iseenese juurest teiste suunas, jäikuselt avatusele. (Ibid: 10)

Fritz Oser heitis James W. Fowlerile ette liigset universaalsust ning arendas välja religioosete otsustuste teooria, mis toetub L. Kohlbergi moraalse arengu teooriale. Religioosse otsustuse all mõistab Oser seda, kuidas laps tajub Jumala ja inimese suhet ning kuidas ta sellele arusaamisele vastavalt ümbritsevat elu tõlgendab ning valiksituatsioonides otsuseid langetab (Oser 1991: 6). Ta uuris inimese religioosset otsustust hüpoteetiliste dilemmade kaudu, kus ta palus uuritavatel panna ennast dilemmas oleva isiku asemele ja rääkida, kuidas nemad oleks selles olukorras käitunud. Analüüsinud intervjuude vastuseid, töötas ta välja kuus usulise arengu faasi: 1) heteronoomiline faas; 2) bipolaarne faas; 3) deistlik faas; 4) päästeplaani faas; 5) inimsuhte faas; 6) universumi faas. Ühest faasist üleminek teise toimub läbi kriiside.

Mainitud teooriate kohaselt on lapse esialgne jumalapilt tavaliselt inimesetaoline, kuid arenedes selline arusaamine muutub teadmiste ja kogemuste täienedes mitmekesisemaks. Usulises arengus ühelt astmelt teisele üleminek toimub tavaliselt läbi kriiside.

Eestis on kooliõpilaste jumalapilti uurinud põhiliselt Lea Altnurme. Ta uuris 1997. aastal koolinoorte jumalapilti ankeedis olevate lahtiste küsimuste kaudu ning leidis, et rasketel hetkedel usuvad noored eelkõige iseendasse, seejärel

Jumalasse, paremasse tulevikku ja lähedastesse. Jumalat kujutati isikuna, ebamäärasena või väena. Kõige enam oli kujutletud inimesetaolist Jumalat - “vanamees pilve serval”.

Olga Schihalejev uuris 2009. aastal doktoritöö raames noorte religiooni ja selle mitmekesisust. Ta avastas, et noorte jaoks pole religioon tähtis ning religioosne olla pole lahe, sest see ei kuulu noorte kultuuri hulka. Sõna “religioon” seostus noorte arvates rohkem teiste usunditega ning sõna “Jumal” pigem kristlusega. Jumala kirjeldamisel kasutati kristlikust traditsioonist pärit sõnu.

Kristlaste vaimsust Eestis on käesoleval sajandil uurinud Katti Pärkson. Ta uuris, kuidas luterlaste ja baptistide elus usk väljendub. Ta leidis, et mõlematele annab usk toe ja tugipunkti eluraskustes. Kui luterlased esindavad pigem ratsionalistlikku ja kohati ilmalikku, ent formaalset suhtumist usku, siis baptistid on karismaatilisemad ja fundamentalistlikumad. Kui mõlemad kogevad Jumalat valdavalt palvevastuste näol, siis baptistide hulgas esines lisaks veel üleloomulikke jumalakogemusi.

Töös kasutatud allikad

Teooria osas toetusin põhiliselt eespool mainitud autoritele, sest tegu on tuntud ja tunnustatud teooriatele aluse pannud isikutega. Ankeedis kasutasin Kirsi Tirri (Tirri 2009: 87) ja ta kolleegide poolt välja töötatud *Religious Judgment Test* (RJT) väiteid, mis toetusid Oseri teooriale. Soomlaste koostatud testiga soovisin teada saada, millises usulises arengufaasis Fritz Oseri teooria kohaselt nelipühi noored valdavalt on.

Analüüsis toetusin Lea Altnurme magistritöö (1997) uurimusele ja hilisematele kirjutistele, sest ta on andnud suure panuse eestlaste religioossuse ja selle ilmingute põhjalikul uurimisel. Altnurme on leidnud, et nii nagu mujal maailmas, nii on ka Eestis sekulariseerumine kaasa toonud väärtuste ja maailmavaadete paljususe ning sellega seoses on eestlaste usk sünkretistlik – personaalne Jumal on taandunud impersonaalse Jumala ees (Altnurme 1997: 141).

Kategooriate moodustamisel võtsin eeskujuks Jaques Jannseni ja ta kolleegide väljatöötatud skeemi, kus jumalakujutluse süstematiseerimisel lähtusin sellest, kes Jumal on ja mida Ta teeb. Selline jaotamine tundus minu jaoks kõige selgem ja loogilisem. Lisaks sellele kasutasin Maare E. Tamme jumalapildi jaotust, jagades laias laastus noorte jumalakujutluse kaheks: antropomorfne ja mitteantropomorfne jumalapilt.

Töös ette tulnud sisulised ja vormilised raskused

Töö käigus puutusin kokku põhiliselt kahte laadi raskustega. Esimene raskus on vormilist laadi. Eestis pole sellist intervjuudel põhinevat uuringut, mis keskenduks koguduse noortele, läbi viidud ning sellega seoses polnud otsest eeskuju kusagilt võtta. Noorte jumalapilti ja religioossust on küll varem uuritud, kuid rõhuasetused ja meetodid on olnud teised.

Kuna kasutasin kvalitatiivset meetodit esmakordselt, siis tundsin end sageli kogemuse puuduse tõttu ebakindlalt ega teadnud, kuidas toimida. Kõige raskemaks katsumuseks kujunes kategooriate loomine. Kulutasin selle väljatöötamisele rohkem aega ja energiat, kui oleks eal arvanud.

Palju vaeva nägin ka vastava kirjanduse kättesaadavusega. Mõnel juhul sain Interneti teel otsitud artiklit tasuta eest lugeda, kuid mõnel juhul tuligi leppida kaudsete viidetega, mis puudutasid laste ja noorte usulist arengut.

Teine raskus on seotud intervjuude läbiviimisega. Takistusteks kujunesid intervjuude jooksul üllatusolukorrad, kus jooksin ummikusse, olin hetke peata olekus. Oma uurimispäevikus olen neid hetki kirjeldanud järgmiselt: "*Appi! Mis nüüd? Kuidas edasi? Mis ma nüüd siis teen?*". Tahan siinkohal märkida, et uurimispäeviku pidamine kujunes minu jaoks väga arendavaks kogemuseks, kuna sundis mind reflekteerima ja ennast kõrvalt nägema, õigemini kuulama. Olin üsna kurb ja lõõdud, kui avastasin, et kostun kohati ründava või naerdes alavääristavana ning alguses olin ka üsna kärsitu, kartes vaikusehetki. Selline kogemus aitas peeglisse vaadata, vigadest õppida ja areneda.

Üheks raskuseks pean ka teatud ebamugavustunnet, kui mõni noor rääkis oma väga kurvast lapsepõlvest või erootilistest mõtetest või hoopis mõnest vastuolulisest käitumisest. Tundsin ebamugavust nii sellepärast, et teemad liiga valusad või piinlikud kui ka sellepärast, et olin mures, kas noor ennast sedasi avades liiga haavatavaks ei tee. Sellistel hetkedel tundsin survet laskuda hingehoidja või õpetaja rolli, kuid intervjuu jooksul otsustasin siiski igasugustest hinnangute ja nõuannete andmistest hoiduda, et noor ei läheks intervjuu käigus lukku. Siiski, vastavalt südametunnistusele, ma mõnel puhul peale intervjuud võtsin teadlikult hingehoidja rolli. Mõnikord jällegi jätkus väike hingehoidlik vestlus spontaanselt pärast ametlikku intervjuud, kui diktofon sai välja lülitatud. Pean vajalikuks mainida, et nii mõnigi noor, kes intervjuu ajal oli tagasihoidlik ja kinnine, avas end mitteametliku vestluse käigus märgatavalt rohkem. Kui vestluse teema puudutas uurimustööd, siis palusin mingi hetk luba diktofon uuesti sisse lülitada ja noorel äsja avaldatud mõtet korrata. Selle loa õnneks ka sain, sest mõnikord osutus diktofoniväline jutt uurimuse seisukohalt väärtuslikumaks kui ametliku intervjuu vastused. Kuna peale intervjuud küsisin ka mõningal määral tagasisidet, et kuidas intervjuu tundus ja kas saadi enda kohta ka midagi uut teada, siis tänu sellele jätkus kolmel korral peale intervjuud spontaanne vabatahtlik hingehoidlik vestlus, kus noor sai oma muredest ja kahtlustest lähemalt rääkida ja küsimusi küsida. Kuna iga intervjuu on mingil määral ka hingehoidlik vestlus, siis loen neid intervjuusid, millele järgnes vestlus noore valitud teemal, igati kordaläinuteks, sest noorel oli lisaks oma mõtete jagamisele ka võimalus usalduslikus õhkkonnas oma seisukohti ja/või südamevalu, mõned juhul ka ettepanekuid jagada.

Töö struktuur

Käesolev töö koosneb kolmest peatükist: teoreetilised lähtekohad, uurimuse meetod ja valim ning uurimuse tulemused ja arutelu. Esimeses peatükis annan ülevaate teoreetilisest raamistikust, kus kirjeldan erinevaid usulise arengu teooriaid ja uurimusi, mille valgusel hiljem tulemusi analüüsida. Teises peatükis kirjutan samm sammu haaval lahti oma metoodika ja kirjeldan valimit ning intervjuude läbiviimise ja andmete analüüsi protseduuri. Lisaks põhjendan

meetodi ja valimi valikut. Kolmandas peatükis kirjeldan uurimuse tulemusi, analüüsin ning teen järeltusi. Järeldustes võrdlen saadud tulemusi varasemate uurimuste ja teooriaga ning analüüsin leitud erinevusi ja sarnasusi.

Antud magistritöö valmis uurimisprojekti “Noorte usuliste veendumuste ja usulisse mitmekesisusse suhtumise kontekstuaalsed tegurid” raames. Uuringut toetas Euroopa Liidu Euroopa Regionaalarengu Fond (Kultuuriteooria tippkeskus) ning ETF-i grant 98108.

1. Teoreetilised lähtekohad

Töös käsitlen erinevaid usulise arengu teooriaid, mis aitavad kirjeldada ja mõista inimese arusaamisi Jumalast ja nende muutumist ajas.

Usulise arengu uurija John H. Westerhoff on öelnud, et inimese uskumine ja selle arenemine on otsekui puu, mis kogub aastaringe. Lapse usk on sama õige ja täiuslik nagu ühe aastaringiga puu. Edasiarenemine ei tähenda endiste arusaamade hülgamist, vaid puule ringide lisandumist - usulise arengu ja kogemuse laienemist. (Astley 1991: 51-52)

Kaasaegsed lapse- ja religioonipsühholoogid jagavad arvamust, et laps sünnib siia maailma ilma konkreetse religioonita, ta ei ole sünnipäraselt moslem või kristlane. Teed Jumalani ei leia laps ilma välise abita. W. H. Clark väidab, et kui vanemad lapse esimestel elukuudel rahuldavad tema turvalisuse vajaduse, siis kogeb laps positiivsel kujul sõltuvust vanematest ning see saab tulevikus prototüübiks sõltuvustundele Loojast. Erinevad uurimused kinnitavad, et lapse vaimulikus arengus on oluline koht tema kodusuhtel, eriti suhtel vanematega. Lapse vaimulik areng on veel tihedas seoses kõigi muude arenguaspektidega – tema intellektuaalsuse, emotsionaalse ja sotsiaalse arenguga. (Tankler 1999: 132-133)

Westerhoff rõhutab, et “usupuud” kasvamisele on keskkond, milles ta sirgub, väga tähtis. Usk ei arene vaakumis, vaid vastabki ümbritsevast maailmast saadud kogemustele. Keskkond võib usu arengut toetada või pärssida. (Westerhoff 1980, viidatud Pilli 2001: 7)

1.1. Ernst Harmsi usulise kasvu tasandid

1940ndatel uuris E. Harms laste jumalakujutlust joonistuste põhjal. Ta lasi lastel joonistada pildi Jumalast ning pildi teisele poole kirjutada kommentaari joonistuse kohta. Materjal klassifitseeriti ja selle põhjal eristas Harms usulise kasvu 3 tasandit:

I *Muinasjuttude tasand* (eelkooliealised lapsed), mil ei tehta veel vahet usu ja muinasjuttude vahel. Jumal kuulub heasüdamlike hiiglaste hulka ja Piiblis kirjeldatavad imed on läbisegi nõiduse ja maagiaga. Üheksal juhul kümnest kujutab eelkooliealine laps Jumalat inimesena – kuningas, kõigi laste isa. (Harms 1944: 115-116)

II *Realistlik tasand* (7.-12. eluaasta vahel). Sel tasandil ollakse huvitatud kõikvõimalikest asjadest ning sündmustest ning proovitakse mõista nende olemust. Sagedasti küsitakse «Kas see on tõsi?» või «Kas see on tõesti juhtunud?» (ajalooliselt). Reaalne on nende jaoks selles faasis see, mis on materiaalne ja ajalooliselt tõene. Jumalast mõtlevad nad antropomorfiselt. Jumal on see, kes maailma otseselt ja füüsiliselt mõjutab. (*Ibid*: 116-117)

III *Individualistlik tasand* (13.- ja sealt edasi) Sellel tasemel võib olla väike grupp neid, kellel on spetsiifiline religioosne ideaalne suhtumine, kuid üldiselt eksisteerib mitmekesiseid väljenduse tüüpe, mida iseloomustaks kõige paremini sõna “uurija”. Kogutud materjali põhjal jagati jumalakujutlused kolme rühma:

1) Noored, kes elavad valdavalt lähtuvalt dogmadest ning kujutavad Jumalat tavapäraselt konservatiivselt ning seetõttu on neil kalduvus kujutada Jumalat religioossete sümbolitena: rist, madonna, taevaväravad, inglid, sünagoog jmt. Neil puudub originaalne religioosne mõtlemine, kuid täiskasvanutega võrreldes on nende lähenemine sensitiivsem, loovam ja individualistlikum.

2) See grupp on loovam kui eelmine, kujutades Jumalat läbi religioossete kogemuste ja humanitaarsete (inimsõbralik) sümbolite nagu lahkus, headus, samariitlus (hädalise abistamine) kaudu. Iseloomulik on loovus ja leiutamisevõime. Sisimas nad tunnevad, et on üksi. Nad ei lähtu enam kiriku dogmadest, vaid on

hakanud ise mõtlema ja tunnetama patu ja vioruse, surma ja igaviku, rõõmu ja kurvastuse, lootuse, usu ja ahnuse teemasid iseseisvalt. Jumala kirjeldamisel lähtusid nad puhtalt emotsionaalsetest väljenditest. Jumalat kujutati päikesetõusu, läbitungiva valgusvihuna tumedas teavas. Päikest ja valgust kujutati headuse sümbolina. Kujutati ka surmavarje ja vaime, mis väljendasid kohtumist metafüüsilise homsega. Oli ka palju pilte, mis kujutasid kurbust ja kannatusi. Vikerkaared ja ukсед taevasse sümboliseerisid noore kujutlusi igavesest õnnest. Jumalat kujutatakse isikupäraselt, lähtuvalt indiviidist. Jumala kujutlused on kantud sügavast emotsionaalsest kogemusest, mis on ühtlasi seletatav asjaoluga, et selles vanuses lapsed ongi inimese elueaga võrreldes kõige kõrgema emotsionaalsuse tasemega.

3) Selle grupi religioossed väljendused olid kõige jahmatavamad. Religioosne individualism ületab lapse vanemate individuaalse usu. Kasutati motiive, mis polnud kooskõlas lapse keskkonnaga, samuti polnud nad tutvunud teiste religioonidega, ometi oli nende kujutluspiltidel mõne iidse ja välismaise religiooni tunnused, nt Egiptuse ja Pärsia mütoloogiast. Mõned teised pildid näitasid seost Hiina budistlike kontseptsioonidega, kuid oli ka sarnasusi praeguseks unustatud uskumustega. Jumalat kujutati ka alkeemiliste sümbolitena. Näiteks salapärase pudelina, mis oli täis meeste päid, ja naisena, kes purskas plahvatuse tagajärjena pudelist välja. Üks tüdruk joonistas ennast kahe kohvriga, kujutledes, et ta on valmis retkeks laia maailma. Üks 14aastane noor kujutas Jumalat doktorina, kelle poole maa peal olevad inimesed oma käed sirutasid. Pildi pealkiri oli "Arst aita!". (Harms 1944: 117-119)

Oma uurimuses kasutasin noorte jumalapildi uurimisel nelipühi kiriku laste joonistusi Jumalast. Nende joonistuse põhjal kirjeldatud arusaamisi saan kõrvutada Harmsi usulise kasvu teooriaga.

1.2. James W. Fowleri usulise arengu astmed

James W. Fowler on teoloogia ja inimarengu professor, kes 1970ndatel aastatel viis läbi tervet inimese elutsükli hõlmava uurimuse (Fowler 2005: 34), mille tulemusena toob välja seitse staadiumisarnast, arengulises seoses olevat uskumise stiili. Fowleri usuastemete teooria toetub Piaget' ja Kohlbergi arengu teooriatele (Fowler 2004: 13), kuid lisaks sellele veel Fowleri enda väljatoodud seitsmele dimensioonile: loogiline mõtlemine, võime näha asju ja olukordi teiste perspektiivist, võime seada end teise olukorda, sotsiaalne teadvus, autoriteeditaju, maailmapildi terviklikkus ja sümbolite funktsioon. Fowleri väitel on kõik need dimensioonid olemas igal arengutasandil, kuid nende kvaliteet ja nendevaheliste seoste olemus on erinev. (Astley 1991: 9)

Fowler leiab, et usuline areng ei toimu mingite eeskirjade või mudelite järgi, vaid sisekogemuse kaudu. Kuna tegemist on äärmiselt sügava ja isikliku protsessiga, siis toimubki areng läbi kriiside – valulised kogemused on midagi, mida arengu juures vältida ei saa. Oma usku kombineerides ja ühelt tasemelt teisele jõudes kaotatakse vana uskumise viis, et võiks välja areneda uus ning seetõttu võidakse kogeda ühe viisi surmavalu ja teise viisi ülestõusu (Ibid: 18). Fowleri teooria kohaselt jaguneb usk kuueks astmeks. Esimese kahe eluaasta usk on vanuse tõttu uurimisele suhteliselt kättesaamatu ning seetõttu nimetab ta selle perioodi 0-astmeks ehk diferentseerimata usuks.

I aste *Intuiitiv-projektiivne usk* ehk “kaootiline või organiseerimata usk” (vanus: u 3/4 – 7/8 a), mida iseloomustab pigem intuiitivne kui järelduslik arusaam Jumalast ja elu olemusest. Jumalat kujutatakse valdavalt antropomorfseks (inimesesarnasena), kuid esineb ka mitteantropomorfseid jumalakujutlusi, nt õhk, päike. Siin on tegemist seguga universaalsest ja isikustatud Jumalast, kes toimib maagilisel moel. Fantaasia ja reaalsuse objektid eksisteerivad kõrvuti. Sellel astmel peetakse kõike võimalikuks. Esmaste täiskasvanute mõju lapse maailmatajumisele ja Jumalast arusaamisele on väga tugev. Lapse autoriteetideks on täiskasvanud. Lapse moraalsed otsused põhinevad premeerimisel ja karistamisel. (Astley 1991: 20-21)

II aste *Müütilis-sõnasõnaline usk* ehk “korrastatud usk” (vanus: u 6/7 – 11/12 a ja mõned täiskasvanud). Sel tasemel areneb lapse mõtlemisvõime. Esimesele astmele omane kaos asendub sorteerimisega. Ilmneb soov eristada reaalselt kujuteldavast. Laps tahab teada “Kas see on tõestisündinud lugu?”. Sellega seoses kaasneb “must-valge” nägemine ja arusaamine. Uskumusi ja norme mõistetakse sõna-sõnalt ja must-valgelt, ka sümbolite mõistmine on ühedimensiooniline. Ka sellel astmel kujutletakse Jumalat antropomorfseks. Selles vanuses toimub mõtlemine ja õppimine lugude kaudu ning kesksel kohal on kuuluvustunne. Selles faasis on moraalsele mõtlemisele omane immanentne õigluse mõtteviis “mina sulle, sina mulle.” Ülemineku sellelt astmelt järgmisele põhjustab sisemiste vastuolude tunnetus – erinevate lugude ratsionaalne kõrvutamine, vastuolu vanade ja uute autoriteetide vahel. (Ibid: 21-23)

III aste *Sünteesilis-konventsionaalne usk* ehk “kohandumise usk” (vanus: 11/12 – 17/18 a ja paljud täiskasvanud). Sellel astmele omane uus eneseteadvus ja reflektiivsuse võime juhatavad arusaamiseni, kes ma olen teistega võrreldes. See on suur minateadvuse ja usu kohandumise periood elus. Tähtis on teiste arvamus, mis mõjutab usu kujunemist. Primaarsed on suhted eakaaslastega, seetõttu on seda kirjeldatud ka kui “klanniusku”. Tihti küsitakse endalt “Milline grupp on õige?”. Maailm on jagatud meieks ja nendeks. Autoriteedid on noore elus need, kelle grupp on selleks tunnistanud ning neid seisukohti ja uskumusi ei sõnastata ega reflekteerita. Noor kohaneb grupi normidega (konformism) – usutakse ja käitatakse nii nagu teised, sest iseseisvate otsuste tegemiseks puudub veel piisav enesekindlus. Noor ei tea ise ka veel päris täpselt, mida ta usub. Abstraktse mõtlemise teke toob kaasa senisest sümbolsema jumalakujutluse tekke, mida sageli esitatakse suhete keeles. Moraalsele mõtlemisele on omane elada ootuste või seaduse ja reeglite järgi. Jumalapilt ei ole enam füüsiliselt antropomorfne, kuid rajaneb personaalsel jumalal – nagu sõber, trööstija või teejuht. Selle astme ohuks võib kujuneda olukord, kus noor on teiste arvamusel niivõrd omaks võtnud, et edaspidi muutub isiklike seisukohtade kujundamine raskeks. Kriisiks, mis võimaldab järgmisele astmele jõudmise, võib osutada vastuolu autoriteetide vahel, kodust lahkumine, oma mina üle reflekteerimine – “Kes ma olen siis kui

ma ei suhtle nende inimestega, kes on mu ümber?” Fowler peab kolmandast neljandale astmele jõudmist kõige olulisemaks usu arengus, sest see määrab ära, kas inimene otsustab ateismi või teadlikult valitud pühendumise kasuks. (Astley 1991: 24-29)

IV aste *Intuiitiv-reflektiivne usk* ehk valiv usk (vanus: umbes 17/18 või alates 30-40 a). Sellel etapil hakkab inimene endalt küsima “Kes ma olen?” ja “Mida ma usun?”. Inimene tahab endale valida ja omada omaenda, mitte teiste, usku. Ta valib ise autoriteedid, jumalad, oma ideoloogia ja maailmavaate ja sellega seoses kasvab pühendumine ja vastutus. Tõde peab sobituma tervikuga. Sel perioodil on kõik haaratav ja inimene on avatud enese läbikatsumisele. Inimene vaatab ennast justkui väljapoolt ja reflekteerib kriitiliselt selle üle, mida ja kuidas ta usub. Läbi kriiside muutub usk üha enam isiklikuks ning välja hakkavad kujunema loogilised ja läbiproovitud süsteemid ning iseseisev maailmavaade. Usuliste osaduskondade suhtes tekib kriitika. Usulisi sümboleid demütologiseeritakse, hakatakse nägema nende laia tähendust ja mitmetimõistetavust, sümboolid tõlgitakse mõtestatud kontseptsioonidesse. Selle etapi ohuks võib kujuneda liigne enesekindlus, “sekundaarne nartsissism”, mil võidakse unustada, kust tullakse ja kes on aidanud olemasolevaid väärtusi vormida. Suurimaks ohuks on ülelihtsustatud naiivsus, mil vastassuunda kiskuvat peetakse väljakannatamatuks ja mittevajalikuks. Ülemineku ajendiks järgmisele astmele kujuneb vajadus tegeleda oma isiksuse süvakihtide ja lapsepõlve kujutlustega, sest senine maailmapilt hakkab tunduma liiga lameda ja steriilsena. (Ibid: 1991: 27-30)

V aste (vanus: harva enne 30 a) *Konjuktiivne usk* ehk kaasaarvav, tasakaalus usk. Fowleri tähelepanekute kohaselt ilmneb see harva enne keskiga või kui, siis seoses kannatustes ja ebasoodsas olukorras olemise tulemusena. Sel astmel olev inimene teab, mida tähendab sakramendi kaotus ja tegude-kohustuste tagasipöördumatu reaalsus. Inimene on õppinud ebaõnnestumiste ja tehtud otsustega toime tulema. Saadakse aru maailma ja iseenda ebatäiuslikkusest. Kaasneb uus avatus, kus neljanda astme uskumused töödeldakse ümber. Piirid on muutunud poorseteks ja läbilaskvateks. Tunnustatakse paradoksi ja austatakse

teiste arusaamisi tõest ja tõdetakse, et vastandväited võivad olla korraga tõesed. On tekkinud uut tüüpi dialektiline ja dialoogiline mõtlemine, arusaamine. Inimene on empaatiline ja otsib pigem mõistmist kui selgitust ning on oma seisukohtade kaitsmisega vähem ametis. Ollakse valmis suhtlema üle rahvuste, rassi, klassi ja ideoloogiliste piiride. Usulisse osaduskonda kuulumine ning usulised sümbolid võivad uuesti oluliseks muutuda. Üleminekuks järgmisele astmele kujuneb igavikulise missiooni tajumine selles tegelikus maailmas ning kokkukuuluvustunne kogu inimkonnaga. (Ibid: 30-33)

VI aste *Universaliseeriv usk* ehk isetu usk. See aste ei seotud konkreetse vanusega, kuid tavaliselt on see omane elu “sügisesse” jõudnud inimestele. Seda astet esineb väga harva, sest suurem osa inimesi seda oma elu jooksul ei saavuta. Inimese kese ei ole enam mina, vaid see on hüljatud selleks, et leida ennast Ülimas Reaalsuses, Jumalas. Iseennast kaotades on nad leidnud iseenda. Nad on ühtsuses kõigega. See on peaaegu müstiline ja spirituaalne ühtsus, mille ühendavaks jõuks on armastus kõigi vastu. Ollakse küll pärit sellest maailmast, kuid samas ei olla selles maailmas. Vastandeid ei kogeta enam paradoksi, vaid ühtsusena. Tõde kui absoluut on praktiline, elulähedane ja tegelikkusele suunatud. Igasugune piir profaanse ja sakraalse vahel on kadunud. Enam ei muretseta ainult enda või oma grupi, vaid inimkonna kui terviku heaolu pärast. Nad pole täiuslikud, kuid neil on eriline usk ja uut sorti kvalitatiivne vabadus endas kui ka teistega suheldes. Neid inimesi võib kirjeldada kui isetuid, armastavaid ja õiglasi, kes väljendavad tõde kogu oma eluviisiga. Sellised inimesed ei pruugi kaua elada, sest nad annavad endast nii palju ja on haavatavad nende poolt, kelle väärtustele nad väljakutse esitavad. Need on inimesed, kes on võimelised ennast ohverdama ideaali nimel ja pälvivad tunnustuse sageli alles pärast surma. Nad muudavad inimkonna arusaama normaalsest. Inimene sellel tasemel on valmis osaduseks kõigi maailma madalamate astmete inimestega ja ka teiste religioossete traditsioonide esindajatega. Sellel tasemel olid näiteks Ema Teresa, M. Luther King, Dag Hammarskjöld jt. (Astley 1991: 33-35)

Kattuvused eaga nendel Fowleri usuastmetel on üsna suhtelised ning pigem põhinevad statistikal. Fowleri arvates võib inimene küll kronoloogiliselt ja bioloogiliselt olla täiskasvanu, kuid usulises arengus olla tasemel, mis rohkem omane lapse või noore arusaamistele (Fowler 2005: 36). Tegelikult ei pruugi inimene oma elu jooksul kõiki neid tasandeid läbida ning mõni kahekümneaastane võib oma usulises arengus olla küpsem mõnest neljakümnesest (Sooniste 2002: 15).

Fowleri usulise arengu teooriale on ette heidetud liigset universaalsust ning kritiseeritud on ka Fowleri usu definitsiooni, kus mõiste “usk” pole rangelt seotud Jumalaga, vaid käib ka mittereligioossete vaadete kohta. Paljud kriitikud leiavad, et Fowleri arusaamine usust pole tasakaalus ning rõhutab liialt kognitiivset (mõtlemine, teadmine) külge ja liiga vähe tunnete ja emotsioonide mõju. Fowleri kolleeg Sam Keen kritiseerib Fowleri arenguteooriat, mis on liiga intellektuaalne ja maskuliinne, kus *“igaiüks lõpetab professori moodi koherentse maailmavaatega elule”*. (Astley 1991: 48-56)

1.3. Fritz Oseri religioossete otsustuste faasid

Šveitsi psühholoog Fritz Oser on Fowlerile ette heitnud liigset universaalsust, mis muudab tema teooria liiga abstraktseks ning kohati raskesti jälgitavaks (Tankler 1999: 138). F. Oser pakub välja omalt poolt hierarhilise seeria religioosse otsustuse kognitiivsetest staadiumitest. Tema skeem usulisest arengust toetub L. Kohlbergi moraali arengu teooriale. Religioosse otsustuse all mõistab Oser seda, kuidas laps tajub Jumala ja inimese suhet ja kuidas ta sellele arusaamisele vastavalt tõlgendab ümbritsevat elu ning valiksituatsioonides otsuseid langetab (Oser 1991: 6).

Religioossed otsustused ilmnevad erinevates situatsioonides: palves, mediteerimisel, religioossetel pidustustel ja kriisis. Kuna neid olukordi on erinevatel põhjustel raske uurida, siis uuris Oser inimese religioosseid otsustusi hüpoteetiliste dilemmade kaudu, kus ta palus uuritavatel panna ennast dilemmas oleva isiku asemele ja rääkida, kuidas nemad oleks selles olukorras käitunud. Oma uurimuses kasutas ta intervjuudes kolme dilemmat. Kõige laialdasemalt kasutatud dilemma kirjeldab olukorda, kus noor arst Paul istub lennukil, mida

ähvardab allakukkumine. Meeleheitel töötab ta pühendada oma elu haigete ja vaeste aitamiseks kolmanda maailma (*Third World*) maades. Ta jääb ellu ning mõtleb seejärel, kas oma lubadust pidada või mitte. (Ibid: 9)

Oma uurimuse tulemusena eristas Fritz Oser kuut usulise arengu faasi. Ta alustab nagu Fowleri 0-astmega, mida ta nimetab religioonieelseks.

I aste *Heteronoomiline faas*. Selles faasis valitseb *Deus ex machina* perspektiiv, mis sisuliselt tähendab seda, et laps võtab omaks mõtteviisi, mille kohaselt on kõik juhitud, seatud ja korraldatud kõikvõimsa Jumala poolt. Usutakse, et Jumal on kõik loonud ja põhjustanud erinevaid olukordi, nagu näiteks lennuõnnetus. Suhe Jumala ja inimese vahel on ühedimensiooniline – Jumal käsib ja nii peab sündima. Lapse jaoks on Jumal selles faasis kui metafüüsiline politsei, kes kontrollib ja karistab. Selles faasis on sõnakuulmine absoluutne nõue. Jumala tahet tuleb kindlasti täita, sest muidu laguneb suhe Jumalaga koost ja sõnakuulmatu laps saab karistada. Jumal võib kaitsta või hävitada, saata valu või rõõmu, anda tervist või haigust. (Oser 1991: 10-11)

Vastusena Pauli dilemma puhul arvati selles faasis, et Paul peab täitma oma töötuse Jumalale, et vältida karistust, mille Jumal võib õnnetuse või haiguse näol saata. (Ibid: 11)

II aste *Bipolaarne faas*. Selles faasis valitseb *Do, ut des* perspektiiv, kus suhe lapse ja Jumala vahel taandub lihtsale vahetussuhtele “sina mulle, mina sulle”, mis on enim tuntud roomlaste ohverdustest tuulejumalale, et Vahemerel ellu jääda. Sellel tasemel inimene usub, et Jumala tahet ja tuju saab palvete, heade tegude, religioossete tavade ja reeglite täitmisega mõjutada, karistust pehmendada või vältida. Laps teeb häid tegusid selleks, et selle eest Jumalalt tasu saada. Suhe on juba kahepoolne (bipolaarne), Jumalast on saanud suhtluspartner, kuid laps teeb asju hirmust. Kui inimene läbib Jumala poolt seatud testid, siis Jumal käitub kui usaldusväärne ja armastav isa või ema ning inimene on õnnelik, terve ja edukas. Selles faasis olevad inimesed arvasid, et Paul ei pea lahkuma oma kodulinnast, kui ta on seal valmis tegema palju häid tegusid vaeste ja haigete

jaoks ning ühtlasi annetab palju raha vastavatele organisatsioonidele, et leevendada kolmanda maailma hädasid. (Ibid)

III aste *Deistlik faas*. Siin valitseb absoluutse autonoomia ja deismi perspektiiv, kus inimene püüab kaht poolust – inimlikku ja jumalikku – teineteisest täielikult lahutada, sageli neid otseselt vastandades. Selle eesmärk on vaba tahte ja jumaliku tahte konflikti lahendamine. Jumal on pigem ülevaataja rollis, kes kogu elu jälgib, kuid otseselt ei sekku. Seni omaks võetud arusaamised Jumalast hüljatakse. Oluline on inimese enda, mitte Jumala, tahe. Selles faasis toimuv võib viia ateismi, sest inimesed on kogenud, et Jumal pole neid rasketel hetkedel aidanud ning seetõttu on nad hakanud kahtlema Jumala olemasolus. See faas on omane eelkõige teismelistele, kes otsivad oma identiteeti ning mässavad välise kontrolli vastu, püüdes saavutada iseseisvust oma vanematest kui ka kirikust, kelle arusaamised usust ja elustiilist on nende jaoks vanamoelised.. Pauli dilemma puhul arvati, et Paul peab ise otsustama, kõik sõltub tema tahtest. Jumala tahet Pauli saatuses ei nähta. (Oser 1991: 10-12)

IV aste *Päästeplaani faas*. Selles faasis on tegemist religioosse autonoomia ja Jumala plaani perspektiiviga, kus inimene muutub teadlikuks isiklikust vastutusest oma tegude ees. See vastutus on tajutav nii inimese enda kui ka Jumala ees. Jumal küll soovib inimesele head, kuid ei määra ära tema tegusid. Küll aga loob Jumal inimesele kõik tingimused, et ta võiks teha õigeid valikuid. Inimene kuulub Jumala plaani, kuid samas ei piira see tema isiklikku vabadust. Inimesed näevad ennast vaba ja vastutavana. Nad saavad aru, et vabadus ja elu ei saa lähtuda ainult neist endist ning anda elule mõtet. Vabadus on selles faasis seotud Jumalaga, kes seda annab ja säilitab. Jumalat avastatakse igapäevaelus, kus sotsiaalne läbikäimine on saanud religioosse elu osaks. Sellel tasemel inimesed räägivad sageli Jumala plaanist ning annavad sellega seoses elutee tõusudele ja mõõnadele tähenduse, sest usuvad, et kokkuvõttes lõppeb kõik hästi. Igas inimeses on peidus Jumala plaan, kuid inimesel on vabadus otsustada, kuidas seda täita. Selles faasis oleva inimese arvates on Pauli dilemma kohaselt Jumala tahe see, et Paul pärast

hoolikat kaalumist otsustab ise, missugune oleks vastutustundlik tegutsemine. (Ibid)

V aste *Inimsuhte faas*. Siin on valitsev religioosse autonoomia perspektiiv läbi intersubjektiivsuse. Selles faasis on inimese iseseisvus kesksel kohal. Jumalat nähakse sellena, kes inimese kõigist tema kasvamist ja arenemist takistavatest kõidikutest vabastab. Inimene kogeb pühadust väga isikliku suhtlemise kaudu Jumalaga. Selles faasis on ja avaldub Jumal igas momendis ja kohustuses, olgu see tühine või profaanne. Kus iganes on hoolivust ja armastust, seal avaldub Jumal inimese tegudes. Vabadus ja sõltuvus, transtsendentsus ja immanentsus, kõik need poolused saavad tasakaalustatud ning loovad olemisviisi, mis võib kohati tunduda imeliku ja imepärasena. Tundub, et selles faasis olevad inimesed ei muretse oma turvalisuse pärast, kuid ometi näivad nad teistest kaitstumana Vabadus leitakse pühendumises ja sõnakuulelikkuses, mis teistele näib vabaduse kaotusena. Rikkusest saab vaesus ja vaesusest saab rikkus. Isegi haigused ja kannatused on hinnatud sellepoolest, et need pakuvad võimalusi olla Jumalale lähemal. Sellel tasemel inimene vastaks Pauli dilemma küsimusele järgmiselt: *“Paul ei peaks minema, kui see tähendaks tema elu jaoks pelgalt lennukis antud töötuse täitmist. Tähtis pole see, kas ta läheb või mitte. Tähtis on see, et ta peab oma lubadust laiemas mõttes, mida iganes see võiks tähendada paljudes väljakutsetes, mida elu pakub.”* (Oser 1991: 12-13)

VI aste *Universumi faas*. See on pigem hüpoteetiline täiuslikkuse tasand, sest Oser ise väidab, et ei leidnud seda. Ta kirjeldab seda faasi kui kõik kõiges, st Jumal võib end ilmutada ükskõik mille kaudu. Enam ei eraldata inimest ja Jumalat, sealpoolest ja siinpoolest. See on otsekui kohalejõudnud taevas.

Ühest faasist teise üleminek toimub läbi kriiside, kus inimene avastab, et vana arusaam ei aita seletada tekkinud olukordi. Areng toimub astmelt “Jumal teeb” astmele “Jumal teeb seda kui...”, sealt edasi “Jumal ja inimene teevad”, kuni jõuab lõpuks astmele “inimene teeb läbi Jumala tegevuse, mis toimib läbi inimeste tegude”. Viimasele astmele jõudmine on pikk teekond, sest iga uus aste toob

kaasa nii kaotusi kui kasvu. Sel arenguteel võib esineda ka regressiooni madalamatele tasemetel ja seda eriti vanemaealiste puhul. (Ibid: 13-15)

Oseri väitel on talle ette heidetud suhtumist, et kolmandas faasis olevat inimest, kes on muutunud ateistiks, saab siiski lugeda religioosses arengus osalevaks. Oser täheldab, et on kohanud nelja liiki ateiste. Esimesed nimetavad ennast ateistiks, kui nad ei usu enam seda, mida uskusid enne. Oser nimetab neid muutuste protsessis olevaid inimesi “arenevateks ateistideks”. Teised peavad ennast ateistiks, sest on lõpetanud kiriku liikmeks olemise. Oser nimetab neid “kiriku ateistideks”. Kolmandad on tulnud tugeva mõttetöö tulemusel oma endistest uskumustest välja ja seetõttu eitavad Jumala olemasolu. Nende endiste uskumuste asemele on tulnud erinevad filosoofiad ja selletõttu nimetab Oser neid “filosoofilisteks ateistideks”. Neljandaid iseloomustab igasugune huvipuudumine religiooni suhtes. Sageli ei tunne nad huvi ka eksistentsiaalsete küsimuste nagu “Mis on elu mõte?” vastu. Selline antireligioossus sobib hästi kokku müstiliste suhtumistega või irratsionaalsusega ning on mõneti huvitatud astroloogiast ja okultismist. Seda liiki ateiste nimetab Oser “kergeteks ateistideks”. (Oser 1991: 18-20)

Fritz Oser leiab, et selleks, et liikuda teiselt tasemelt kolmandasse, peabki inimene hülgama teisele astmele iseloomulikud arusaamised, näiteks et Jumal reageerib meie tegudele meid premeerides või karistades. Enne kui inimene jõuab uuele arusaamisele Jumalast, läbib ta ateistliku faasi, kus jumalapilt ei toeta tema religioosset identiteeti. Järelikult on ateismi faas vajalik ja loodud religioosse arengu enda tulemusel. Teiseks leiab ta, et enamikul intervjueeritavatest, kes pidasid ennast ateistiks, oli siiski mõni idee Üleloomuliku Reaalsuse kohta, kuid nad nimetasid seda teisiti kui kirikud on harjunud mõistma. Näiteks noored naised eitasid kristliku Jumala olemasolu, kuid ütlesid, et me sõltume loodusest ning seetõttu peaks hoopiski loodust kummardama. (Ibid)

Tutvumine Oseri teoriaga andis mulle mõtte uurida, millises faasis nelipühi noored on. Selleks ei kasutanud ma Oseri dilemmade meetodit, vaid Soome

teadlaste poolt välja töötatud RJT (*Religious Judgement Test*) testi (Tirri 2009: 87), mille väited põhinevad Oseri teooriast.

Kõigi mainitud teooriate kohaselt on esialgne lapse arusaamine Jumalast antropomorfne, kuid lapse arenedes ja küpsedes muutub see mitteantropomorfseks. Noored on tavaliselt teisel või kolmandal arenguastmel. Ühelt astmelt teisele üleminek toimub enamasti läbi kriiside, kui inimene avastab, et senine arusaamine ei vasta enam tekkinud olukordadele ega võimalda seletada juhtunut. Fowleri ja Oseri teooria viimastele arenguastmele jõuab kõige vähem inimesi. Areng ei pruugi toimuda ainult tõusvas suunas, vaid inimese usulises arengus võib ette tulla ka regressiooni või stagnatsiooni.

1.4. William Hendricksi teadmisi Jumalast.

Jumalast arusaamine on seotud üldise arusaamisvõimega. William Hendricks (2009) toob välja kolm teadmisi: eksperimentaalne, reflekteeriv ja intuiitvne teadmine.

Eksperimentaalse teadmise põhiliseks meetodiks on eksperiment. Teadmised omandatakse eksperimenteerimise kaudu. Selle mõtteviisiga inimestel võib tekkida probleem, sest mitmeid olulisi teoloogilisi tõdesid ei saa eksperimendi kaudu tunda õppida. Me ei saa eksperimenteerida Jumalaks ja inimeseks olemist üheaegselt, me pole Kristus (Hendricks 2009: 24).

Teine teadmisviis on refleksioon – asjade väljatöötamine oma peas, loogika kasutamine. Reflekteerimine jaotub kaheks: sirgjooneline ja peegeldav mõtlemine. Sirgjoonelise mõtlemise puhul on tegemist viisiga, mis jätab välja kõik mitted sobivad võimalused, et jõuda ühe õige vastuseni. Kui Jumala tahe on hea, siis see, mida Jumal ei taha, on halb. Suur osa teoloogiast on sellele ehitatud. (Ibid: 25-26)

Peegeldava mõtlemise puhul on tegemist sellise viisiga, mis näeb kõiges mõlemat külge. See väljendab tõde, öeldes nii “jah” kui “ei”, ja on väga ettevaatlik, enne kui midagi ütleb. Selline mõtlemine on nõus tunnustama näilisi

vasturääkivusi. Selline teadmine teeb ruumi eranditele ja ebaselgele. Näiteks, kas Jumal on armastuse või viha Jumal? Sirgjooneline mõtlemine teeks need terminid vastanditeks ja ütleks, et Jumal ei saa olla mõlemat. Kuid peegeldav mõtlemine defineeriks need terminid nii, et Jumal on mõlemat, ilma vastuoluta. (Hendricks 2009: 25-26)

Kolmas teadmisviis on intuitsioon. Sellist teadmist ei saa tavakeeles kirjeldada, sest see ei allu üldistele seaduspärasustele, see on nn “kõhutunne”. Armastajad võivad hüüda “Ma ei tea, kuidas ma tean, kuid ma lihtsalt tean!” Hendricks toob näiteks intuiitse mõtleja Pascali, kes on öelnud: “Südamel on oma mõtlemine, millest pea midagi ei tea.” (Ibid)

Millist teadmisviisi vajame teoloogiliseks mõtlemiseks? Hendricks vastab sellele küsimusele: “Kõiki. Jumalat ei saa demonstreerida nagu keemilisi katseid, kuid selle tulemusi, mida Jumal inimelus teeb, võib ja saab näidata.” (Hendricks 2009: 26)

1.5. Teismeeas poiste ja tüdrukute erinevused jumalakujutluses ja usulises arengus

Antti Räsäneni väitel on lapsepõlve ja puberteediaeg indiviidi religioosses arengus kõige määravamal kohal (Räsänen 2010: 143).

Teisemeliseiga on intensiivne “oma Jumala” otsimise aeg. Pühapäevakoolis õpetatud või vanematelt päritud jumalakujutlused seatakse küsimärgi alla. Kui selles eas noort rahuldavat vastust kusagilt ei tule, siis pöörab nooruk oma lapsepõlve jumalakujutlusele jäädavalt selja. Selles ei tasu Meeli Tankleri arvates näha mingit traagikat, sest see on loomulik protsess, mille läbitegemisel on võimalik jõuda isikliku kogemuseni Jumalaga. Mõnel juhul võib see ümberhindamise protsess toimuda vaikselt ja peaaegu märkamatult, kuid teisel juhul võib kaasneda mäss ja jumalaeitamine äärmuslikul kujul. (Tankler 1999: 147)

Michael Argyle on nimetanud teismelisea perioodi (12-18 a) religioosse ärkamise ajaks. Sel perioodil noored kas pöörduvad usule või otsustavad oma lapsepõlve usu hüljata, juhul kui neil see oli (Argyle 1988: 59).

Keskkond nooruki ümber võib jumalaotsimisele kaasa aidata, kuid küsimise, kahtlemise ja otsimise töö tuleb igaljuhul ise ära teha. Teismelise kokkupuuted teoloogia, kiriku ja kiriklike traditsioonidega, arusaam tema jaoks oluliste täiskasvanute tõsisest või kergest suhtumisest Jumalasse, suutlikkus integreerida iseenda jaoks kristlik ja puhtteaduslik maailmapilt – kõik need tegurid mõjutavad isikliku küpse jumalakujutluse teket, mille võib täiskasvanuella kaasa võtta. (Tankler 1999: 147)

Teismeeas poiste ja tüdrukute jumalakujutluses esineb mõningaid erisusi. Poiste jumalapilt on rohkem intellektuaalne, ratsionaalne ja objektiivne. Jumal omab autoriteeti looduse ja looduseaduste üle, kehastab vaimset jõudu ja võimu ning on moraalseks eeskujuks. Tüdrukute jumalakujutus suundub rohkem emotsioonide pinnale. Suhe Jumalaga on väga tundeküllane, meditatiivne ja intiimne. Selles eas vajadus intellektuaalsete argumentide järele näib peaaegu puuduvat. Jumal seostub kaunite kunstide, muusika, looduse ja neist tulenevate esteetiliste elamustega. Tüdrukute jaoks on Jumal sel perioodil tunduvalt passiivsemas rollis kui poiste aktiivselt ellu sekkuv Jumal. (Ibid: 148)

Hollandi noorte seas läbiviidud uurimusest selgus, et Jumala puhul eelistasid poisid maskuliinseid ja tüdrukud feminiinseid omadusi (Janssen et al 1994: 113), kuid üldiselt noorte jumalakujutus soo põhine polnud. Küll aga tuli välja, et tüdrukud kasutasid Jumala kirjeldamisel eetilisi sõnu rohkem kui poisid ning nad eelistasid kasutada sõnu, mis viitasid toetamisele. Poisid kasutasid rohkem sõnu, mis viitasid loomisele ja väele (Ibid).

Erinevate uuringute kohaselt on poiste jaoks Jumal kaugemal kui tüdrukute jaoks (Räsänen 2010: 154). Tüdrukud rõhutavad ka Jumala immanentsust rohkem kui poisid. Eelpuberteedialised tüdrukud arenevad religioosselt kiiremini kui

poisid, kuid Räsäneni uurimuse kohaselt sooline erinevus väheneb vanusega, sest 16 aastased on juba arengult võrdsed. (Ibid: 151)

1.6. Laste ja noorte religioossust kajastavad uurimused

Laste ja noorte arusaamisi Jumalast on uuritud nii kvantitatiivsel kui kvalitatiivsel viisil. Rohkem uuringuid on viidud läbi kvalitatiivsel meetodil, sest valikvastustega küsimustikud annavad juba ette teatud raamid ning seetõttu ei pruugi kajastuda lapse tegelik arusaam Jumalast. Lisaks küsimustikele, on uuritavale teemale lähenetud nii verbaalselt kui ka mitteverbaalselt.

Käesolevas töös olen käsitlenud uurimusi (Harms 1944; Tamm 1995; Szagun 2008), kus lapsel on palutud joonistada pilt, millisena ta Jumalat ette kujutab ning seejärel joonistatut kommenteerida. Selle meetodi nõrkuseks võib osutuda olukord, et laps ei oska joonistada Jumalat päris sellisena, kuidas ta Teda ette kujutab. Kalevi Tammineni arvates võib joonistamise meetod suruda peale antropomorfistliku jumalakujutluse, sest selline lähenemine sunnib last nägema Jumalat piltlikus vormis (Tamminen 1991: 161).

Jumalapildi uurimisel on kasutatud ka juba valmispilte, fotosid, sümboleid ja palutud nende põhjal Jumalat kirjeldada. Näiteks Goldman uuris 1964. aastal jumalakujutlusi piltidega. Ühel pildil on kujutatud voodi ääres põlvitavat last. Uuritavale näidati pilti ning küsiti “Missugusena kujutab palvetav laps ette Jumalat?” (Tamminen 1991: 161).

Tamminen toob välja, et laste ja noorte jumalapilti on uuritud ka semantiliselt, kus uuritavatel on lastud lihtsalt kirjutada teatud arv iseloomulikke sõnu, mis assotsieeruvad sõnaga Jumal (Jean-Pierre Deconchy 1965, 1967). Veel on uuritavatele lähenetud kirja (Ludwig, Weber & Iben 1974) ja essee (Klingberg 1953, Hilliard 1960) kirjutamise teel. Näiteks, F. H. Hilliard palus Suurbritannia koolilastel kirjutada essee teemal “Minu arusaamine Jumalast”. (Ibid)

Laste ja noorte jumalapildi uurimisel on kasutatud ka kombineeritud lähenemist, erinevate meetodite kasutamist. Näiteks Kalevi Tamminen kasutas 1986. aastal oma uuringus nii valik- kui lahtise lõpuga küsimusi: “Minu arvates on Jumal...”, essee meetodit “Missugune on minu Jumal?”, fotode põhjal vestlust kui ka semantilist lähenemist (Tamminen 1991: 166). Ka Alma Lansen van der Velde on kasutanud oma uuringus 1998. a-l kombineeritud meetodit, kus ta vestles korduvalt Hollandi noortega erinevatele meetoditele (mäng, draama, video, fotod, arutelu jne) toetudes (Lansen van der Velde 1998: 7-9).

Kõige levinumaks viisiks laste ja noorte jumalakujutluse uurimisel on intervjuu (Williams 1990; Lansen van der Velde 1998; Kilemit & Nõmmik 2004; Niemelä 2006; Pärkson 2007; Mõtte 2007; Ojeda 2008; Avest 2009), olgu see siis puhtal kujul või muude tegevustega põimitud vestlus.

Noorte jumalapilti on uuritud ankeedi teel eraldi lahtiste (Altnurme 1997) või kinniste küsimustega (Liiman 2001; Hansen 2002; Tirri et al 2009; Räsänen 2010; Liiman & Tuisk 2012; Collins-Mayo et al 2010), kuid ka läbisegi nii kinniste kui lahtiste küsimustega (Jannsen et al 1994). Kombineeritult on kasutatud ka nii intervjuud kui küsimustikke (De Roos 2001; Schihalejev 2009).

1.7. Eestis läbiviidud uurimused noorte vaimsusest

Eestis on kooliõpilaste arusaamisi Jumalast ja religioonist uurinud Lea Altnurme ja Olga Schihalejev. Luterlaste ja baptistide usu väljendumist on uurinud Katti Pärkson.

1.7.1. Lea Altnurme uuring koolinoorte jumalakujutlusest

Lea Altnurme uuris magistritöö raames 1997. aastal Eesti koolinoorte jumalakujutlust järgmiste lahtiste küsimustega: Millesse sa usud rasketel hetkedel? Milline on sinu esimene kujutluspilt, mis seostub sõnaga “jumal”? Millisena kujutled jumalat? Kuidas sinu arvates avaldub jumala olemasolu maailmas? Millistel puhkudel oled tundnud sidet võis osadust jumalaga?.

Uurimuses osales 303 eesti keskkoolide õpilast (203 neidu ja 100 noormeest), kes olid vanuses 17-18 aastat.

Altnurme uurimuse kohaselt usuvad noored rasketel hetkedel iseendasse (53%), Jumalasse (35%), paremasse tulevikku (32%) ja lähedastesse (11%), (Altnurme 1997: 97-100). Jumalakogemus seostus noorte jaoks osaduse ja sideme tunnetamisena Jumalaga. Pidevat osadust Jumalaga tundis 3% noortest, 29% noortest on kogenud Jumalat mõnes ekstreemses olukorras, tavaliselt Jumala abina. Veel kogetakse Jumalat seoses usulise praktikaga (18%), nt palvevastus. Jumalakogemus puudub 40% vastanud noortest (Ibid: 100-103). Usk Jumalasse annab noortele jõudu eluraskustele vastu panna (Ibid: 104). 44% noortest kujutas Jumalat kui isikut, 29% kui midagi ebamäärast ning 12% jaoks oli Jumal vägi. Jumal kui isik oli levinud eelkõige kujutlusena “vanamees pilve serval” (22%), kuid leidis ka inimesetaolist Jumalat, mis oli tüdrukutele eriti omane (20% tüdrukud, poisid 8%) ja Jeesus Kristuse jumalapilti esines nii tüdrukute kui poiste kujutluses võrdsel määral. Ebamäärase jumalapildi alla paigutuvad kujutlused Jumalast kui millestki kujuteldamatust (20%) või kogetavast (7%). (Ibid: 94)

Kirjeldatud Jumala omaduste põhjal jagunes jumalakujutus kolmeks: eetiline Jumal (17%), müstiline Jumal (34%) ja negatiivne Jumal (2%). Eetiline Jumal on hea ja õiglane, müstiline Jumal aga armastav, salapärane ja püha. (Ibid: 95) Jumalat kirjeldati ka Jumala tegevuste kaudu, mille kohaselt jagunes Jumal aktiivseks ja passiivseks Jumalaks. Aktiivne Jumal on noorte arvates Jumal, kes loob, toetab, valitseb, osaleb usuelus ning põhjustab ebatavalisi olukordi. Passiivne Jumal ei toimi noore jaoks aktiivselt, Ta vaatab, teab ja väljendub maailma harmoonias. (Ibid: 96-97)

Kokkuvõtvalt leiab Lea Altnurme, et personaalne Jumal on taandumas impersonaalse Jumala ees (Ibid: 141).

1.7.2. Olga Schihalejevi uuring noorte arusaamisest religiooni kohta

Olga Schihalejev uuris oma doktoritöö raames religiooni tähtsust noorte hulgas nii intervjuu kui küsimustiku teel. Käesolevas töös tutvustan ta

kvalitatiivse uuringu tulemusi, milles osales 73 õpilast, vanuses 14-17 aastat. Noortel paluti vastata kaheksale lahtisele küsimusele religiooni kohta. Uuringus sooviti teada, mis mõtteid tekitab noortes sõna Jumal või religioon, kust pärineb nende info religiooni kohta, kas nad vestlevad sõpradega religioonist ning missugused on noore kogemused seoses religiooniga. Lisaks küsiti veel sallivuse ja religiooniõpetuse kohta koolis.

Analüüsi tulemustest selgus, et sõna “religioon” seostus rohkem teiste usunditega ning sõna “Jumal” seostus pigem kristlusega. Mõnedel oli raskusi religiooni mõiste tähendusest arusaamisega. Enamik vastajaid ei pea ennast religioosseks, kuid sõnad, mida nad religiooni ja Jumala kirjeldamiseks kasutasid, on pärit kristlikust traditsioonist. Jumalat kirjeldati järgmiste sõnadega: looja, kõikvõimas, abivalmis, lahke, mõistev, kõige tähtsam, kõige auväärsem, eksimatu, hooliv, usu allikas jne. Ainult üheksa noore jaoks oli religioon tähtis, enamuse jaoks pole religioon tähtis. Kristlastele oli religioon rohkem tähtis kui mittekristlastele. Religiooni tähtsust põhjendati järgmiselt: 1) religioon aitab elus toime tulla ja seda mõlematel nii kristlastel kui mittekristlastel; 2) religioon aitab traditsioonides orienteeruda; 3) religioon aitab otsida tõe. (Schihalejev 2009: 67-68)

Religiooni allikad jagunesid kaheks: kristlikud (pere, kogudus, pühapäevakool, piibel) ja mittekristlikud allikad (kool, meedia, sõbrad, kirjandus, ajalehed, TV, reisimine). Kristlaste jaoks oli põhiliseks allikaks pere ja kirik ning mittekristlaste peamine allikas oli kool (religiooniõpetuse ja ajaloo tund), paljude jaoks oli see ka ainuke allikas, millel järgnes pere. Religiooni teema pole populaarne ja sel teemal tavaliselt ei räägita neljal põhjusel: vestluskaaslasel või endal puudub huvi, puudub usk, selle kohta omatakse liiga vähe infot, see on liiga isiklik teema. Kolmandikul vastanutest religioossed kogemused puuduvad. Enamik kogemusi on seotud religioosse inimese kohtumisega, mis võib olla nii positiivne (lahked, abivalmid kristlased) kui negatiivne (igav, hirmutav). Isiklikest kogemustest nimetati headeks ristimise, palvevastuste saamise ja teenistusel osalemise kogemust, negatiivseks aga matust, halba unenägu ja vastuseta jäänud palvet. (Schihalejev 2009: 60-77)

Uurimusest selgus, et religioon pole enamuse noorte jaoks tähtis ja nad ei pea ennast usklikteks. Religioosne olla pole “lahe” ning see ei kuulu noorte kultuuri hulka (Schihalejev 2009: 71).

1.7.3. Katti Pärksoni uuring kristlaste vaimsusest

Eesti kristlaste vaimsust on uurinud Katti Pärkson. Ta intervjueeris aastatel 2004-2006 12 Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) ja 12 Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduse Liidu (EEKBL) liiget kolmes vanusegrupis: 18-30 aastased, 30-50 aastased ja üle 50 aasta vanused. Pärksoni huvitas, kuidas tänapäeva Eesti kristlaste elus usk väljendub.

Traditsioonilist kristlikku jumalapilti esitasid enim baptistid, sh noored. Vanemad luterlased esindasid samuti traditsioonilist jumalakäsitlust, kuid nooremate puhul võis täheldada nihet jumalapildis – kujutus Jumalast ei ole enam niivõrd kollektiivsest usuelust mõjutatud, kuivõrd isikliku kogemusega seotud (Pärkson 2007: 172). Ühe noore naise (1970. a sündinud) puhul võis täheldada uue vaimsuse (*New Age*) sarnaseid seisukohti, mille keskmes ei ole mitte Jumal, vaid inimene ise, kes peab lahendama oma eksimustest tekkivad probleemid ja mingit patukaristust ootama. (Ibid)

Mõlemate hulgas oli valdavaks Jumala kogemine palvevastuste ja probleemide lahendamise näol. Üleloomulikke jumalakogemusi esines ainult baptistide hulgas. Nii luterlased kui baptistid nimetasid jumalakogemuse vahendajana loodust, kunsti, teisi inimesi, intellekti ja tunnetust. Jumala ligiolu kogemisega seostati rahu, rõõmu, kerguse ja turvalisuse tunnet. (Ibid: 169)

Usk annab nii luterlastele kui baptistidele toe ja tugipunkti eluraskustes. Mõlemad pidasid oluliseks teadmist, et Jumal on alati nendega (Ibid: 175). Baptistid loevad luterlastest enam Piiblit ning tunnistavad oma usust ja evangeliseerivad, kahte viimast luterlased ei harrasta. Kui baptistid rääkisid pidevast palvest, mõttetasandil Jumalaga rääkimisest, siis luterlased seevastu

palvetavad siis, kui selleks vajadus tekib. Baptistid eelistasid palvetada vabalt, oma sõnadega, luterlased aga harrastasid enam Meieisa palvet. (Ibid: 176-177)

Enda eeskujudena nimetasid baptistid enim teisi kristlasi, Jeesus Kristust, Piiblit, mõnd pereliiget, pastorit. Luterlased hindasid tähtsamateks perekonnaliikmeid. Enam-vähem võrdselt nimetatakse väärtushinnangute kujundajatena sõpru ja abikaasat. (Ibid: 187)

Pärkson leidis, et Piiblit ja kiriku õpetust tõlgendatakse individuaalselt. Sellist suunda võis märgata nooremate baptistide hulgas, luterlaste hulgas aga mõningasi sünkretismi ilmingud. Vanemad luterlased elavad pigem nooruses õpitud kristlike õpetuste kohaselt ning seetõttu ei lähe kergelt kaasa uuemate tendentsidega teoloogias või vaimsuses. Nooremad seevastu täidavad oma usumaailma sageli isikliku sisuga, mis on segu kristlusest, *uuest vaimsusest* ja muudelt religioonidelt ja maailmavaadetelt laenatud sisukohtadega. (Ibid: 198)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et paljuski on eesti luterlaste ja baptistide maailmanägemus kattuv. Mõlemad näevad usus tuge eluga hakkama saamiseks, peavad palvet usupraktikas keskseks, tajuvad Jumala ligiolu palvevastuste ja probleemide lahendamise kaudu ning peavad oluliseks teadmist, et Jumal armastab meid ning on alati meiega. Erinevus tuleb välja suhtumises. Luterlased esindavad pigem ratsionalistlikku, kohati ilmalikku, ent samas formaalset suhtumist usku, kuid baptistid on seevastu karismaatilisemad, ent ka fundamentalistlikumad. (Pärkson 2007: 195-196)

Uurimus kinnitab individualiseerumise ja sünkretismi olemasolu, mida iseloomustab institutsionaalne kristluse tuntav nõrgenemine,

Kõik kolm uurimust on andnud minu jaoks ülevaate, sellest, kuidas noored Eestis Jumalat ja religiooni tajuvad, mida täpselt uuriti ja mis uurimata jäeti. Toetudes neile uuringutele, leidsin oma vaatenurga, millisest aspektist noorte arusaamisi uurida. Kõige rohkem mõtteid ja ideid leidsin Lea Altnurme magistritöö uurimuse tulemuste ja jumalakujutluse ajaloo peatükiga tutvudes.

Sellest tööst sain ülevaate läbiviidud uuringutest laste- ja noorte jumalapildi kohta ning samas laenasin sealt mõtte uurida noore esimest kujutluspilti, mis seostub sõnaga Jumal. Olga Schihalejevi doktoritööst laenasin idee uurida lisaks noorte arusaamistele Jumalast ka allikaid, mis mõjutavad noore jumalakujutlust. Kuna Katti Pärkson on uurinud luterlaste ja baptistide vaimsust, siis mina otsustasin täiendada kristlaste usu uurimist nelipühilaste näol.

2. Uurimuse meetod ja valim

Käesolev uurimus liigitub kvalitatiivsete uuringute hulka. Kuna tegemist on delikaatse teemaga, kus uurin, mida noored Jumalast mõtlevad ja kuidas Teda kogevad, siis otsustasingi kvalitatiivse uurimisviisi kasuks, sest see võimaldab paindlikkust ega suru vastajale peale võõraid raame.

Kvalitatiivse uuringu tüübilt võiks minu uurimus mahtuda fenomenograafilise uurimuse alla, kus ma uurin, mida noored Jumalast mõtlevad ja kuidas nad teda kogevad.

2.1. Meetod

Läbiviidud uurimuses kogusin andmed individuaalsete avatud küsimustega intervjuuga, mille eelis ankeetküsitluse ees oli paindlikkus ja võimalus vajadusel vestlust suunata ning vastuseid täpsustada. Kuna töö eemärk oli mõista, kuidas noored Jumalat ette kujutavad ja kogevad, siis intervjuu võimaldaski uurida antud fenomeni tähendust ja noorte sotsiaalseid kogemusi antud fenomeniga seoses.

Intervjuu koosnes kolmest teemaplokist: 1) Kuidas sa mõistad Jumalat?, 2) Kuidas Jumal mõistab sind? ja 3) Kuidas see, millesse sa usud, väljendub sinu elus? (Lisa 2). Igas plokis oli 3-4 teemakohast küsimust, mis intervjuude käigus täienesid täpsustavate küsimustega, ning teemade järjekord võis intervjuu käigus muutuda.

Esimeses plokis uurisin noore jumalapilti, kogemusi Jumalaga ja noore suhtlemist Temaga. Teine plokk keskendus noore nägemusele sellest, mida Jumal temast arvata võiks ja mida Jumal noorelt ootab ja talle soovib. Põgusalt sai uuritud ka tabuteemasid, mis erinevatel põhjustel Jumalaga suhtlemisel jutuks ei

tule. Viimases osas uurisin usu väljendusviise ja mõju noore igapäevaelule ning suhetele.

Esimeses plokis kasutasin Jumala kirjeldamiseks abivahendina nelipühi lastekiriku laste joonistusi Jumalast (Lisa 3). Jumalat joonistasid lapsed vanuses 1 kuni 16 aastat. Uurimuse jaoks valisin 38 laste joonistusest välja 15. Valikul lähtusin erinevuse põhimõttest. Kõige rohkem oli kujutatud antropomorfset Jumalat, mis on selles eas lastele ka iseloomulik. 38st 34-l joonistusel oli inimese keha ja/ või nägu kujutatav olend, millel võis olla lisaks ebainimlikke jooni, nt tiivad, kolm silma, üleloomulikult suur või näota pea, oreool, kandiline keha vmt. Väljavalitud töödest kujutavad inimesetaolist olendit 15st 13 pilti. Kuna eesmärk ei olnud lastejoonistusi klassifitseerida ja analüüsida, vaid kasutada neid nn ukseavajatena Jumala kirjeldamisel, siis jätsin informandile piisavalt suure valikuvõimaluse – 15 laste joonistust ja 1 puhas leht, juhul kui informant soovib ise joonistada või selle põhjal Jumalat iseloomustada. Piltide valikul lähtusin sellest, kus inimesetaolist Jumalat oli kujutatud natuke erineva nurga alt - teistsuguses keskkonnas, riietuses või eriilmelise atribuutikaga.

Laste joonistatud pilte kasutasin Jumala kirjeldamisel sellepärast, et noortel oleks lihtsam Jumalast kõnelemist ja kirjeldamist alustada. Kuna uuritav teema on väga isiklik ja intiimne, siis lootsin laste jumalakujutiste abil noorte pinget maha võtta, võimaldades neil alustuseks kellegi teise jumalapildiga tutvuda. Alguses küll mõtlesin, et lasen neil ise joonistada, kuid kogunud noortejuhina oletasin, et noortele joonistamine eriti ei meeldi ja pean tõdema, et minu oletus osutus tõeks. Ükski noor ei avaldanud soovi ise Jumalat joonistada. Laste joonistuste nõrkuseks pean liialt antropomorfset jumalakujutlust, mis on rohkem laste kui noorte arengule iseloomulik, kuid kuna noorte joonistusi jumalakujutlusest mul kusagilt võtta polnud, siis otsustasin nelipühi kiriku lastejoonistuste kasuks.

Nelipühi lastekiriku laste joonistuste kasutamist antud töös pean omamoodi lisaväärtuseks. Kuna tegemist on sama kiriku laste joonistustega, kus antud uuringus osalevad nooredki käivad, siis võimaldab see korraga saada aimu ka

nelipühi kiriku laste jumalakujutlusest ning annab ühtlasi lugejale võimaluse ise interpreteerida kui palju need sarnanevad või erinevad noorte nägemusele Jumalast. Oluliseks pean veel mainida seda, et kuigi paljud noored valisid Jumala kirjeldamiseks algselt antropomorfistliku pildi, siis osa noori kasutas seda pigem sümboolselt ja vestluse käigus kirjeldasid nad Jumalat mitteantropomorfsena. Seega minu eeldus, et laste joonistused toimivad nn ukseavajana delikaatsesse teemasse, mitte piirava raamina, pidas paika ehk teisiti öeldes minu valitud metoodika Jumala kirjeldamiseks töötas, õigustas end.

Mõjutegureid noore arusaamisele Jumalast ja tema usulise arengu astet uurisin ankeetküsitluses (Lisa 4) valikvastustega küsimuste kaudu: “Kust oled saanud teadmisi Jumala kohta? Millised on tähtsaimad allikad, mis on su arusaamisi Jumalast kujundanud? Kelle arvamus läheb sulle kõige rohkem korda? Missuguse väitega nõustud kõige rohkem?” Küsitluse viisin läbi Internetis aadressil <http://kwiksurveys.com/members.php>.

Intervjuude põhjal koostas in iga vastaja kohta eraldi portree (Lisa 1), et anda informandi vastuste põhjal tervikpildi sellest, kuidas noored Jumalat ette kujutavad ja kogevad ning kuidas nad tajuvad usu mõju nende elus. Noorte portreed on lisa ära toodud pseudonüümide tähestikulises järjekorras. Tsitaatides trükitähtedega märgitud sõnad on noor öelnud rõhutatult või valju häälega. Olles kõikide informantide arusaamistega tutvunud, kõrvutas in informantide vastuseid ja koostas in nende põhjal teemade kategooriad.

2.2. Valimi kirjeldus

Uuritud nelipühi kiriku noorte jaoks toimuvad koosolekud reedeti, kus osaleb tavaliselt u 8-12 noort. Viimase aasta jooksul on korraga noorteõhtul osalenud kõige rohkem 18 ja kõige vähem 4 noort. Noorteõhtuid külastasin kokku kolmel korral, kus tegin ettepaneku intervjuuks kokku 15 noorele, kes erinevatel õhtutel kohal olid. 3 noort keeldus intervjuust ja ühte noort, kes küll oli intervjuust huvitatud, ei õnnestunud kätte saada, sest ta oli oma telefoni numbri ära vahetanud

ja hiljem ta enam noorteõhtutel ei osalenud. Seega osales antud uurimuses kokku 11 noort vanuses 13-21 a, kellest 8 olid neiud ja 4 noormehed. Enamus intervjuueeritavaid oli vanuses 16-18 a. Alla 16-aastaseid noori oli kokku 3, kellega intervjuu tegemiseks küsisin loa nende vanematelt, kes olid nõus, et nende laps osaleb antud uurimuses. Kõik noored osalesid uurimuses vabatahtlikult ja olid enne intervjuud teadlikud uurimuse teemast, meetodist ja konfidentsiaalsuse nõudest. Kaitstes noorte identiteeti lubasin igal osalejal valida endale vastavalt soole varjunime, mida nad ka tegid. Intervjuudes mainitud isikute nimed on samuti muudetud, et tagada osalejate anonüümsus.

2.3. Intervjuu läbiviimise protseduur

Intervjuud leidsid aset 2011. a detsembrist 2012. a märtsini. Enne seda tegin ühe prooviintervjuu, mille tulemusena analüüsisin ja kohendasin intervjuu küsimusi.

Intervjuu koosnes kümnest küsimusest, millele võisid vestluse käigus lisanduda mõned lisaküsimused. Intervjuud viisin läbi noorte poolt välja pakutud ajal ja kohas, milleks kujunesid nelipühi kiriku ruumid. Enne intervjuud pakkusin noortele teed ja küpsiseid, et luua pingevabamat õhkkonda, kus noored end mugavalt tunneks. Ühtlasi lootsin teed pakkudes hajutada õpetaja ja õpilase kontseptsiooni, kuna mõnede noorte jaoks olen nende endine noortejuht ja/või kooliõpetaja. Tundub, et minu taotlus toimis, sest noored olid üldjuhul suhtlemisaltid ja minu üllatuseks väga avameelsed. Seega saab väita, et enamasti suutsin noortega saavutada usaldusliku õhkkonna. Kuid oli ka tagasilööke. Kõige raskem oli kontakti saada kahe noormehega, kes olid väga sõnaahtrad. Kehakeelest järeldasin, et antud teemadel vestlemine oli nende jaoks ebamugav. Nende vastused olid väga napsõnalised. Kuid see olukord võis olla ka tingitud sellest, et need noormehed ei tundnud end antud isiklikel teemadel vesteldes pädevana ja seetõttu esines nende vastustes pikki vaikusehetki ja palju "Ma ei tea" vastuseid. Intervjuu ühe informandiga kestis keskmiselt umbes 45 minutit. Ümberkirjutatuna võttis kõige lühem intervjuu paber kandjal ruumi 5 ja pikim 21 A4 lehekülge.

2.4. Andmete analüüs

Kõik intervjuud helisalvestasin ja transkribeerisin sõna-sõnalt. Peale igat intervjuud ja ka transkribeerimise ajal, kirjutasin üles oma muljed, kommentaarid, ideed ja juhised edaspidiseks ning analüüsisin nii intervjuud kui selle läbiviimist. Analüüsi tulemusena parandasin vajadusel intervjuu läbiviimise tehnikat ja küsimuste sõnastamist ning täiendasin intervjuud mõne lisaküsimusega.

Peale esimest kuut intervjuud lugesin iga intervjuuprotokollid korduvalt läbi, et saada väidetest üldine mulje ja mõista nende tähendust. Teksti lugemise käigus kirjutasin teksti servale võtmesõnu või fraase, mis vastavad olukorda iseloomustasid, kasutades uuritavate sõnu. Saanud sedasi väidetest üldmulje, tõin enda jaoks välja mõned ühisjooned. Seejärel tegin vahekokkuvõtte vaadeldes iga intervjuud nii tervikuna kui detailselt. Edasi kirjutasin välja kõik tsitaadid, mis väljendasid vastuseid Jumala välimuse, olemuse ja tegevuse kohta. Tsitaatidest moodustasin esialgsed võimalikud kategooriad, koondades sama tähendusega väited ühe kategooria alla ning andes kategooriale esialgse nime. Proovisin juba ka väiteid rühmitada tähendusüksusteks ja sealt omakorda koondada need kahe üldisema teema alla: kehaga ja kehata Jumal.

Olles analüüsinud tulemusi ja intervjuude läbiviimistehnikat, alustasin järgmise rühma noorte intervjuueerimisega. Jällegi pidasin uurimispäevikut, kuhu kirjutasin nii intervjuu lõppedes kui transkribeerides üles kõik oma mõtted, kogemused, tähele- ja ettepanekud ja reflekteerisin kirjutatu üle ning õppisin oma vigadest. Nõnda intervjuusid ja oma mõtteid analüüsidis sündis idee lisaks intervjuule küsida mõningaid täpsustavaid küsimusi hiljem ankeedi teel.

Kui kõik võimalikud intervjuud olid läbi viidud ja transkribeeritud, lugesin iga intervjuuprotokollid jällegi mitu korda läbi, et saada kogunenud väidetest üldmulje ja mõista nende tähendust. Seejärel vaatlesin igat intervjuud uuesti nii tervikuna kui detailselt ning moodustasin informantide portreed, kus püüdsin anda tervikpildi sellest, kuidas noored Jumalat ette kujutavad ja kogevad ning kuidas

nad tajuvad usu mõju nende elus. Olles kõikide informantide arusaamistega tutvunud kirjutasin iga noore kaupa välja kõik tsitaadid Jumala kohta. Kõrvutasin informantide vastuseid ning koostasid nende põhjal teemade kategooriad. Edasi rühmitasin väiteid tähendusüksusteks ning sealt omakorda koondasid need kahe üldisema teema alla: antropomorfne ja mitteantropomorfne Jumal. Seejärel uurisin kummagi laiema teema alla koondatud tähendusüksuste sarnasusi ja erinevusi.

Saadud tulemusi võrdlesin järelduste peatükkides nii usulise arengu teooriate kui erinevate uurimuste tulemustega ning tõin välja sarnasusi ja erinevusi.

3. Tulemused ja arutelu

Intervjuude käigus käsitletud teemad olen jaganud neljaks teemaks, millest mõnel on ka alateemad. Iga teema alguses tutvustan vajadusel lühidalt peatükis kasutatavaid mõisteid, teooria seisukohti, mis annavad ülevaate käsitletavast ning aitavad mõista kajastatavaid nähtusi. Seejärel kirjeldan noorte arusaamisi antud teemal ning kõrvutan neid varasemate uuringute tulemustega. Iga alateema lõpus arutlen selle üle, kuidas antud uurimuse tulemused sarnanevad või erinevad eelnevate uurimuste ja teooriaga ning mis võiks selle põhjus olla.

3.1. Noorte jumalapilt

Laste ja noorte arusaamisi Jumalast on uuritud erinevate meetoditega aastakümneid. Kuigi iga inimese jumalapilt on mingil määral unikaalne ning elu jooksul muutuv, siis ometi võib täheldada teatavaid sarnasusi inimeste arusaamistes.

Teadlaste sõnul koosneb inimese jumalapilt personaalsest ja kultuurilisest kontekstist ning see väljendab ülimaid väärtusi ja arusaamisi (Dayringer 2004: 1). Igal indiviidil on unikaalsed kogemused, mis arendavad ja kujundavad jumalapilti. Igapäevased kogemused, inimese suhted esmaste hooldajate, pere, sõprade ja teiste oluliste isikutega aitavad kaasa inimese emotsionaalsele arusaamisele Jumalast. Teisalt inimese kujutus ja objektiivne nägemus Jumala kohta on tavaliselt rajatud sellele, mida talle on õpetatud Jumala kohta õpetajate, vanemate või kiriku juhtide poolt. (Ojeda 2008: 6)

Kuna antud töös uurisin nelipühi kiriku noori, siis pean siinkohal sobilikuks kirjeldada nelipühilaste nägemust Jumalast. Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku piiskopi Ago Lilleoru sõnul (Lilleorg 2012) on nelipühilaste uskumused ära toodud Juhani Kuosmaneni raamatus “Mida õpetab piibel?”.

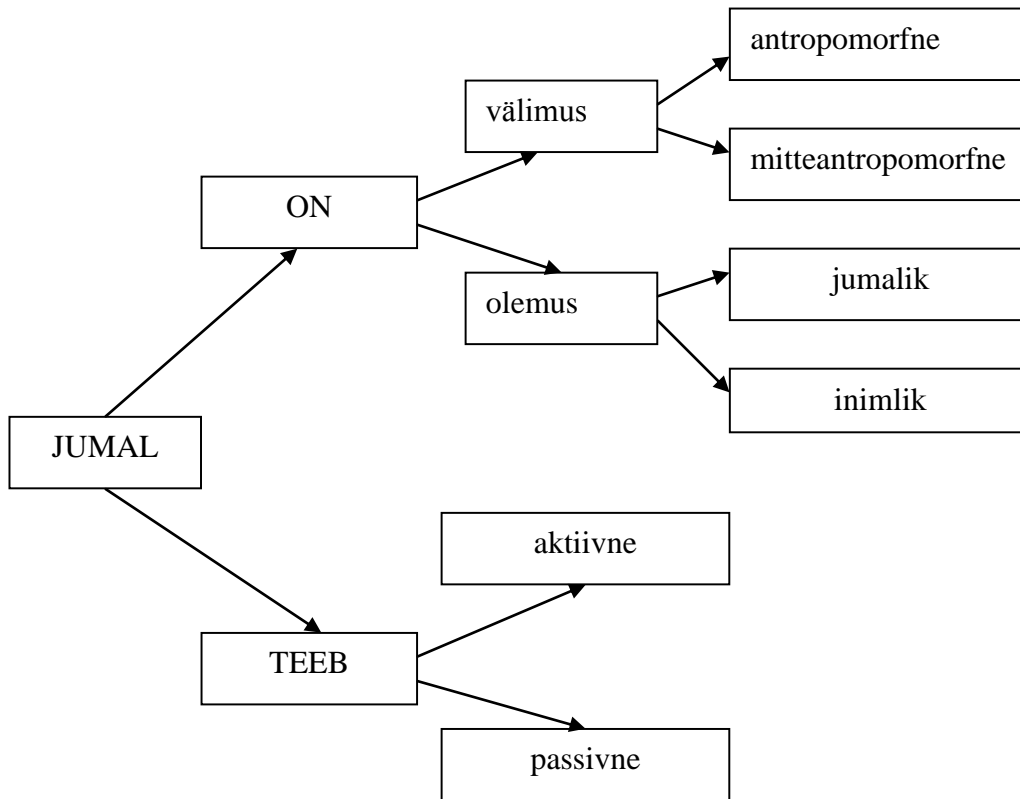
Selle raamatu kohaselt võiks eeldada, et nelipühilased usuvad Piibli Jumalat, kes on vaim, inimsilmale nähtamatu isik, mis ei ole antropomorfne väljendus. Jumal on ajast ja ruumist kõrgemal, kuid võib ka siseneda aega ja ruumi muutumata seejuures siiski ajalikuks ja kindla kohaga seotuks. Oma olemusega on Ta loodu sees, kuid samal ajal ka loodust väljaspool (Kuosmanen 1995: 27). Nelipühilased kummardavad üht ainust tõelist Jumalat, kelle jumalik loomus on üks, kuid sisaldab kolme jumalikku isikut: Isa, Poeg ja Püha Vaim. Seetõttu nimetavad nad oma Jumalat ka kolmainu Jumalaks. (Ibid: 28)

Noorte jumalapilti uurisin nelipühi lastekirikus osalenute joonistuste abil. Noored võisid valida erinevate piltide hulgast selle, mis nende arvates kujutas kõige rohkem nende arusaamist Jumalast. Lisaks joonistustele oli valikus ka üks tühi leht, mida võis samuti kasutada, olgu see siis oma jumalakujutluse joonistamiseks või kirjeldamiseks. Kuigi enamus noori valis Jumala kirjeldamiseks pildi, kus Jumalat kujutati antropomorfelt, siis vestluse käigus selgus, et suurem osa noori siiski ei kujuta ette Jumalat sellisena nagu piltidel, nad kasutasid pildil kujutatut pigem illustratiivselt, metafoorina.

Arvestades, et tegemist on ühe kiriku noortega, kes kõik saavad kirikus sama vaimulikku õpetust ning paljud on omavahel ka sõbrad, on noorte jumalapilt vägagi erinev.

Jumalat kirjeldava teksti jagasin Joonisel nr. 1 kujutatud peakategooriateks: “Jumal on” ja “Jumal teeb” kategooriateks. “Jumal on” jagunes omakorda Jumala välimuseks ja olemuseks. Jumala välimuse alamkategooriateks kujunesid: antropomorfne ja mitteantropomorfne. Jumala olemuse alamkategooriateks kujunesid: jumalik ja inimlik. “Jumal teeb” jagunes kaheks alamkategooriaks: aktiivne ja passiivne.

Joonis nr 1. Jumalat kirjeldava teksti jaotumine kategooriateks

3.1.1. Jumala välimus

Laias laastus võib noorte jumalakujutluse jagada antropomorfseks ja mitteantropomorfseks. Vt Joonis nr 2.

Antropomorfse jumalapildi puhul jagunes nägemus kaheks. Üks neiu (Mari, 17 a) kujutas Jumalat ikoonidel, maalidel ja filmides kujutatud tüüpilise Jeesusena ning seetõttu nimetasin ma selle jumalakujutluse “Ikooniliseks Jeesuseks”. Üks noormees (Vello, 17 a), kes enda väitel Jumalat ei usu, kuid sellest hoolimata on paar aastat järjepidevalt külastanud nelipühi kiriku noortekoosolekuid, kujutab Jumalat ette mehena, kes on taevas ning seetõttu otsustasin seda jumalakujutlust nimetada ta enda sõnadega “suur mees taevas”.

Ülejäänud 9 noort kujutasid Jumalat mitteantropomorfseksena. Neist neli tüdrukut kujutlesid Jumalat vaimse isikuna. Üks neiu (Maali) eelistas mõelda Jumalast kui

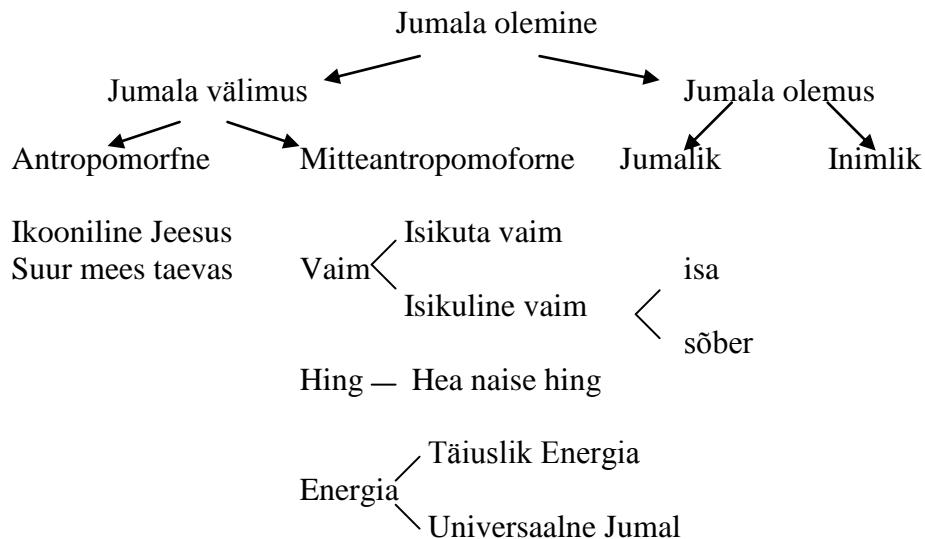
oma vaimsest isast *“minu jaoks on Ta kõiges olemas. On nagu teine isa, keda saab alati usaldada”*. Kolme neiu (Angeelika, Annabel, Anny) arvates on Jumal *“nagu parim sõber”*. Järelejäänud nelja noore puhul on Jumal ebamäärane, isegi kohati müstiline olevus. Vestluse käigus nimetavad nad Jumalat erinevate nimedega ning kasutavad läbisegi nii mees- kui naissoole, elusale ja elutule vihjavaid sõnu. Ühe noormehe (Romet) Jumal (*“hea naise hing”*) võib vabalt olla tiigri kujuga, kuid siiski hing, keda Ta eelistab nimetada Emake Looduseks: *“Ta on nagu emake... ma olen vahepeal mõelnud, et äkki mingi tohutult hea abivalmi inimese hing on lihtsalt läinud sinna, nagu taevasse ja jäänd sinna niimoodi aitama.”* Ka järgmine noormees pole päris veendunud, missugune Jumal välja näeb ning kasutab Tema kirjeldamisel tinglikku kõneviisi: *“Tegelikult ei saa arvata ju, et Jumal on inimese kuju... kui ta on inimese kujuga, siis...”*. Jumal on tema jaoks korraga nii isa kui ema ning ta nimetab Teda nii traditsioonilist Jumalaks, kui ka Emake Looduseks. Sellest lähtuvalt nimetan ma Steve Jumalat *“Kahesooline Jumal-Emake Loodus”*.

Elouisi ja Raili arvates iseloomustab Jumalat kõige paremini sõna *“energia”*, kuid mõlemad mõistavad seda natuke erinevalt. Elouis kasutab Jumalast rääkides läbisegi nii elutule olendile omast sõna *“see”*, kui ka elusolendi asesõna *“ta”*: *“Niikaua kui ma mäletan, on alati olemas olnud mingi asi, keda ma taga kirun”*. Kuna Elouisi arvates on tema Jumal täiuslik, siis nimetangi ma Elouisi Jumala *“Täiuslikuks Energiaks”*. Raili Jumal võib tunduda esmapilgul väga vastuoluline, sest kord näeb ta Teda isikuna, kord jällegi müstilise olendina *“Kirikus, kui ma Talle laulan, on Ta mu jaoks isik, kuid kui ma olen kodus ja vaatan aknast pilvi, siis on Ta mingi müstiline olend...Ma ei tunne Teda vaimuna, vaid ma kogen Teda energiana.”* Kuna Raili Jumal võib olla korraga nii üks kui teine, nii isa, sõber, armastus, arvuti emaketas, iidol kui ka mees, siis ma panen Talle nimeks *“Universaalne Jumal”*.

Nagu eelpool kirjeldatust ilmneb, on nelipühi kiriku noortekoosolekuid külastavate noorte jumalapilt kirju. Selline mitmekesine jumalakujutus võib olla tingitud tänapäeva ühiskonnale omase sekularismi ja uue vaimsuse mõjust, kuid võib ka olla tingitud sellest, et noored pole Jumala välimuse üle reflekteerinud.

Mõnelgi korral oli esimeseks vastuseks “Ma ei tea.”, millele järgnes oletamine, endaga arutlemine, kus esialgne mõte hiljem ümber mõeldi. Palju kasutati kirjeldamisel sõna “nagu”. Mõnede noorte jumalapildis on äratuntavad taoistlikud ja hinduistlikud jooned.

Joonis nr 2. Jumala olemise jaotumine ülem- ja alamkategoriateks

Kahesooline Jumal-Emake Loodus

Jumalikud omadused: kõikvõimas (6), täiuslik (3), kõikenägev (1), soe (1).
 Inimlikud omadused: hea (4), heatahtlik (4), abivalmis (3), aus (3), andestav (3), rahulik (3), hoolitsev (2), karistav (2), õiglane (2), tark (2), rõõmus (2), isalik (2), sõbralik (1), lahke (1), viisakas (1), ustav (1), õnnelik (1), turvaline (1), eekujulik (1), usaldusväärne (1), positiivne (1).

Sulgudes on märgitud mitu noort 11-st antud omadust nimetas.

3.1.2. Jumala olemus

Inimesed tajuvad Jumalat oma tunnete, kogemuste, räägitu, loetu põhjal või siis nende puudumisest lähtuvalt. Jumala olemus on sügavam, kui inimene suudab tajuda ja sõnadesse panna, kuid sellest hoolimata on inimene proovinud Jumala olemust kirjeldada.

Nelipühilaste õpetuse kohaselt on Jumal olemus moraalne. Jumal on nende arvates Piibli kohaselt puha, õige ja õiglane, tõeline ja aus. Jumalat peetakse heaks. Tema headusse kuuluvad armastus, heatahtlikkus, halastus ja arm. Jumala armastus on armulik ja lepitav. (Kuosmanen 1995: 27-28)

Jumala olemust uurisin küsimusega “Missugune Jumal on?” Kui sellele küsimusele vastamine osutus noore jaoks raskeks, siis abistasin teda järgnevate lisaküsimustega: “Missugused on Tema omadused?” “Kui sa peaksid Teda kellelegi tutvustama, siis kuidas sa Teda kirjeldaks.” Mõnedel noortel oli raskusi Jumala omaduste kirjeldamisega ka peale abistavaid küsimusi, seega pakkusin paaril korral välja järgmise näite: “ Näiteks, kui ma peaks oma sõpra tutvustama, siis ma iseloomustaks teda kui ausat, abivalmit ja rõõmsalmeelset inimest. Kuidas sa Jumalat iseloomustaks?”

Üks neiu, kel oli samuti raskusi Jumala omaduste kirjeldamisega, lähenes sellele küsimusele põiklemise ja eituse kaudu: “*No minu arvates nagu ei saagi nagu teda eriti iseloomustada ega kirjeldada... Ma võiks tuua nagu välja neid, millised iseloomujooned Tal ei ole. Et Tal ei ole sellised halvad iseloomujooned...*”. Peale seda intervjuud kasutasin järgmiste informantide puhul sellest juhtumist kantud küsimust “Missugune Jumal kindlasti ei ole?” abistava lisana. Tundus, et sellele küsimusele oli noortel lihtsam vastata kui küsimusele “Missugune Jumal on?”.

Noorte väljatoodud omadused jagasin kahte kategooriasse: jumalikud ja inimlikud omadused. Vt Joonis nr 2.

Jumalike omaduste alla paigutasin tunnused, mis on omased ainult Jumalale. Kõige sagedamini kirjeldati jumaliku omadusena kõikvõimsust (6 noort 11-st), sellele järgnesid täiuslik (3), kõikenägev (1), vägev (1) ja soe (1). Viimase puhul mõtles Raili (19 a) seda tunnet, mida Jumal temas tekitab: “*Ma pole Teda näinud, aga ma olen Teda tundnud nagu tuult, et, et ee Ta on soe, tõsiselt soe.*”

Inimlikud omadused, mille kaudu noored Jumalt kirjeldasid, olid üldiselt eetilised. Kõige enim mainiti, et Jumal on hea (4), heatahtlik (4). Seda omadust mainisid kõige rohkem poisid. Kui tüdrukud iseloomustasid oma Jumalat tunde-, sõnade- ja detailide rohkelt, siis poisid olid konkreetsed ja napisõnalised. Peale pikka mõttepausi vastab Steve (18 a): “*No hea on Ta kindlasti.*” Romet (14 a) leiab, et Jumal pole õel, kuri, pahatahtlik, vaid “*nihuke heatahtlik*”. Vello vastus:

“Ta on selline hea.” Risto vastus: “Hea, andestav kõigile. Noo, vahel on kuri ja Tal on hea mõte sellega, selle pahandamisega.”

Järgmised inimlikud omadused loetlen esinemissageduse järjekorras. Jumal on noorte arvates: abivalmis (3), aus (3), andestav (3) ja rahulik (3), hoolitsev (2), õiglane (2), karistav (2), tark (2), rõõmus (2), isalik (2), sõbralik (1), lahke (1), viisakas (1), ustav (1), õnnelik (1), turvaline (1), eekujulik (1), usaldusväärne (1) ja positiivne (1).

Huvitav on see, et need noored (Annabel ja Risto), kelle arvates on Jumal karistav, mainisid seda seoses õiglusega. Nende arvates oli Jumalal õigus neid karistada, sest nad olid toimunud valesti ja vajasid korralekutsumist. Annabel (21 a) toob järgmise näite:

“Aa, jah, õiglane, et (kõhatab) ma nagu ükskord murdsin lubadust, Jumalale ja ütlesin Jumalale,...see oli trenniga seotud... ma ütlesin, et kui põhjused muutuvad teiseks, miks ma sinna trenni lähen, siis ma ei lähe sinna trenni. Vähemalt mitte nii tihti! Ja, et siis ma hakkam nagu mitte nii tihti käima, aga ükskord ma LÄKSIN ja ma teadsin, et ma ei tohtind minna. Ja ma mõtlesin, et ma ei lähe ja ma ikkagi läksin ja ma nikastasin oma jala väga hullult ära. Ja ma mõtlesin küll, et oh Jumal, et miks mina ja miks minuga pidi see juhtuma, aga siis mul oli nagu, et noo jah, aga see on minu enda süü nagu. Ja õiglus on võib-olla, noh tuleb nagu selle mõttes välja, et Ta ei hoidnud seda ära, vaid see oligi minu karistus sellepärast.”

Lühidalt võiks noorte arvamus Jumala olemusest kokku võtta Maali (16 a) sõnadega:

“Kindlasti väga positiivne kõige suhtes. Mm, rõõmus, usub inimestesse, tark kindlasti, kõikvõimas... Ta on minu jaoks kõige võimsam, kuidas öelda, isiksus selles ilmas. Kõige võimsam, kes päästis mind surmast, kes on alati olemas, kes hoolib, armastab meid kõiki ja kes jääb minu kõrvale ükskõik, mida mina Tema kunagi võiksin arvata või et mis minul mõttesse tuleb, et Tema on ikka minuga alati koos.”

Eelnevat arvesse võttes saab öelda, et noortel on Jumalast positiivne arusaamine – Jumal on küll targem ja võimsam kui inimene, Elouisi (17 a) sõnadega *“kes on targem kui mina, kes arvatavasti suudab rohkem kui mina, kes näeb asju selgemini kui mina”*, kuid lisaks sellele on Ta armastav, heatahtlik ja

abivalmis – keegi, kes on toeks ja abiks igapäevaelus. Üllatav oli see, et kordagi ei mainitud, et Jumal on püha. Enamasti kasutati eelkõige suhet iseloomustavaid sõnu. Mulle jäi mulje, et Jumal on pigem familiaarne; keegi, kes on alati olemas, juhul kui Tema abi või nõu peaks vaja minema. Jumal on pigem toetav kui manitsev. Ta ei vea noori alt ega heide ette, kui nad midagi valesti teevad, vaid annab andeks ja parandab armastuses kui vaja.

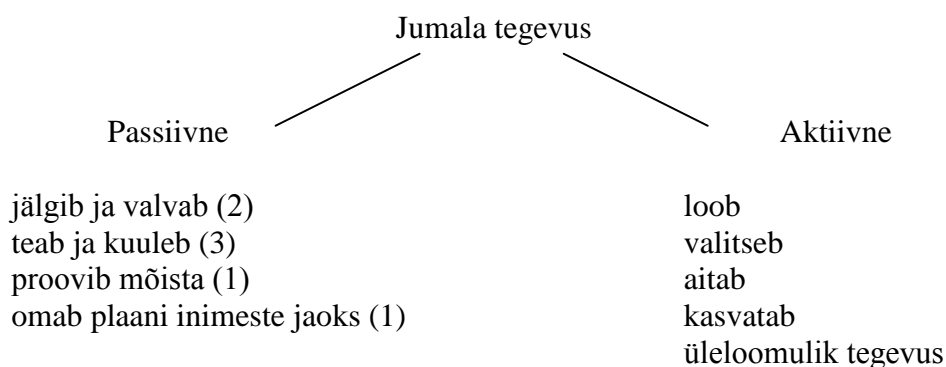
Kokkuvõtvalt võib noorte arusaamist Jumala omadustest kirjeldada Raili (19 a) sõnadega: *“Ee, ma usun, et see on väga mitmekesine. Sellel ei olegi mingit vastust. Selles mõttes, et ühe sõnaga lihtsalt ütleme, et Jumal on hea.”*

3.1.3. Jumala tegevus

Hea viis Jumalat kirjeldada on teha seda selle kaudu, mida Ta teeb, sest Jumal avaldub selle kaudu (Hendricks 2009: 74).

Jumala tegevusi uurisin Jumala kirjeldamise puhul küsimusega “Mida Jumal teeb?” Antud vastuste põhjal saab jagada Jumala tegevused aktiivseteks ja passiivseteks. Vt Joonis nr 3.

Joonis nr 3. Jumala tegevuse jaotumine ülem- ja alamkategoriateks

Aktiivse tegevuse alamkategoriate sisu ja mainimise sagedus:

Loob: inimesi ja universume (4); Valitseb: kontrollib (2), juhib (4)
 Aitab: vastab palvetele (9), tervendab (5), päästab (4), annab jõudu ja julgust tegutseda (3)
 Kasvatav: suunab (7), hoolitseb (6), õpetab (5), armastab (5), mõistab kohut ja karistab (4), andestab (4), kaitseb (4), annab valikuvõimalusi ja arvestab mu soovidega (4), paneb proovile (2), Üleloomulik tegevus: saadab kaitseingleid (1), näitab hingi (1), lendab (1).

Passiivsed tegevused on need, kus Jumal otseselt ei tegutse ega sekku noorte ellu, kuigi vajadusel, nt abipalumisel võib Ta seda teha. Enim (6 noort) mainiti seda, et Jumal on noorte jaoks olemas: “... minu jaoks on Ta kõiges olemas... Ta on minu jaoks alati olemas lihtsalt.” Lisaks olemasolemisele Jumal “Jälgib inimesi maa peal, mis nad teevad, kuidas käituvad.” ja valvab “No kindlasti hoiab inimestel, ma arvan, silma peal, et kõigil oleks ikka hea, et keegi ei satuks ohtu.” Veel mainiti seda, et Jumalal on inimeste jaoks plaan ning Jumal proovib inimesi mõista.

Aktiivsete tegevustena nimetati enim (10 noort 11-st) seda, et Jumal aitab inimesi erinevates olukordades. Aitamise alla koondasin järgmised Jumala tegevused: Jumal vastab palvetele (9), Jumal “päästab inimesi nende enda probleemidest”, annab jõudu ja julgust tegutseda (3) ning tervendab haigeid (5). Angeelika kirjeldab Jumala tervendavat tegevust järgmise loo näitel:

“Ma käisin Piiblipäevadel, (kristlike noorte üritus Eestis) seal Pärnus, ja seal palvetati haigete eest ja seal oli üks poiss, kes karkudega kõndis, ei suutnud nagu ise kõndida eriti. Ja siis kõik 700 noort, kes seal olid kõik, palvetasid ja siis ta suutis kõndida ja TÄITSA LÕPP (nägu läheb särama, lai naeratus tuleb näole, hakkab kätega žestikuleerima, hääli tõuseb ja valjeneb erutusest), see oli täiesti ekstreemne kogemus minu jaoks. Nägin seda, ma ei suutnud lihtsalt uskuda seda, mida ma näen. See oli täiesti vägev asi.”

Järgmise enim mainitud tegevusena nimetati, et Jumal kasvatab “meil on alati mingid sellised takistused ees, millest me peame üle saama ja sellised katsumused ja kus me peame välja minema oma mugavustsoonist, mille kaudu Jumal saab näiteks õpetada meid..., et erinevatele katsumustele vastu panna.” Selle kategooria alla mahtus 9 järgmist alamkategooriat: Jumal suunab ja juhib (7), hoolitseb (6), õpetab (5), armastab (5), mõistab kohut ja karistab (4), andestab (4), kaitseb (4), annab valikuvõimalusi ja arvestab mu soovidega (4), paneb proovile (2). Noorte arvates Jumal karistab inimesi õiglaselt õpetuse eesmärgil. Valikuvõimaluste andmist kirjeldab Elouis (17 a) selliselt: “Ma usun, et Ta andis mulle valikuvõimalused, ütleme mida tema eelistaks minu jaoks, edasi on jälle minu valida, mida ma valin”.

Jumal kasvatab noorte arvates neid armastuses ning selle tulemusena muutuvad nad paremaks. Raili (19 a) kirjeldab kasvatusprotsessi järgmiselt: *“... parandab mind ja, ja nagu annab lootust. Ta laseb mul elu nautida, kuigi alguses oli mul suured vihatunded, suured vihkamised, siis nüüd see on hoopis vastupidi. Ma lihtsalt ütlen, et Ta parandab mind, parandab mind armastusega.”*

Selles kasvatusprotsessis suunab Jumal noori *“südametunnistuse kaudu või sellise mõtte kaudu, et kuskilt tuleb nagu see sisetunne...”*. Annabel (21): *“Miks ma arvan, et Jumal ütles? Kes see teine ikka sai mulle nii-öelda selle tunde sisse panna, et mul ju Jumalaga oli ju selline lubadus ka.”* Tunnete koha pealt ta mainib, et tunnete ja mõtetega tuleb samas olla ettevaatlik, sest *“alati Jumal nagu ei tekita neid tundeid... See on nagu samamoodi, kui Kurat paneb meile pähe igasuguseid halbu mõtteid ja kurje mõtteid, siis samamoodi võib Jumal mõtete kaudu suunata meid”* ning lisab, et Jumal suunab ka Piibli kaudu, kus on kirjas palju juhtnööre igaks elu juhtumiks.

Jumala aktiivse tegevusena toodi välja, et Jumal loob (4): *“Jumal on kõik loonud, kõik tähed ja universumi”*. Jumal valitseb seda maailma: kontrollib (2) ja juhib (4): *“Jumal ee, juhib ee meie elu. Jumal juhib üldiselt kõike, mis siin maailmas toimub, loodust, kuidas meie asju arvame või, kuidas näiteks planeedid liiguvad, kuidas lilled maast üles kasvavad, kuidas pilved täna on või mis ilm täna on – kõike üldiselt.”*

Ära märgiti ka Jumala üleloomulikku tegevust: Jumal lendab (1), Jumal saadab kaitseingleid (1), Jumal näitab hingi (1): *“...noh kuna Ta ise on hing, siis Ta näitab mulle ka neid hingi ja asju.”*

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorte Jumal on aktiivne. Lisaks maailma valitsemisele osaleb Ta noorte usuelus, peamiselt noori kasvatades ja aidates.

3.1.4. Järeldus noorte jumalapildist

Noorte jumalakujutus on jagunenud inimesesarnaseks ja millekski ebamääraseks. Ebamäärase alla on paigutatud sellised terminid nagu vägi, võim, energia, kujuteldamatu, nähtamatu, kuid kogetav. Antud uuringus olid ülekaalus just ebamäärased jumalakujutlused, mille paigutasin mitteantropomorfse Jumala kategooriasse.

Kuigi enamus noori kirjeldas Jumalat mitteantropomorfelt, sisaldasid kirjeldused tihti ka antropomorfistlikke jooni. Jumala kirjeldamist alustasid peaaegu kõik antropomorfse joonistuse põhjal. Vahel sattusid nad vestluse käigus ise ka segadusse, et kas Tal siis on keha või mitte. Mõned ütlesid, et võib, aga ei pruugi. Mõned jällegi oletasid, et juhul kui Tal on keha, siis Ta näeb välja selline nagu maalidel kujutatud. Üks neiu, kes kirjeldas väga täpselt, kuidas Jumal näeb tema jaoks välja nagu Jeesus ikoonil, oli hädas Jumala omaduste kirjeldamisega, öeldes, et Jumalat ei saagi kirjeldada.

Sarnaselt 2008. aastal uuritud Ladina-Ameerika noortele (Ojeda 2008: 126) on nelipühi kiriku noorte jumalapilt aastal 2012 positiivne, st valdavalt kirjeldati Jumalat positiivsete omaduste nagu hea, heatahtlik, abivalmis jmt kaudu. 11 noorest nelja jumalapilt oli sarnane vanema põlvkonna “pärandihoidjate” piibellikule jumalakujutlusele: Jumal on Looja, Taevane Isa, Ta on Vaim, kallid sõber ja abiline, kes päästab, karistab, tervendab jne. Ühesõnaga, Jumal on aktiivne, personaalne tegelane, kes jälgib inimese mõtteid, sõnu ja tegusid ning suunab tema elukäiku (Altnurme 2006: 129). Võib-olla on siin tegemist vanavanemate ja vanemate pärandiga lastele ja lastelastele.

Lisaks intervjuule kasutatud ankeedi tulemustest selgus, et noortele läheb kõige rohkem korda vanemate arvamus. Noorte jaoks viis kõige tähtsamat isikut, kelle arvamus neile tõeliselt korda läheb, on tähtsuse järjekorras vanemad, Jumal, sõbrad, vanavanemad ja vennad. Kuna vanemate ja vanavanemate arvamus on noorte jaoks oluline, siis võibki olla, et nende arusaamised on mõjutanud noorte jumalapilti.

Vähemalt kahe noore puhul saab väita, et mõjutused usule pärinevad emalt, kes on aktiivne kirikuskäija (Angeelika, Anny). Ebaselge jumalapilt iseloomustab neid noori (Elouis, Romet), kelle vanemad, vähemalt üks neist, Jumalat ei usu ja suhtuvad noore usku pärssivalt.

Kuna noored inimesed on oma aja kultuuri kandjad (Lansen van der Velde 1998: 2) ning aastal 2010 oli eestimaalase usk sünkretistlik (Liiman & Tuisk 2012: 138), siis võibki tänapäeva noorte jumalakujutus vastavalt ilmalikule ühiskonnale omaselt olla religioosselt teisenenud. Lea Altnurme väidab, et põhiliselt saavad eestlased meie kultuuriruumis oma usu sisustamiseks mõtteid kahest suurest paradigmast: esiteks kristlikust, mille tähtsus on eestaste seas olnud kahaneva tendentsiga; teiseks, uue vaimsuse ehk *New Age*'i omast, mille olulisus on möödunud aastakümnetel kasvanud (Altnurme 2012: 194). 21. sajandi eestlaste usku iseloomustav uue vaimsuse mõju on tunginud ka kogudustesse.

Sekulariseerumine, individualiseerumine ja globaliseerumine on avanud tee mittekristlike usundite tulekule Lääne ühiskonda ning uute tekkele, mille tulemusena on kujunenud mitmeusuline ühiskond, mis on omakorda toonud kaasa vaimse turuplatsi nähtuse (Altnurme 2004: 7). Puhtaid, konservatiivseid, nn tüüpilisi arusaamisi Jumalast esineb vähem kui kaasaegseid kirjusid individualistlikke jumalapilte. Intervjuude käigus märkasin mõningaid paralleele ida usunditega (hindusim, taoism).

Tänapäeva inimeste jumalapilt on muutunud. Üheks muutumise põhjuseks toob Christiano oma kolleegidega välja feminismi, mille mõjul on heebrea piibli Jumal kas täiesti kadunud või vähemalt taandunud tahaplaanile. Enam ei rõhutata vihast ja raevukat Jumalat, vaid Tema asemele on asunud armastav Jumal, hooliv Jumal ja hoolitsev Jumal. Rõhk pole enam sellel, et Jumal vaatab me peale kohtumõistvalt, vaid rõhutatakse seda, et Jumal kõnnib inimestega koos nende vaimulikul teekonnal. Lühidalt öeldes Jumal on loobunud paljudest mehelikest tunnustest ning samaaegselt on Talle omistanud naiselikud jooned (Christiano et al 2002: 208). Mõned noored küll tõid välja, et Jumal karistab neid õpetamise

eesmärgil, kuid enamus vastajaid rõhutas, et Jumal on armastav ja hooliv. Raevukat ja vihast Jumalat ei maininud keegi. Üks noor neiu (Annabel, 21 a) rõhutas, et Jumal ei ole raevutsev: *“Ta ei ole vihane. Ta ei ole mossis näoga, kuskil vana mees, et Ta on lahke ja rõõmustav... Ma arvan, et Ta ei ole sõjakas. Ta ei ole raevutsev, et valab oma viha välja ja – Ta ei ole seda.”* Raili (19 a): *“Mulle meeldib see naerusuu, et, et isegi kui Ta on võimas, siis Ta ikka armastab meid ja naeratab meile, et Ta on väga hea, väga hea olend meil.”*

Kui 1995. aastal Maare E. Tamme poolt Põhja-Rootsis 9-19aastaste õpilaste seas läbiviidud uurimusest ilmnas, et üle poole noortest omas antropomorfset jumalapilti ning poiste jaoks oli Jumal rohkem meessoost kui tüdrukute jaoks (Tamm 1995: 39), siis antud uuring seda leidu ei kinnita. Antropomorfse kujutluse Jumalat 11 noorest 2 ning tüdrukute puhul ei mainitud kordagi Jumalat naissoolisena, küll aga poiste hulgas. Neljast noormehest kahe arvates oli Jumal Emake Loodus. Kui 1944. aastal Harmsi teooria kohaselt antropomorfne jumalapilt kaob 7. eluaastaks, siis hilisemad uuringud on näidanud, et antropomorfne jumalakujutus küll kahaneb eaga, kuid päris ära siiski ei kao. M. E. Tamm oletab, et selle muutuse taga võib olla asjaolu, et 1940. aastatel oli laste arusaam mõjutatud kristliku kultuuriruumi poolt, kuid 1990. aastate Rootsi näol on selgelt tegemist sekulariseerunud riigiga, kus teadmiste ja kogemuste puudumine religiooni vallas võiski põhjustada olukorra, kus tänapäeva noorte hulgas on antropomorfistlik jumalakujutus ikka veel levinud (Ibid: 43). Samas võib antropomorfistlik jumalakujutus olla ka seotud Piibliga, mis näitab Jumalat inimese sarnasena. Piibellik usk lubab meil rääkida inimlikes terminites (Hendricks 2009: 72), sest see on inimese loomulik viis. Viimasest tõenäolisemaks pean aga võimalust, et antropomorfistliku jumalakäsitluse puhul on tegemist ikoonidel, maalidel, karikatuuridel ja filmides kujutatute peegeldamisega. Üks noor põhjendabki oma jumalapilti järgmiselt: *“...niipalju kui ma olen mõnes filmis näinud või midagi, et mis nagu meenutab kõige rohkem.”*

Kuna nii 2008. aastal läbiviidud Euroopa Väärtuste Uuringu kui ka 2009. aasta gallupiuurimuse (Jaanus & Unt 2012: 213) kohaselt on Eesti sekulariseerunud

Euroopa riikide seas uskmatuse poolest esirinnas, siis võib oletada, et ilmalikustunud Eesti ühiskond, kus Eesti noored tutvustavad oma maad kui kõige usuvabam riik (Engelbrecht 2008), on avaldanud oma mõju käesolevas uurimuses käsitletud noorte jumalapildi kujunemisele. Hollandi noortega sarnaselt (Janssen 1994: 117) usub vaid väike osa noori traditsioonilisel viisil. Lea Altnurme täheldab juba 1997. aastal oma magistritöös “Eesti koolinoorte jumalapilt”, et sekulariseerumine on toonud kaasa väärtuste ja maailmavaadete paljususe, mis on lõhkunud endise ühtse kultuurikeskkonna ning muutnud selle eklektiliseks. Uued religioossed ideed, mis hakkasid levima Euroopas alates 1960. aastatest aastatest, on teisendanud ja ähmastanud ajalooliselt kristluse poolt kujundatud religiooside uskumusi – personaalne Jumal on taandumas impersonaalse Jumala ees. (Altnurme 1997: 141)

Antud uurimus kinnitab Hollandis tehtud uurimuse tähelepanekuid, kus sõna ja objekt “Jumal” on taandumas avalikust suhtluskeelest (Ziebertz et al 2001: xi). Nimelt 11 uuritud noorest 4 eelistavad sõna Jumal asemel kasutada mõnda muud nende jaoks iseloomulikumat sõna. Samas leiavad Hollandi teadlased, et Lääne Euroopat on tabamas uus religiooni laine või religioosne renessanss, mis on fokuseerunud väljaspool traditsioonilisi kirikuid ning kohati võtab eksootilisi ja küsitavaid ning isegi destruktivseid vorme. Jumalat ei kujutleta alati isikuna ning klassikalised märgid transtsendentsusest on seatud küsimärgi alla. Jumal ei avaldu tüüpilise inimolendi, vaid pigem immanentse ja kohati anonüümse väe või jõuna. Hollandi teadlased arutlevad koguni selle üle, kas võib olla tegemist tagasipöördumisega polüteismi (Ibid). Üks käesolevas uuringus osalenud neiu ütles, et tal on kaks Jumalat:

“No, ongi niimoodi, et nagu näiteks, et kui ma usun saatusesse – ma usungi saatusesse – kui näiteks läheb mu elus midagi selliselt, et mina ei tahtnud seda, aga ta läks niimoodi, siis nagu ongi see, et saatus juhatas. Aga kui on niimoodi, et läks samamoodi, aga teistmoodi, siis vahepeal mõtlen ka, et äkki Jumal tahtis niimoodi. Mul on nagu kaks seda Jumalat põhimõtteliselt – üks on nagu, et saatus tahtis niimoodi, teine on, et Jumal tahtis niimoodi.”

Lisaks intervjuule uurisin ankeedis esitatud väidete teel Fritz Oseri teooria kohaselt noorte usulist arengut. Järgnevalt toon välja seosed usulise faasi ja jumalapildi vahel.

Oseri empiiriliste uurimuste kohaselt (Räsänen 2010: 146) noortele omases kolmandas faasis oli 11 noorest 4, kuid see aste esines mitte puhtal kujul, vaid koos neljanda ja viienda astmega. Nendest neljast noorest oli kahe noore puhul tegemist antropomorfse jumalakujutlusega ja ühe noormehe puhul kahesoolise Emakese Looduse ja ühe neiu puhul Täiusliku Energiaga.

Kolmanda astme väidetega ei nõustunud 6 noort, kes eelistasid pigem 4. ja 5. astet kirjeldavad väited. Nendest kuuest noorest kolm pidasid Jumalat parimaks sõbraks, üks vaimseks isaks, üks eelkõige täiuslikuks isaks ja üks isikuta vaimuks, kellega on hea mõtteid vahetada.

Sarnaselt Räsäneni poolt läbiviidud uurimusega (Räsänen 2010: 148) tuli välja, et neljanda ja viienda faasi dimensioonid said kõrgemad tulemused kui esimese ja teise faasi dimensioonid. Nõustun Antti Räsäneniga, et selline tulemus võib olla tingitud testist endast, kus neljanda ja viienda faasi väiteid on noortel kergem omaks võtta. Samas kui esimese ja teise astme väited esitlesid “must-valget” arutluskäiku. Kuna kvantitatiivsele uurimusele omaste testidega saadud tulemused näitavad kõrgemat moraalsust (Ibid: 153), kui intervjuudega saadud tulemused, siis leian, et Oseri teooria paikapidavust tuleks siiski uurida ta enda väljatöötatud dilemma meetodiga, sest RJT test näib mõõtvat subjekti religioosseid ideaale (Ibid), mitte reaalselt olukorda. Väidete kaudu uurides oli noorel võimalus nõustuda kõiki faase kirjeldavate väidetega võrdselt, mille tulemusel on väga raske hinnata, millises faasis noor tegelikkuses on.

Kokkuvõtvalt näitas ankeedi tulemus, et minu uuritud nelipühi noortest 4 on Oseri usulise arengu teooria kohaselt pigem noortele omases kolmandas ja 6 noort nii neljandas kui viiendas faasis. Üks noor jättis sellele küsimusele vastamata.

USA sotsioloog Walter Lippmann on öelnud: “Kui kõik mõtlevad ühtemoodi, tähendab see, et keegi ei mõtle.” (Lippmann, tsiteerinud Põlenik 2005: 111).

Noored kasutavad Jumalast arusaamisel kõiki kolme teoorias kirjeldatud teadmiseviisi: eksperimentaalne, reflekteeriv ja intuiitiivne teadmine, kuid valdav on reflekteeriv mõtlemine. Antropomorfse jumalapildiga noored kalduvad reflekteerima sirgjoonelisemalt kui mitteantropomorfse jumalakujutlusega noored, kelle hulgas oli levinud rohkem peegeldav, kuid ka intuiitiivne mõtlemine. Erinevalt sirgjoonelise mõtteveisiga noortest, kelle jaoks on olemas vaid üks õige vastus, tunnistasid peegeldava mõtlemisviisiga noored näilisi vastuolusid. Nad näevad Jumalas mõlemat külge: Jumal võib olla korruga nii armastav kui karistav, nii lähedal kui kaugel.

Mulle näib, et noored ei võta kirikus õpetatud seisukohti automaatselt omaks, vaid reflekteerivad erinevatest allikatest saadud infot ja panevad endi arusaamade põhjal kokku oma jumalapildi. Noored on ankeedi tulemuste põhjal saanud Jumala kohta teadmisi kokku 13 erinevast allikast. Nimetamise sageduse järjekorras on need allikad: noortekoosolekud (10), lastekiriku koosolekud (5), filmid (5), sõbrad (5), Piibel (4), raamatud (4), vanemad (4), tuttavad (4), vanavanemad (3), Internet (3), jumalateenistus (2), evangeelsed üritused (2) ja õpetajad (1).

Aleksandra Sooniste jõudis oma õpetajakoolituse lõputöös “Koolieeliku usk” järeldusele, et lapse jumalapilt koosneb nii sellest, mida talle on Jumala kohta õpetatud, kui ka sellest, millest on jäetud rääkimata (Sooniste 2002: 29). Sarnaselt lastele mõjutab ka noorte arusaamisi Jumalast kõik see, mida ta on Jumala kohta erinevatest allikatest kuulnud ja mida ise mõelnud. Näidetes mainiti kõige rohkem vanemate ja vanavanemate, kuid ka filmide mõju oma jumalapildile.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et nii nagu praegune religioosne maastik Eestis on pluralistlik (Valk 2009: 164), on ka tänapäeva nelipühi noorte jumalapilt kirju. On neid, kellel on antropomorfne jumalapilt (2); neid, kellel on Jumalast traditsiooniliselt piibellik arusaam (4); neid, kelle jumalapilt on omane uue vaimsuse ideele (2) kui ka neid, kelle Jumal on segu vanavanemate pärandist ja

uuest vaimususest (2). Näiteks Raili jaoks on Jumal kolmainu Jumal, kuid ta keeldub Teda nimetamast Vaimuks, sest neiu kogeb Jumalat energiana: *”Ma ei tunne Teda vaimuna, vaid energiana. Palvetamise ajal ma ei tunne, et keegi sosistaks mu kõrval. Ma tunnen energiat... soojust.”* Tundub, et piibellik nn traditsiooniline jumalapilt on taandumas noore kogemuste ja uute teadmiste põhise sünkretistliku jumalapildi ees.

3.2. Suhe Jumalaga

Suhe on miski, mis seob kahte osapoolt, kes on omavahel mingil viisil seotud. Heas ja toimivas suhtes arvestatakse mõlema huve, soove ja vajadusi. Järgmistes peatükkides annan ülevaate sellest, missugune on noorte arvates nende suhe Jumalaga.

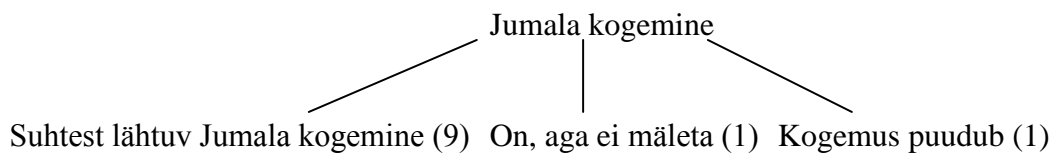
3.2.1 Kogemused Jumalaga

Kogemused mingil alal võivad olla kõigil, kuid üht ja sama asja võivad inimesed kogeda ehk tunda, läbi elada väga erinevalt. Põhiliselt kogeb inimene enda ümber olevat viie meelega, milleks on nägemine, kuulmine, kompimine, haistmine ja maitsmine, kuid Jumala kogemise puhul tuleb mängu veel üks lisameel, mida polegi võimalik sõnadega väga täpselt lõpuni seletada, seda saab kõige paremini tajuda, tunda. Keegi pole Jumalat näinud või katsunud, veel vähem haistnud või maitsnud, vähesed on Teda kuulnud, kuid ometi on inimesed Teda tundnud. Noored kirjeldavad seda Jumala kogemisi viisi sõnadega: *”ma tunnen Teda oma südames”*.

Antud töös jagunesid noorte kogemused Jumalaga kolmeks: oli neid, kel enda sõnul kogemus puudus (1); neid, kel väiksenä kogemus on olnud, kuid ei mäleta (1) ning neid, kel suhtest lähtuv kogemus olemas ja meeles (9). Vt Joonis nr 4.

Kuigi alguses vastasid kaks noormeest (Steve, Risto) küsimusele: “Kas sul on olnud mingi kogemus Jumalaga?” “Ei ole”, siis ometigi tuli vestluse käigus välja, et nad on kogunud, kuidas Jumal nende palvetele on vastanud.

Joonis nr 4. Jumala kogemise jaotumine ülem- ja alamkategoriateks

Abisaamise kogemus
Jumala andestuse ja armastuse kogemus
Üleloomulik kogemus

Jumala kogemise alamkategoriate sisu ja mainimise sagedus 11 vastaja lõikes:

Abisaamise kogemus: Jumal on aidanud ära leppida vanemate ja sõpradega (3), Jumal on aidanud õppida (2).

Jumala andestuse ja armastuse kogemus: Jumal on andestanud (3), Jumal on päästnud (3), ristimiskogemus (1).

Üleloomulik kogemus: Jumal on tervendanud (5), Jumal on näidanud hingi (1).

Noore kogemused Jumalaga ongi enamasti seotud Jumala aktiivse tegevusega. Jumalat kogetakse eelkõige usulise praktikaga seoses, kõige rohkem läbi palvevastuste (9). Noore Jumala kogemised jagasin kolmeks: abisaamise kogemus (5), Jumala andestuse ja armastuse kogemus (5) ja üleloomulik kogemus (6). Abisaamise kogemused väljendusid eelkõige selles, et Jumal on aidanud suhteid parandada ja hoida. Palju mainiti sõna “leppimine”. Näiteks Risto (13 a) räägib, kuidas Jumal on aidanud tal mitu korda emaga ära leppida:

“Näiteks üks päev oli niimoodi, et ema oli hästi vihane, et – ma ei mäleta, mis see oli - aga siis ma palusin Jumalat ja siis ema leppis ise minuga ära. Ükskord ammu, siis, ee, kui meie ei tahtnud koristada ja nii, siis ema läks kodust ära ja siis ta tuli ise tagasi ja palus vabandust. Ma palusin Jumalat, abi.”

Seda viimast kogemust nimetab ta ka ühtlasi kõige erilisemaks kogemuseks oma elus, sest ema oli pakkinud kohvrid ja otsustanud kodust jäädavalt lahkuda, kuid Jumal tõi ta tagasi koju.

Jumala armastuse ja andestuse kogemused on need kogemused, mil noored on tundnud, et kuigi nad ei vääri võib-olla armastust ja andestust, armastab Jumal siiski neid hoolimata kõigest ning annab neile ikka ja jälle andeks. Annabel (21 a) kirjeldab oma kogemust järgmiselt:

“Ee, nagu läbi selle, et Ta on palvetele vastand, mis on üks asi. Läbi selle, et Ta on pannud sellise rahu ja sellise kindluse südamesse nagu ja siis täitnud rõõmuga (silmad lähevad särama, jätkab rõõmsalt ja entusiastlikult) ja täitnud sellise armastusega...Vahel on, et siis lihtsalt läheks ja hõiskaks ja oleks ja teeks ja et siis ma arvan, et see kõik on nagu Jumalalt tulnud.”

Kõige erilisemaks peab Annabel neid kordi, kui on kogenud Jumala suurt armastust läbi andestuse:

“need korrad, need, no need taas, Jumala TAAS leidmise korrad, et kui ma olen jälle nii-öelda Jumala juurde tulnud, et kui ma olen lihtsalt JOOKSNUD nii-öelda, noh piltlikus mõistes, Tema embusse ja lihtsalt palund andeks kõik oma patud ja lihtsalt andnud ennast Talle... ma mõistan nagu, et ma ei saa nagu hakkama ilma Jumalata ja siis tuleb see mõistmine ja tuleb see, et, et tegelikult ma ei vääri seda, mida Jumal on meie jaoks teinud, et Ta saatis oma poja meie eest surema. Aga ikkagi samas Ta armastab meid ja Ta tahab, et me oleksime koos Temaga ja käiksime koos Temaga. Et see nagu mõistmine, et ma ei ole üldse seda väärt, et Ta on ikkagi nii palju suurem ja nii palju vägevam ja et Ta ikkagi armastab nagu. Ma tunnen sellist ee, sellist hoolivust.”

Raili (19 a) ei vahetaks millegi muu vastu seda kogemust, et Jumal õpetas teda ennast armastama:

“Ma usun, et ma oleks praegu surnud, kui ma olekski enesetapu teinud või nii, et ma mäletan, et ma vihkasin ennast nii väga ja see ongi see, et Jumal õpetas mind iseennast armastama. Ja ma mäletan, et mul oli nii siiber sellest maailmast. Ma mõtlesin, noo, mis siin maailmas on, mitte kedagi ei ole, kes armastaks mind või midagi sellist. Ja see oligi see, et Ta tuli minu ellu ja see pikaajaline periood, mil Ta siis õpetas mind armastama ja inimesi armastama ja maailma hoopis teistmoodi nägema.”

Üleloomulikest kogemustest on enim kogetud seda, et Jumal on neid või kedagi teist, tavaliselt noorele olulist inimest, tervendanud. Kuid Jumal on tervendanud ka noore jaoks olulise lemmiklooma. Elouis (17 a) räägib loo sellest, kuidas Jumal (Energia) tervendas ta tšintšiljad, mis ühtlasi on tema kõige erilisem kogemus üldse:

“... minu kaks lemmikut, nad hakkasid ära surema... Ma olin endast väga väljas... Ma hiiüdsin nagu paljudes filmides hiiütakse melodramaatiliselt: “Ära võta neid mult ära! Ära võta neid mult ära!” Selline tunne, nagu ma usuksin kedagi, siis kui sellised tugevad emotsioonid välja löövad. Kui ma rahulikult mõtlen, siis jälle ei tea midagi. Aga ma palusin seda Energiat või nii. Selline tunne, et kui Tema

suudab mind juhatada, siis et Ta neid mult ära ei võtaks, et ma tõesti ei leidnud enam muud abilist. Ma lihtsalt nagu lihtsalt rääkisin õhuga...Terve öö istusin nende kõrval. Ma nii kartsin, et nad lähevad kah ja ma palusin, ja ma palusin, et nad jääksid, et nad jääksid, et nad jääksid. Ja siis kui mul oli tunne, et kõige pisem vist enam ei elagi üle, siis ma võtsin ta sülle ja ma hoidsin teda käes ja ma nii nutsin. Ma tõesti ei tahtnud, et ta mul ära läheks, kuna ma olen loomadesse kiindunud ja siis ta tegi silmad lahti ja mul oli tunne, et ma oleks nagu, nagu ta oleks, nagu ta enam ei oleks suremas. Ma terve öö istusin üleval, mingi hetk hakkas neil parem ja mul oli kogu aeg tunne nagu keegi aitaks mind, nagu keegi teeks neid terveks. No, ma ei tea, see oli lihtsalt selline tunne, nagu ma ei olnud omas peas kogu aeg.”

Teiseks üleloomulikuks kogemuseks nimetan seda, kui noor näeb vaime. Risto vastab küsimusele “On sul mingeid kogemusi selle Emake Loodusega?” järgmiselt:

“Mm, ma ei tea, kas seda saab kogemiseks nimetada, aga ma olen näiteks mitu korda näinud vaime oma silmaga. Kuna mul on sõber sihuke, kes näeb, noh ta on eluaeg vaime näind. Mida rohkem ma temaga koos olen, seda rohkem ma hakkam nagu ise ka, näen, kui me koos oleme. Sellega mõjutab, et ma suudan, et noh, kuna Ta ise on hing, siis Ta näitab mulle ka neid hingi ja asju... läksime isadele Soome külla ja siis kõigepealt lihtsalt sõber nagu ütles, et ta nägi ukse peal naist. Ja siis ma ütlesin, et ei ole seal mingit naist ja läksime sisse. Kell oli äkki kümme õhtul, kui istusin üksi köögis ja siis nagu sõber vaatas telekat ja siis järsku ütlesin sõbrale, et kuule, et üks mees kõndis just koridori peal, et kas see on nagu keegi sealt – meil oli nagu suur üürikorter – ja siis küsisin, et kas see oli keegi meie omadest. Tema ütles, et tema ei näinud midagi ja siis ma ütlesin, et tule nagu vaata üle ja siis ta nägi ka seda sama, keda mina nägin.”

3.2.2. Jumalaga suhtlemine

Suhtlemine on kahepoolne tegevus, mis enamasti hõlmab rääkimist ja kuulamist, kuid on ka teisi viise, kuidas oma tundeid ja mõtteid vahendada.

Raigo Liiman on öelnud, et religioonisotsioloogias mõistetakse usklikkuse all usuga seonduvaid või sel põhinevaid ning sellele omaseid riitusi, toiminguid või tõekspidamisi (Liiman 2001: 39). Järgnevalt tutvustangi noorte erinevaid suhtlemisviise Jumalaga.

Kõige levinumaks Jumalaga suhtlemise viisiks on nelipühi kiriku noortel, nagu kristlastel ikka, palvetamine (10), kuid mitte traditsioonilisel viisil häälega

loetud rituaalne palve, vaid vaba palve, mis sõltub olukorrast ja meeleolust ning mis enamasti esitatakse Jumalale mõttes. Raili, kes suhtleb Jumalaga mõtetes umbes iga 20 minuti tagant toob järgmise näite:

“Aga väga tihti on mul niimoodi, et kas lähen koos koju või kodust kooli või kuhugi mujale või õppimise keskel, teen kodutööd ja siis lihtsalt enam ei jõua ja hakkam rääkima lihtsalt. See juhtub ka tundide ajal, ma lihtsalt hakkam rääkima... muidu ma räägin mõtetes, et ma vaatan ringi ja vahepeal isegi räägin teistega, aga samas mul mõte kogu aeg, ma kogu aeg otsin Temaga kontakti ja hoian Temaga kontakti ja räägin, sest Ta tegelikult teab, mida ma südames tahan öelda. Isegi, kui ma ei suuda seda mõtetes või füüsiliselt väljendada, siis Ta teab, mis mul südames on ja siis ma nagu räägingi Temaga kogu aeg.”

Ankeedi andmeil palvetab vähemalt korra nädalas 6 noort, neist 3 palvetab iga päev. Kaks noort ei palveta üldse. Ülejäänud 3 noort palvetavad väga ebaregulaarselt, mõne korra aastas.

Palvetamine annab noorele rahu, jõudu, hea enesetunde, teadmise, et Jumal on temaga ning võimaluse kellegi usaldusväärsega rääkida.

Järgmiseks sagedasemaks suhtlemisviisiks on Piibli lugemine (4), mis on levinud ainult nende noorte hulgas, kes iga päev või üle päeva palvetavad. Piiblit loeb vähemalt korra kuus 6 noort ja mõned korrad aastas 1 noor 11-st. Neli noort ei loe üldse Piiblit. Piibli lugemise juures mainiti seda, et seal on kirjas juhised igapäeva eluks ning Jumal võib Piibli kaudu noortele vastata või neid juhatada.

Kolmandal kohal on ülistus (3). Ülistuseks nimetavad nelipühilased Jumalale laulude laulmist - tavaliselt pillide nagu süntesaator, kitarrid, trummid jmt saatel - kus avaldatakse Jumalale austust ja tänu, selle eest, kes Ta on ja mida Ta teeb. Annabel (21 a) defineerib ülistust järgmiselt: *“Ülistus minu jaoks on see, võib-olla see hetk või kui ma keskendungi Jumalale ja ma nagu annan kogu au talle, et selle kõige üle, mis Ta on loonud, et kõige selle maailma üle.”* Annabel on ühtlasi see noor, kelle suhtlemisviisid olid kõige mitmekesisemad, sisaldades nii rääkimist kui vaikust, lugemist ja mõtlemist, liikumist ja istumist:

“Läbi palve või siis läbi Piibli lugemise, et siis sealt ma ju saan lugeda seda, mida Ta nii-öelda on lasknud kirjutada... Läbi ülistuse näiteks, läbi laulmise,

lihtsalt vaikselt istumise... Ma lihtsalt püüan olla selles vaikuses ja nagu Jumalaga koos, et siis nagu sellised võib-olla nii-öelda ülistus ja võib-olla sõnad - need oleks üleliigsed. Vahepeal on ka vaikust vaja... No, see noh, see oleneb jälle sellest, et kuidas sa näed Jumalat, millises sellises olukorras oma elus... see võib olla tantsimine, see võib olla lastega tegelemine, et see on see, et noh, et ma arvan, et iga olukord, kui Jumal saab sind kasutada või sa ükskõik, mida teed Jumala, Jumala auks või Jumala heaks, et siis võib-olla see on ka nagu Jumalaga suhtlemine.”

Lisaks nimetab ta üheks Jumalaga suhtlemise viisiks Jumalale tantsimist, mida kirjeldab järgmiselt:

“Tantsimine? Ma ei mõtle selle juures mingit meeste ja naiste omavahelist tantsimist. Lihtsalt tantsimist nagu, võib-olla mingi laulu järgi või mingi muusika järgi... Ma ei tea. Vahest on niiviisi, et sa ei saa paiga peal istuda, sa pead tegema midagi, siis sa tantsid... Ja noh, see on jälle see, et no ma ei lähe tänava peale tantsima või ma ei tantsi kellegi ees, et see on võib-olla see, et ma tantsin üksi ja kodus... võib-olla see on jälle see, et ma nagu teadlikult nüüd ei ütle nii, et SEE liigutus tähendab seda või see liigutus tähendab seda, see on võib-olla alateadvuses, noh ütleme, et ma lihtsalt liigun nagu Tema auks.”

Kokkuvõtvalt võib öelda, et nelipühi noored suhtlevad Jumalaga kõige rohkem traditsiooniliselt palvetades ja Piiblit lugedes, kuid esineb ka muid, loovamaid viise, kuidas noor oma mõtteid ja tundeid Jumalale avaldab.

3.2.3. Tabuteemad Jumalaga suhtlemisel

Küsimuse “Missugustel teemadel sa Jumalaga ei suhtle?” esitasin noortele sellepärast, et kaudselt uurida noore ja Jumala suhte kvaliteeti – mil määral noor Jumalat usaldab ja mil määral oma elu Temaga jagab.

Kolm noort üheteistkümnest arvas, et selliseid teemasid, millest nad Jumalaga ei räägi, polegi. Angeelika (16 a) vastus: “*Ei ole selliseid teemasid. Ma räägin täiesti vabalt Jumalaga.*” Romet (14 a): “*Sihukesi teemasid ei olegi vist. Ma kogu aeg peas mõtlen ikka läbi, kas see on õige või vale. See nagu üldse ei olene teemast.*”

Kuigi teemad detailides erinesid, joonistusid siiski selle väikese valimi puhul välja teatud mustrid. Tüdrukud (5) ei räägi suhteid - sõbrad, eriti *boyfriend* -

puudutatavatel teemadel. Mari: *“Mmm, ma ei suhtle nagu siis, kui ma valin poissi, no mitte ma ei vali poissi, aga ma mõtlen, et kas ta sobib mulle või ei sobi mulle... Sellepärast, et mul nagu, mul on niimoodi, et ma tunnen nagu südames ära, kas ta on minu jaoks õige või ei ole õige.”* Kuigi Mari põhjendas, et ta teab ise, mis õige on, siis leidis ka neid, kes ei rääkinud poiste ja sõprade teemal sellepärast, et äkki Jumal ei kiida nende suhet heaks.

Üks neiu tõi välja, et ei julge Jumalaga rääkida oma erootilistest mõtetest:

“Ee, ma usun, et see erootiline pool ongi, aga tegelikult kui nüüd mõelda, et viimasel ajal ma olen ikkagi seda esile toonud ja palunud, et mul ei tuleks selliseid mõtteid pähe. Ma ei taha ihaldada praegu neid lihalikke väärtusi, et ma tahan praegu mõelda just nende peale, mis on kõige tähtsamad üldse – mina ise ja Jumal ja Jeesus ja Püha Vaim ja inimesed minu ümber ja minu tegevused, aga mitte need, milles ma ei ole veel kogenenud.”

Poiste puhul selliseid ühiseid jooni välja ei tulnud. Kahe poisi jaoks tabuteemad puudusid, üks ei suhelnud Jumalaga üldse. Risto ei suhtle Jumalaga raha teemal, sest ta leiab, et Jumal ei saa talle raha anda:

“Raha suhtes vist, sest raha tuleb siis, kui olen tubli ja teen tööd. See ei ole nii, et palvetad ja siis kohe Ta annab sulle raha. Käsi ei tule taevast välja ja annab raha. Ei ole nii. Ta vaatab, siis kui olen hea ja tubli ja siis saan taskuraha näiteks.”

Veel ei räägitud Jumalaga saatanast, murtud lubadustest, uhkusest, koolist, poliitikast ja emotsioonist tingitud halbadest mõtetest ja vahepeal tekkivatest kahtlustest, kas Jumal ikka on olemas. Lisaks eelpool mainitule öeldi ka seda, et ei räägita sellistest tühistest asjadest, sest need on mõttetud, pole mainimist väärt.

3.2.4. Järeldus noorte suhtlemisest Jumalaga

Noored on põhiliselt kogenud Jumalat läbi palvevastuste, kuid viisid, kuidas nad Teda kogenud on, on erinevad. See tulemus kinnitab ühtlasi Katti Pärksoni uuringu tulemust, kes uurides Eesti luterlasi ja baptiste, jõudis järeldusele, et mõlemate hulgas oli valdavaks Jumala kogemine palvevastuste ja probleemide lahenemise näol (Pärkson 2007: 169). Altnurme uurimuses kogesid noored

Jumalat palvevastuste näol küll vaid 13%, mille põhjuseks võib olla asjaolu, et Altnurme valikukriteeriumiks ei olnud noore usuline taust, vaid ta uuris koolinoori, kes olid valdavalt usulise taustata, kuid siiski 29% vastanutest on kogunud Jumalat mõnes ekstreemses olukorras, tavaliselt Jumala abina. (Altnurme 1997: 100-103)

Kõige erilisemateks kogemusteks antud uuringus peetakse nn üleloomulikke kogemusi, kus noorte sõnul inimlikult poleks olnud võimalik kedagi aidata või olukorda lahendada, kuid Jumal aitas noori nende hädas ja mures. Lisaks sellele pidasid mõned noored eriliseks ka Jumalaga osaduses olemise (nt ülistus) ja ristimise kogemust. Angeelika (16 a) kirjeldab oma ristimiskogemust suure õhina ja vaimustusega: *“...see oli nii võimas ja kirjeldamatu (silmad läksid särama ja suu tõmbus naerule). Ma tundsin ennast nagu uuesti sündinuna.”* Ka Schihalejevi uurimuses mainiti palvevastuste saamise ja teenistusel osalemise kogemuse kõrval just ristimist hea kogemusena (Schihalejev 2009: 74-75).

Jumala kogemus on olnud samas mõnede noorte jaoks põhjuseks, mis pani noore uskuma Jumala olemasolusse ning see ühtlasi kinnitab Eva Mõtte uuringu tulemusi, kes leidis Eesti tudengite usuliste otsingute uurimisel seda, et lisaks kogudusest saadud kogemustele oli just religioosne kogemus Jumalaga kristluse omaksvõtul ja kogudusega liitumisel määravaks teguriks (Mõtte 2007: 145).

Oluliseks pean veel mainida seda, et noorte kogemused olid antud uurimuses üdini positiivsed ja halbade kogemuste olemasolu Jumalaga seoses eitati. Üks neiu (Angeelika) vestluse käigus küll mainis, et mõnedele palvetele pole Jumal vastanud ning neil hetkedel ta küsib: *“Jumal, kus sa olid, miks niimoodi läks?”*, kuid seejärel on ta mõelnud, et äkki pidigi nii minema ja olukorraga leppinud. Sarnast mõttekäiku võis kohata ka mõnede teiste noortega vesteldes. Kui midagi läheb oodatust, palutust teistmoodi, siis usutakse, et ju pidigi nii minema, et Jumal teab paremini, mis neile hea on.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi kogemisviisid võivad erineda, on noorte jaoks Jumala kogemine elu igapäevane osa ja oma kogemusi kirjeldavad noore suure õhina ja rõõmuga. Tundub, et nii nagu Hollandis (Janssen et al 1994: 117),

on ka käesolevas uuringus osalenud noorte jaoks Jumal isiklike emotsioonide individuaalne väljendus.

Nii nagu kristlaste seas üldiselt, on ka nelipühi noorte levinumaks Jumalaga suhtlemisviisiks mõttetasandil palvetamine, eelkõige vaba, oma sõnadega Jumalaga rääkimine, mis on Pärksoni sõnul (Pärkson 2007: 176-177) levinud ka Eesti baptistide hulgas. Minu suureks üllatuseks palvetab enamuse nelipühi noori (10) mõttes, vaid neli noort mainis, et palvetab vahepeal ka häälega. Selline mõttes palvetamise harrastamise taga võib peituda põhjus, et noorel ei ole privaatset kohta, kus ta saaks vabalt, ilma et keegi segaks või kuuleks, palvetada. Ühtlasi saab sellist mõttes palvetamist harrastada igal ajal, ilma et keegi midagi aimaks, näiteks tunnis kontrolltöö ajal abi paludes või kellegagi parasjagu suheldes.

Levinuim on palvetamine enne magama minekut, mis ühtlasi kinnitab Suurbritannias läbiviidud uuringu tulemusi. Teadlane Collins-Mayo on nimetanud tänapäeva briti noorte usku “magamistoa vaimseks”, sest see on kõige selgem koht, kus noorte usk tavaliselt avaldub (Collins-Mayo et al 2009: 33) – noor palvetab oma toas ja üksinda. Kui Suurbritannia noortest palvetab vähemalt 60% korra kuus (Ibid: 45), siis nelipühi noortest palvetab 64 % vähemalt korra nädalas. Eesti kristlaste palvetamissageduse 1995. aasta uuringuga (Hansen 2002: 95) võrreldes, mille järgi iga päev palvetab 72% katoliiklasi, 84% õigeusklikke, 59% luterlasi, 96% baptiste, 90% metodiste ja 96% adventiste, palvetab nelipühi noortest igapäevaselt vaid 36%. Selline kõige väiksem palvetamise protsent võib tuleneda esiteks minu valimi noorest vanusest ning teiseks sellest, et minu uuringu puhul on tegemist noortega, kes on alles oma usutee alguses. Tegemist on noortekoosolekute külastajate, mitte kiriku liikmetega.

Regulaarselt, iga päev, palvetavad enamasti need noored (Angeelika, Annabel, Maali), kelle arvates on Jumal vaimne isik (3). Anny, kelle jaoks Jumal on samuti vaimne isik, palvetas lapsepõlves küll iga õhtu, kuid praegu palvetab ta natuke harvem, ü kord nädalas. Risto, kelle jaoks Jumal on küll vaim, kuid mitte isik,

palvetab üle päeva. Raili, kelle jumalapilti iseloomustasin kui “Universaalne Jumal”, palvetab mõttes pidevalt, umbes iga 20 minuti tagant. Ebamäärase jumalapildiga noored (Steve, Romet, Elouis) suhtlevad Jumalaga enamasti siis, kui on raske, vajatakse abi või kui on vaja mingeid otsuseid vastu võtta. Antropomorfse jumalapildiga Mari suhtleb Jumalaga umbes kord nädalas. Vello, kelle jumalapilt oli samuti antropomorfne, Jumalaga ei suhtle, sest ta ei usu Jumalasse.

Alma Lansen van der Velde uurides korraga noorte ja nende vanemate uskumusi avastas, et noored on oma usu väljendamisel palju loovamad kui vanemad inimesed (Lansen van der Velde 1998: 10). Sama võib väita ka nelipühi noorte kohta - viise, kuidas Jumalaga suheldakse on küllalt palju ja erinevaid, alustades traditsioonilisest palvetamisest, lõpetades tantsimisega.

Erinevad uuringud on näidanud, et religioossed uskumused ja praktika on seotud inimese kõrge psühholoogilise heaoluga (Warren et al 2012: 19-20). Ka antud uuringus tuli välja, et noortele pakub Jumalaga suhtlemine eelkõige head enesetunnet. Mitu mainis, et Jumalaga suhtlemine annab neile rahu, jõudu, julgust, meeldiva tunde ja teadmise, et Jumal on alati nendega, kuulab nende muresid ja aitab neid lahendada.

Tabuteemade puhul olin üllatunud noorte avameelsusest. Noored ei räägi Jumalaga peamiselt kahel teemal: nende jaoks tühised või väga isiklikud teemad. Tühiseks peavad noored asju, mis on liiga väikesed, et mainida või ei huvita need neid endidki. Seevastu väga isiklikel teemadel, mis on peamiselt suhetega seotud, ei räägita põhiliselt sellepärast, et ei taheta teada Jumala reaktsiooni või teatakse isegi, mis õige.

Üldistavalt saab noore ja Jumala suhtlemisest järeldada, et sagedamini ja mitmekesisemalt suhtlevad Jumalaga need noored, kelle arvates on Jumal vaimne isa või sõber. Noored suhtlevad Jumalaga peamiselt mõttetasandil ja levinumaks suhtluspaigaks on noore magamistuba.

3.3. Jumala mõtted, soovid ja ootused noorte suhtes

Küsimustega - Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb? Mis sa arvad, millist elu Jumal sulle soovib? Millisena Ta tahaks sind näha? – soovisin kaudselt uurida noorte arusaamisi Jumalast, kas Jumal on noorte arvates heatahtlik, kes näeb noortes positiivseid jooni ja soovib neile head või on pigem tegemist kohtumõistjaga, kes pole nendega rahul.

3.3.1. Jumala mõtted noorte kohta

Neli noort üheteistkümnest arvas, et Jumal arvab nendest üldjoontes head, et Jumalal on nende üle hea meel ja et nad on toredad ja armsad abivalmid noored.

Angeelika: “Ta arvab, et ma olen tore tüdruk - positiivne, kaasahaarav, sõbralik ja abivalmis.”

Annabel: “...ma arvan, et Jumalal on hea meel minu üle. Aga samas ma arvan, et Tal on kurb vahest, kui ma midagi halvasti teen või ei kuula Teda, aga ma arvan ikka, et Tal on hea meel.”

Raili küll mainis, et Jumal arvab, et ta võiks rohkem pingutada, kuid olenemata sellest on ta tihti kuulnud, kuidas Jumal ütleb: „Hästi armas tüdruk oled! Hästi armas, hästi kallid ja armsad oled mulle!“

Mari arvates suhtub Jumal temasse vastavalt sellele, kuidas ta on käitunud:

“Ta ei saaks nagu väga halvasti suhtuda ka, vaata... Ta näitab nagu ette, et ei tohtinud niimoodi teha. See ongi see sama, et kas ma olen õieti teinud või ma olen valesti teinud. Et siis nagu, et kui ma olen õieti teinud, siis Ta suhtub nagu minusse hästi, vaata. Noh nagu, et elu läheb edasi paremini. Aga kui ma midagi valesti teen, siis Ta näitab seda mulle. Ta ei suhtle nagu halvasti otseselt, et Ta nagu näitab, et ma olen valesti teinud ja siis nagu seal läheb nagu elu natuke halvemini ja siis saad aru, et ei. Sa pidid ikka teise otsuse tegema ja siis sa tuled tagasi. Teed selle teise otsuse ja siis läheb elu jälle hästi.”

Risto, Rometi ja Maali arvates suhtub Jumal neisse üldiselt hästi, kuid samas näeb, et on veel arenguruumi.

Steve ei osanud vastata, mida Jumal temast arvab, kuid oletas, et kui Jumal on hea, siis Ta mõtleb ka arvatavasti head. Vello arvates suhtub Jumal temasse, kui mitteusklikku, normaalselt, sest inimene saab ise valida, mida ta teeb.

Ainult Elouis arvab, et Jumal näeb tema kõige hullemat poolt:

“Oi, seal on vist väga, väga jubedad mõtted. Ta näeb vist kõige hullemat poolt minust – laiska, saamatut, ee, väga tihti silmakirjalikku tüdrukut, kes võib teistele paista välja nagu selline tubli, hoolas, seadusi järgiv ee väike tüdruk, kes saab oma asjadega hakkama. Noh, endavanuste seas nohik, imelik, aga tema näeb mind sellise mässumeelsena kindlasti, sest et eemalt paistes ma olengi selline mässumeelne ja silmakirjalik, kirun inimesi taga ja noh hästi ta mind ei näe, selles olen ma kindel.”

Kokkuvõttes näeb Jumal enamuse arvates nende paremat poolt ja mõtleb nendest head ning kui vaja näitab, kus oleks vaja areneda.

3.3.2. Jumala ootused noorte suhtes

Jumala ootusi noore suhtes uurisin küsimusega “Mis sa arvad, mida Jumal sinult ootab?” Minu arvates näitavad vastused sellele küsimusele kaudselt, missugusena noored Jumalat tajuvad, kas Jumal aktsepteerib neid sellisena, nagu nad on, või peavad noored Jumala meelehea kuidagi välja teenima.

Noorte arvates ootab Jumal, et nad oleksid head: ei teeks pattu, käituksid ja õpiksid hästi ja teeks teistele head, oleksid lahked ja ei mõtleks ainult enda peale. Näiteks Vello arvates tahab Jumal teda näha “*korralikuna – ei tee lollusi... kriminaalseid tegusid, ei viska kividega aknaid sisse, puru.*”

Kaks noort (Romet ja Anny) leidsid, et Jumal tahabki neid näha just sellisena, nagu nad praegu on.

Kolm noort (Raili, Angeelika, Annabel) üheteistkümnest arvas, et Jumal ootab, et nad jagaks teistega evangeeliumi, räägiks oma kaaslastele Jumalast.

Annabel: “Piiblis on kirjas see, et see, et kuna me oleme jüngrid, et siis me peaksime nagu kuulutama evangeeliumit ja rääkima teistele KA nagu Jumalast. Võib-olla see on üks ootus, mis ta kindlasti tahab, et me võib-olla teeksime. Mis ta mu elust ootab? Et minu elu võib-olla tooks au talle, et kõiges mis ma teen... Et ma oleksin see, kes ma oleksin, et ma nagu ei kannaks mingit maski ees, et erinevates olukordades. Meil on nagu erinevad rollid oma eludes, et noh ma oleksin see, kes ma olen

Sarnaselt Annabelile arvab ka Mari, et Jumal tahab, et ta oleks tema ise ega muutuks teiste mõjul kellekski teiseks.

Elouisi arvates ootab Jumal temalt suhtumise muutust:

“Mõistvamat suhtumist, kindlasti, elusse. Ma väga tihti kirun taga, et miks mu elus on nii, et ma üldse siin vaeva näen. Ma olen üks nendest väga vähestest inimestest, kes ei näe elus nii suurt põhimõtet, miks ma siin olen ja mida ma siin teen. Ta küll püüab mulle arvatvasti vist näidata seda, aga noh siia maani pole ma sellest aru saanud, miks ma siin olen ja mida Ta minus täpselt näha tahab. Ma usun, et Ta tahab mulle selle elumaitse suhu tuua ja näidata, et noh igal ajal on oma koht siin maailmas.”

Mõne puhul ootab Jumal, et noor paneks Jumala oma elus esikohale, teiselt jälle rohkem usku ja usaldust Jumala suhtes, kolmandalt, et ta oleks tema ise, kuid üldistavalt saab öelda, et noorte arvates ootab Jumal, et nad õpiks oma vigadest ja areneks edasi nii usuteel kui selles, milles nad on andekad.

3.3.3. Jumala soovid noortele

Uurisin noortelt, mida soovib noorte arvates Jumal. Jumala soov näitab kaudselt, missuguse Jumalaga on tegemist. Kõikide noorte arvates soovib Jumal neil head ja õnnelikku elu. Kuigi noore ettekujutus heast elust on üldiselt sarnane, siis detailides on siiski rõhuasetused kohati erinevad.

Enamuse jaoks tähendab hea elu seda, et sul on terve pere ja piisavalt finantse, et selles elus hakkama saada ilma puudust kannatamata ning samas on sul võimalus jagada ja teisi aidata. Mõned lisasid, et hea elu koostisosadeks on veel head sõbrad ja head suhted nii kodus, koolis kui sõprade vahel.

Et kokku võtta arvamust selle kohta, mida Jumal noortele soovib, kasutan Steve sõnu: *“Ma arvan, et ikka head elu. Ta ei soovi kellelegi halba. Kui, siis ainult head. Noh, et läheks hästi, et, et mitte just raha anda või midagi sellist, aga no, et ise oleksid õnnelik... Mind teebki õnnelikuks see, et kui mul on pere terve, kellegagi ei juhtu midagi.”*

3.3.4. Järeldus Jumala mõtetest, soovidest ja ootustest noorte suhtes

Noored leidsid, et minu küsimusele “Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb?” on päris raske vastata, sest nad pole sellele varem mõelnud. Esimeseks vastuseks

oli sageli: “Ma ei tea.” Mõnes mõttes on ka neil õigus, me tõepoolest ei tea täpselt, mida Jumal meist arvab. Teisalt, kuna tegemist on üsnagi delikaatse küsimusega, siis võis ka olla, et sel teemal ei tahetud eriti rääkida, mis võis omakorda olla põhjuseks, miks vastused olid üsnagi lühikesed.

Annabeli arvates sõltub küsimuse “Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb?” vastus enesehinnangust ning omamoodi on tal kindlasti õigus:

“No sellele küsimusele vastamine, see kõik oleneb jälle enesehinnangust, sest tegelikult, kui mul on ikka madal enesehinnang, siis ega ma ei oskagi öelda midagi ja ma ei tahagi öelda midagi, sest ma arvan, et Jumal nagu arvab, Ta ei arva must hästi. Aga kui mul on nagu pigem kõrgem enesehinnang, siis ma, võib-olla siis arvaksin, et Jumal arvab minust hästi...”

Benson ja Spilka on leidnud et enesehinnang tõepoolest mõjutab noore jumalakujutlust (Benson et al 1973, viidanud Altnurme 1997: 68). Uurides katoliiklastest noori, avastasid nad, et kõrge enesehinnanguga kaasnes kujutlus armastavast Jumalast ning madala enesehinnanguga kujutlus kontrollivast, karmist ja tõrjuvast Jumalast (Ibid). Toetudes nii käesoleva uurimuse andmetele kui ka Bensoni ja Spilka teooriale, tundub, et nelipühi noorte enesehinnang on kõrgemapoolne ja nende Jumal on pigem hea ja armastav, kes mõtleb ja soovib noortele vaid head, kui kuri ja kontrolliv.

Antud uurimuses tuli välja, et need, kes on Jumalat kõige kauem uskunud ning kelle arvates on Jumal nende sõber, leidsid, et Jumal mõtleb nendest positiivses võtmes. Kuna nad peavad Jumalat oma sõbraks, siis on mõistetav, et sõber suhtub sõpra hästi ja näeb temas rohkem head kui halba. Samuti tuli välja, et need, kes Jumalaga tihedamalt suhtlevad ja rohkem piiblit loevad, leidsid, et Jumal ootab, et nad jagaks inimestele evangeeliumi ja jüngerdaks neid, sest see ootus on ka Piiblis kirjas.

Kõigi noorte arvates soovib Jumal neile head elu, et nad oleks õnnelikud ning neil poleks millestki puudus.

Kuna selle ploki küsimustega - Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb? Mis sa arvad, millist elu Jumal sulle soovib? Millisena Ta tahaks sind näha?– soovisin

kaudselt uurida noorte arusaamisi Jumalast, kas Jumal on noorte arvates heatahtlik, kes näeb noortes positiivseid jooni ja soovib neile head või on pigem tegemist kohtumõistjaga, kes pole nendega rahul, siis vastuste põhjal võib väita, et nelipühi noorte arvates on Jumal heasüdamlik ja mõistev. Ta mõtleb noortest positiivses võtmes, näeb küll nende vigu, kuid ei mõista neid hukka, vaid korrigeerib armastuses ja soovib neile kõigile õnnelikku elu.

3.4. Usu väljendumine ja mõju

Sõnal usk on kaks ladinakeelset tähendust: *Fiducia* ja *Fides*. *Fiducia* viitab usaldavale ja kindlale suhtumisele Jumalasse ja teistesse. *Fides* tähendab aga kognitiivsest seisundit, kus inimesed ütlevad, et nad teavad Jumalat või omavad Tema kohta teadmisi. (Kelcourse: 2004: 1) Hans-Günter Heimbrock on öelnud, et inimese usklikkus on kujundatud inimese kognitiivsete ja emotsionaalsete oskuste, arenguvajaduste ning väliste keskkonnast tulenevate väljakutsete poolt (Heimbrock 1998: 2). Järgnevates alapeatükkides kirjeldan noorte usu väljendumisviise ja mõju isiksusele.

3.4.1. Noorte usu väljendumine igapäevaelus

Küsimusega “Kuidas sinu usk väljendub igapäevaelus?” soovisin uurida, mil määral ja kuidas noorte usk avaldub. Tahtsin teada, kas noore usk väljendub keskkonnas või on tegemist nn privaatse usuga.

Kõige enam avaldub usk noore igapäevaelus palvetamises. Lisaks palvetamisele käivad noored reedeti nelipühi kiriku noorteõhtutel, kus räägitakse neile Jumala sõna. Kolm noort käivad mõnikord lisaks noorteõhtutele ka kiriku jumalateenistustel, kus neile meeldib kõige rohkem ülistuse osa.

Lisaks väljapoole paistva tegevuse kõrval mainiti, et usk väljendub veel pühendumises.

Annabel: “Eee, no üks asi on see pühendumine, et päevas mingi aja ma pühendan nagu Jumalale või siis Piibli lugemisele või siis mingi raamatu lugemisele, et noh, võib-olla see on üks asi...Et ma võtan konkreetselt mingi aja, no mitte et mingi kellast kellani, aga et ma päevas mingi aja nagu pühendan

Jumalale, et ma olen koos nii-öelda Jumalaga - kas ma loen Tema kohta või ma ülistan Teda või siis laulan, et see on nagu üks osa ja siis mis veel. See on jälle selle kaudu, et milliseks Jumal nagu, milliseks ma ise olen muutund, selle usu läbi. Et ma olen lahkem inimestega, et ma suhtun paremini või mõne inimese puhul neutraalselt.”

Lisaks tegevustele avaldub noorte usk nende suhtumises. Nad püüavad elu erinevates situatsioonides usaldada Jumalat, et küll Tema teab, mis milleks hea on. Noored leiavad, et teiste inimestega suheldes on nad rõõmsamad, lahkemad, sõbralikumad, abivalmimad ja mõistvamad. Endaga seoses väljendub usk mõtlemisviisis. Paljud analüüsivad endamisi, kas see, mida nad tegid, teevad või kavatsesid teha, on õige või vale. Mõni püüab lisaks endale ka teiste käitumist korrigeerida. Peale analüüsimise kahetsevad noored oma vigu ja püüavad nendest õppida.

Elouisi arvates väljendub usk selles, et ta kontrollib oma käitumist ning püüab teistega suheldes olla kannatlik, mõistev ja viisakas. Kuigi ta tahaks mõnikord halvasti öelda, ei tee ta seda, sest leiab, et see on viga. Igapäevaelus kuulab ta juhendavat südametunnistuse häält, mis kutsub teda korrale: “*Ei, ära hakka praegu tüli norima. See ei ole praegu õige aeg.*” Ta leiab, et kui ta seda häält ei kuulaks, oleks ta halvem inimene: “*...kui ma ei kuulaks seda nii-öelda südametunnistust või vaistu või kuuendat meelt või kuidas seda nüüd kirjeldada, siis ma usun, et jah ma oleks päris palju halvem inimene, kui ma praegult olen.*”

Üldiselt väljendub noorte usk nende tegevuste ja suhtumiste kaudu. Keskkonnas väljendub nende usk enamasti selles, et nad käivad kristlikel üritustel. Väljaspool kiriku ringkonda avaldub noorte usk eelkõige nende suhtumises ja sellest lähtuvalt otsustes mingit tegevust teha või mitte teha. Mõned räägivad Jumalast ja oma usust kaaslastele, kuid kahe noore puhul uskumine väljapool kodu ja kirikut ei avaldu, sest nad kardavad kaaslaste negatiivset reaktsiooni.

3.4.2. Usu mõju noore isiksusele

Küsimusega “Kuidas on uskumine mõjutanud sinu elu?” soovisin uurida, kas noorte usk on rohkem teooria või praktika, kas tegemist on teadmispõhise või

“elava” usuga, mis avaldab mõju noore mõtlemisele, suhtumisele ja käitumisele – isiksusele tervikuna.

Kõige rohkem täheldavad noored muutusi enda suhtumises. Nad leiavad, et uskumine Jumalasse on teinud neid positiivsemaks, rahulikumaks, rõõmsamaks, energilisemaks, abivalmimaks, mõistvamaks ning andnud lootust, mida enne ei olnud.

Maali: “Jah, see on kindlasti mõjutanud mu elu. See on muutnud mind palju positiivsemaks kõige üle. Siis ma tean, et, et, et kui ma olen koos Jumalaga, et siis mul läheb kõik hästi. See on muutnud mind väga rõõmsameelseks, mul on tekkinud vähem konflikte teiste inimestega ja ma olen rohkem arusaavam nagu teiste inimestega.”

Noored leiavad, et kui nad ei usuks Jumalat, siis nad oleks nagu tavalised noored. Tavalised noored on nende arvates need, kes nädalavahetustel pidutsevad, suitsetavad ja joovad alkoholi, ei kuula oma vanemate sõna ning lisaks on neil probleeme koolis nii õppimise kui käitumisega.

Steve: “Ma arvan, et võib-olla ma ei oleks siis nii hullult abivalmis, et võib-olla siis ma oleks ikka veel tähtis, nagu et sõbrad ja pidu rohkem kui vanemad ja pere.”

Maali: “Ma oleks kindlasti väga, väga valele teele läinud. Ma oleks kindlasti väga paljude asjade kohta kõigile valetanud, ee siis ma oleks võib-olla alkoholi hakanud tarbima, suitsetama, narkootikume tarbima, lihtsalt suvaliste poistega kuskil näiteks amelema või lihtsalt üldiselt nagu kõike halba hakanud tegema. Ja kindlasti ma ei oleks nii positiivne. Ma oleks väga õnnetu oma elu üle.”

Raili: “... elul ei oleks nagu mingit mõtet, et me lihtsalt elame. Lihtsalt elame. Tühjus. Aga jah, see tühjuse tunne.”

Noorte vastuste põhjal saab väita, et noorte arvates usk Jumalasse on avaldanud neile positiivset mõju - noored on muutunud rõõmsamaks, abivalmimaks, mõistvamaks ja rahulikumaks ning seda pole täheldanud üksnes nemad, vaid ka mõne noore vanemad on märganud usu head mõju nende lapsele. Noored ise leiavad, et ilma usuta oleks nad arvatavasti läinud valele teele, neil oleks probleeme nii koolis kui kodus, nad oleks sattunud valesse seltskonda ja

suurem osa leiab, et võib-olla oleks nad suitsetanud ja joonud nagu nende eakaaslasedki.

3.4.3. *Usu mõju suhetele*

Küsimusega “Kuidas see, millesse sa usud, on mõjutanud sinu suhteid?” tahtsin uurida, kuidas noored tajuvad usu mõju suhetele vanemate, sõprade, klassikaaslaste ja võõrastega.

Mõne noore jaoks on uudis, et nad nüüd usuvad Jumalat, noore suhetele alguses halvasti mõjunud. Noore vanemad on keelanud kirikusse minna, sõbrad aga narrinud või mõnitanud.

Raili usutee algus oli raske, kuid praeguseks on vanemad, eriti ema, hakanud Raili valikuga uskuda Jumalat, leppima: *“Alguses oli täiesti katastroof. See oli täielikult katastroof. Vahepeal siinamaani on. Näiteks ema juba lepib sellega, et ma usun Jumalasse. Nad näevad, et see ei tee mulle absoluutselt mitte midagi halba ja et ma tahan ennast parandada ja püüda vähemalt sinnapoole...”*

Vestluse edenedes mainib Raili, et kodus ei saa ta olla kristlane: *“...kodus ma ei suuda päris olla see, kes ma tahan olla. Seal ma pean ennast kaitsma ja kuna ma olen eluaeg ennast seal kaitsnud, nii-öelda vastu rääkinud, siis ongi nii, et kui mulle midagi ei meeldi ja mul tekib see kadedusetunne ja siis kui ma ei jaga midagi, siis mulle nähvatakse, kas kristlased peavadki nii olema, siis ma ütlen, et aga te ei lase ju mul olla kristlane. Ma ei saa kodus olla, kes ma tegelt tahan olla ja siis ma ütlesin, et ma ei ole enam, ma ei ole kodus kristlane.”*

Maali toob suhetest klassikaaslastega järgmise näite:

“Ma arvan, et minu klassikaaslased kindlasti arvavad, et ma olen natuke imelik, sellepärast, et suur enamus – ainult see minu sõbranna, see parim sõbranna käib ka selles klassis, et ainult tema tegelikult mõistab mind - et teised kõik arvavad, et me oleme imelikud, et me usume millessegi, mida nagu kumbki meist ei ole näinud või, või, mida me ei ole kuulnud, aga ma lihtsalt tean, et Ta on olemas... Eee, ma tean, et paar poissi minu eelmisest klassist on rääkinud selle kohta, et ma olen mingi hull ja... et ajudes on mul midagi sassis, et ma usun Jumalat... ma

ei tea, kas nad on nagu, kas see on otsene pilkamine, aga nad nagu tahavad mõnitada mind.”

Kuigi mõni noor on alguses kogenud usu mõju suhetele negatiivselt, siis aja möödudes on siiski enamus noorte vanemaid, sõpru ja klassikaaslaste olukorraga leppinud ja õppinud neid aktsepteerima sellisena, nagu nad on, kuigi vahel heidetakse ette, et nad on liiga palju aega kirikus.

Positiivse mõjuna tajuti seda, et nii mõned noored ise kui ka nende vanemad on märganud, et uskumine Jumalasse on noorele hästi mõjunud – noor austab rohkem oma vanemaid, on abivalmim ja mõistvam.

Steve: ”... ma olen oma vanemaid rohkem austama hakanud. Näiteks ma kuulan rohkem sõna kui varem. Et kui vanemad ikka ütlevad, et ei, siis ma ei tee seda ja ma see ka, et ma olen neid ka nagu rohkem aitama hakanud.”

Maali: “Aga emaga on see suhteid paremaks muutnud. Ma olen temaga ka Jumalast rääkinud ja ma arvan, et tema hakkab ka kirikus käima. Sellepärast, et ta on rääkinud, et kui positiivseks on see mind muutnud ja et varem olin ma selline hästi masendunud kogu aeg ja selline kuri maailma vastu. Ta ütles, et kui see ei oleks Jumal, siis ta ei tea, mis asi see on, mis mind nii rõõmsaks muudab, et ma olen kogu aeg kõige üle nii positiivne.”

Võõraste puhul noored erilist mõju ei tajunud, küll aga mainiti seda, et nad on abivalmimad kui varem ning üks noor ütles, et ta soovitaks võõrastele Jumalat uskuda.

Noorte vastustest tuli välja, et erilist mõju suhetele ei tajuta, sest kas neid on hakatud aktsepteerima kaaslaste poolt sellistena nagu nad on või mõned noored lihtsalt ei räägi oma usust ning seetõttu usk ei avaldu ega mõjuta. Kristlastest vanemate puhul ei tajutud samuti usu mõju ja seda selgitatigi sellega, et nende ema või isa on ka usklik. Küll aga tajuti negatiivsest mõju, kui vanem ei olnud kristlane.

3.4.4. Järeldused noorte usu väljendumise ja mõju kohta

Kuigi paljude jaoks ei ole kirik tänapäeva ühiskonnas iseenesestmõistetav ja loomulik osa igapäevaelus ning igapäevaelus ning igapäevaelus külastab jumalateenistusi vaid 3%

Eestimaal elavatest inimesest (Soom 2012: 266), siis nelipühi noorte usk avaldub kõige rohkem just kirikus, seejärel kodus ja sõprade keskel, harvem koolis. Kirik on koht, kus noored tunnevad, et nad saavad olla need, kes nad tegelikult on. Usk väljendub igapäevaelus peamiselt tegude ja suhtumise kaudu. Noored osalevad erinevatel kristlikel üritustel, peamiselt küll koguduse noortekoosolekutel, kuid ka jumalateenistustel ja teistel kristlastest noortele mõeldud üritustel. Kodus noored palvetavad ja mõned loevad Piiblit ja laulavad Jumalale. Levinud on analüüsiv mõtlemisviis, st enne mingit tegu on noorel kombeks mõelda, kas see on õige või vale. Juhul kui noor on teinud midagi valesti, siis ta kahetseb seda, palub Jumala käest andestust, püüab asjad korda seada ja edaspidi oma vigadest õppida.

Noored leiavad, et usk on mõjunud neile positiivselt – nad on õnnelikud, rõõmsamad, rahulikumad, mõistvamad, abivalmimad ja energilisemad. Ilma Jumalata oleks nad arvatavasti valele teele läinud: suitsetanud, joonud alkoholi, õppinud ja käitunud halvemini ning suhted kodustega poleks nii head kui praegu.

Noorte vastuseid analüüsid kumab läbi kaks korduvalt kasutatud sõna: leppimine ja mõistmine. Noore lähedased on pikapeale leppinud, et noor on otsustanud uskuda Jumalat ning noor omakorda on püüdnud mõista neid, kes teda ei mõista. Selline olukord on viinud kokkuvõttes selleni, et suhted on paranenud. Kuigi enamus noorte vanemaid, sõpru ja kaaslast on pikapeale leppinud, et nende laps, sõber või klassikaaslane on kristlane, siis vanemate hulgas leidus neid, kes sellega siiani leppinud pole. Nn kahtlejatest noorte (3) puhul, kes aeg-ajalt siiski kahtlevad Jumala olemasolus, oligi tegemist ühe või mõlema vanemaga, kes olid meelestatud usuvaenulikult. Neist kahe jaoks, kelle isa oli usuvastane, oli Jumal neile kui täiuslik isa, kes neid alati mõistab ja kellega saab kõigest rääkida.

Spilka oma kolleegidega rõhutas, et vanemad avaldavad oma laste religioossusele arvestatavat mõju ning seda nii väikelapse-, teismelise- kui noores täiskasvanueas (Spilka et al 2003: 108). Ina Avest nimetab emasid koguni tähtsateks “usuhällideks” (Avest 2009: 258). Erinevad sellel sajandil läbiviidud uurimused (De Roos et al 2001; Ojeda 2008; Räsänen 2010) kinnitavad jätkuvalt, et vanemad avaldavad lapse ja noore usule ja jumalapildile väga suurt, sageli

kõige suuremat mõju. Hiljutine uuring, mis viidi läbi Soome koolinoorte hulgas, näitas, et perekonnal on noore religioossusele suurem mõju kui koolil (Räsänen 2010: 154). Kati Niemela väidab, et noored on vähem religioossed, sest neid pole religioosselt kasvatatud nagu varasemaid põlvkondi. Uurides Helsingi, Espoo ja Vantaa noori vanuses 18-39 aastat, avastas ta, 46% -l on olnud lapsepõlves kristlik kasvatus ning kõige aktiivsemateks usulise hariduse andjateks olid ema ja vanaema. Samuti leidis ta, et noored, kes pole üles kasvanud kristlikus kodus, identifitseerivad ennast kui vaimsed inimesed ning seetõttu omavad mingisugust suhet üleloomulikuga. Ta leiab, et usust on saanud privaatasi ja et vanemad lubavad oma lastel leida ja otsida endale oma religioon, vaatamata vanemate religioonile. (Niemelä 2006: 155-168)

Eestlaste religioossust uurinud Hans Hansen ja Katti Pärkson tõdesid, et ema usklikkuse mõju lapsele on olnud märkimisväärne. Hansen leidis, et 78% -l luterlastest on ema samuti luterlane ning 44% -l baptistidest on ema olnud baptist (Hansen 2002: 93-94). Pärkson kinnitas, et rohkem kui poolte uuritavate kristlaseks saamise ja jäämise puhul oli tegemist kristliku perekondliku taustaga (Pärkson 2007: 166).

Selles, et tänapäeva pered ei anna oma lastele enam kaasa kristlikke tõekspidamisi, tasub Anna-Katharina Szaguni arvates näha ka midagi head, sest kas pealiskaudne usulise sotsialiseerimise puudumine nii kahetsusväärne ongi (Szagun 2008: 175)? Szaguni uurimus näitas, et antropomorfne jumalapilt on just religioosse sotsialisatsiooni tulemus, st see on lastele õpetatud (Ibid: 170). Sedasi võib olukord, kus vanemad lubavad lapsel ise otsida ja leida, olla lapse usulisele arengule parem kui klišeeliku jumalapildi vahendamine lapsele.

Antud uuring kinnitab varasemaid uuringuid. Tulid välja seosed noore usklikkuse ja vanemate usklikkuse vahel. Noored (3), keda on kasvatatud kristlasest ema või isa, usuvad, et Jumal on nende sõber, kelle olemasolus ja heasoovlikkuses nad ei kahtle. Kolme noore puhul, kes aeg-ajalt kahtlevad Jumala olemasolus ja ühe noore puhul, kes Jumalat ei usu, on tegemist uskmatute vanematega, kelle arvamus läheb noorele kõige rohkem korda, kuid kes ise

Jumalat ei usu, kirikus ei käi ning ei suhtu ka nende laste usku soosivalt. Nende noorte puhul on tähtsaimaks Jumalast teadasaamise allikaks noortekoosolek.

Samuti leidis kinnitust tõsiasi, et kokkuvõttes vanemad siiski lubavad noorel leida oma usk, mis ei pruugi nende tõekspidamistega kattuda ning samas kristlaseks saamise ja jäämise puhul oli kahe noore puhul tegemist kristliku perekondliku taustaga.

Lisaks vanematele ja koolile avaldavad noore usule veel mõju ta kaaslased, eriti teismelise perioodil, kuid vanematega võrreldes pole mõju nii suur (Spilka 2003: 116). Ankeedi tulemused näitasid, et kuigi sõpru mainiti viie tähtsama isiku hulgas kõige rohkem (8 noort 11-st), nimetati neid pigem kolmanda ja neljanda järgulistena, mis on sarnane tulemus Olga Schihalejevi uurimustulemusega, kus usulise taustaga noorte puhul olid sõbrad kolmandal kohal pere ja raamatute järel (Schihalejev 2009: 109).

Intervjuude käigus tuli välja, et noored kogevad ühiskonnapoolset negatiivset suhtumist usklikesse ja Jumalasse üldiselt. See ühtlasi kinnitab Liina Kilemiti ja Urmas Nõmmiku 2004. aastal läbiviidud uurimuse järeldust, et mõiste “usklik” on omandanud mõneti negatiivse varjundi või koguni tabusõna staatuse (Kilemit 2004: 33). Kaks aastat hiljem leiab ka eestlaste religioossust uurinud teoloogiadoktor Lea Altnurme, et Eesti ühiskonnas on raske väljendada oma usklikkust, mitte uskmatust (Altnurme 2006: 98). Olga Schihalejev leiab oma doktoritöös, et noorte arvates usklik olla pole “lahe” ning see ei kuulu noorte kultuuri hulka (Schihalejev 2009:71). Samuti toob ta välja, et Eesti vastajad võrreldes REDCo uuringus osalenud teiste maade vastajatega nõustusid enam usklike ja usu suhtes vaenulike lausungitega ning et noor inimene võib saada oma usuliste veendumuste tõttu pilkealuseks (Schihalejev 2012: 244).

Selline negatiivne hoiak ühiskonna poolt on ka üks põhjus, miks noored omal initsiatiivil eakaaslastega usuteemadel ei vestle ning mõned koguni varjavad oma uskumist Jumalasse, sest on kogenud või kardavad kaaslaste halvakspanu ja mõnitamist.

Robert Williams väidab, et Jumala mõiste sotsialiseerumine lastes leiab aset siis, kui täiskasvanud jagavad oma palveid ja usaldusväärseid suhtumisi ning ustavust Jumala suhtes (Williams 1990: 315). Kuna noortele viie tähtsama isiku hulgas kristlasi peaaegu ei leidunud, siis see, et enamus noortel puudub selline lähedane isik, kes räägiks oma suhtest Jumalaga, võib olla ühtlasi põhjuseks, miks mõnedel noortel oli väga raske Jumalat ja oma usku kirjeldada ning Tema mõju tajuda. Sarnaselt O. Schihalejevi uurimustulemustele (Schihalejev 2009: 112), noored ei räägi eriti usuteemadel ning seetõttu mulle tundub, et Eestis on uskumine pigem igaühe privaatasi. Üks 17aastane neiu, kellel oli raskusi Jumala kirjeldamisega, vastas minu küsimusele “Kas su vanemad usuvad Jumalat?” järgmiselt:

“Ma arvan küll. Ma ei tea, meil ei ole nagu selline, et me räägime üksteisega niipalju, et niimoodi. Meil on lihtsalt nagu, et oleme seal, suhtleme vahepeal, nagu sõpradega suhtled niimoodi ja küsid vahepeal, aga muidu ei ole niimoodi, et räägime nagu suhteid või Jumalaga, et kas sa usud Jumalasse või mitte.”

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorte usk on “elav” ja praktiline. Usk väljendub heade tegude ja suhtumiste kaudu ning see on märgatav ka kõrval olevatele isikutele. Inimesed noore ümber on avaldanud ta usule nii positiivset kui ka negatiivset mõju, kuid Jumalasse uskumine üldiselt on mõjunud noore arvates talle hästi ning selle tulemusena on ta rõõmus ja õnnelik.

Kokkuvõte

Käesolevas töös otsisin vastust küsimusele: “Missugune on nelipühi noorte arusaamine Jumalast?” Antud uurimuses kirjeldan EKNK (Eesti Kristlik Nelipühi Kirik) ühe koguduse noortekoosolekuid külastavate noorte arusaamisi Jumalast ning nende arusaamadele kaasa aidanud tegureid. Saadud andmeid analüüsid jõudsin tulemusteni, mis on pikemalt lahti kirjutatud töö kolmandas peatükis. Siinkohal toon välja tulemuste kokkuvõtte.

Tänapäeva infoküllane ja sekulariseerunud ühiskond on toonud kaasa religioosse mitmekesisuse ja avaldanud mõju noorte arusaamisele Jumalast. Nelipühi kiriku noortekoosolekuid külastavate noorte jumalapilt kirju: on neid, kellel on antropomorfne jumalapilt; neid, kellel on Jumalast enamasti traditsiooniliselt piibellik arusaam; neid, kelle jumalapilt on omane uue vaimsuse ideele kui ka neid, kelle Jumal on segu vanavanemate pärandist ja uuest vaimsusest.

Kuigi noored kirjeldavad Jumalat enamasti mitteantropomorfset, sisaldasid kirjeldused tihti ka antropomorfistlike jooni. Antropomorfistlike kirjelduste puhul peegeldavad noored ikoonidel, maalidel, karikatuuridel ja filmides kujutatut. Antropomorfse jumalapildiga noored kalduvad reflekteerima sirgjoonelisemalt, kui mitteantropomorfse jumalakujutlusega noored, kelle hulgas oli levinud rohkem peegeldav, kuid ka intuiitivne mõtlemine. Erinevalt sirgjoonelise mõtteviisiga noortest, kelle jaoks on olemas vaid üks õige vastus, tunnistasid peegeldava mõtlemisviisiga noored näilisi vastuolusid. Nad näevad Jumalas mõlemat külge: Jumal võib olla korraga nii armastav kui karistav, nii lähedal kui kaugel. Piibelliku traditsioonilise jumalapildi kujunemisel, mida iseloomustab aktiivne sekkumine nii maailma kui ka vastaja enda ellu, aitas kaasa vastajate koduse usulise tausta olemasolu. Traditsiooniline jumalapilt pole siiski kuigi iseloomulik, vaid pigem on iseloomulik jumalapildi fragmentaarsus ning

kohati eelistatakse ka “Jumala” asemel teisi sõnu. Raevuka ja vihase Jumala asemel leiab armastava, hooliva ja hoolitseva Jumala – seda ka karistuse kontekstis. Uue vaimuse mõjud jumalapildile on täheldatavad ka nelipühi kiriku noortel, kus leiab hinduismile ja taoismile omaseid jooni. Nii ebaselge jumalapilt kui ka aeg-ajalt kahtlev seisukoht Jumala olemasolu suhtes iseloomustab neid noori, kelle vanematest vähemalt üks Jumalat ei usu ja suhtub noore usku pärssivalt.

Mitme küsitletud noore jaoks on Jumala kogemine elu igapäevane osa ja oma kogemusi kirjeldavad noored suure õhina ja rõõmuga. Põhiliselt on noored kogenud Jumalat palvetades ning palvevastust saades. Palvetamine on vähem iseloomulik antropomorfse ja ebamäärase jumalapildi puhul, sagedamini ja mitmekesisemalt suhtlevad Jumalaga need noored, kelle arvates on Jumal vaimne isa või parim sõber. Palveviisid võivad olla noortel väga loomingulised, kuigi enamasti tehakse seda oma sõnadega Jumalaga mõttes rääkides ja levinuimaks suhtluspaigaks on noore magamistuba.

Kõige erilisemateks kogemusteks antud uuringus peetakse üleloomulikke kogemusi, kus noorte sõnul inimlikult poleks olnud võimalik kedagi aidata või olukorda lahendada, kuid Jumal aitas noori nende hädas ja mures. Lisaks sellele pidasid mõned noored eriliseks ka Jumalaga osaduses olemise (nt ülistus) ja ristimise kogemust. Jumalakogemus on olnud samas mõnede noorte jaoks põhjuseks, mis pani noore uskuma Jumala olemasolusse.

Nelipühi noortel on Jumalast positiivne arusaamine – Jumal on küll targem ja võimsam kui inimene, kuid samas Ta on armastav, heatahtlik ja abivalmis Jumal, kes on toeks ja abiks igapäevaelus. Enamuse noorte arvates on Jumal nende suhtes heatahtlik - näeb nende paremat poolt ja mõtleb nendest head ning kui vaja näitab, kus oleks vaja areneda. Mõne arvates ootab Jumal, et noor paneks Jumala oma elus esikohale, teised arvavad, et Jumal ootab neilt rohkem usku ja usaldust. Tema suhtes, kolmandad, et ta oleks tema ise, kuid üldistavalt saab öelda, et noorte arvates ootab Jumal, et nad õpiks oma vigadest ja areneks edasi nii usuteel kui

selles, milles nad on andekad. Kõigi uuritud noorte arvates soovib Jumal neile head elu, et nad oleks õnnelikud ning neil poleks millestki puudus.

Nelipühi noorte usk avaldub kõige rohkem kirikus, seejärel kodus ja sõprade keskel, harvem koolis. Kirik on koht, kus noored tunnevad, et saavad olla need, kes nad tegelikult on. Usk väljendub igapäevaelus peamiselt tegude ja suhtumise kaudu. Kõige rohkem täheldavad noored muutusi enda suhtumises – nad on õppinud elu, ennast ja teisi armastama. Noored leiavad, et usk on mõjunud neile positiivselt – nad on õnnelikud, rõõmsamad, rahulikamad, mõistvamad, abivalmimad ja energilisemad. Siiski tajutakse vahel vastuseisu oma usule nii pereringis kui ka kogetakse ühiskonnapoolset negatiivset suhtumist usklikesse ja Jumalasse üldiselt, mistõttu mõned varjavad oma uskumist Jumalasse. Noortel oli vähe kristlastest lähedasi rollimudeleid, kes räägiks oma suhtest Jumalaga, mis võib olla põhjuseks, miks mõnedel noortel oli väga raske Jumalat ja oma usku kirjeldada.

Kasutatud kirjandus

- ALTNURME, Lea. Eesti koolinoorte jumalapilt. *Magistritöö*. Tartu Ülikooli Usuteaduskond, Tartu, 1997.
- ALTNURME, Lea. *Kristlusest oma usuni*. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006.
- ALTNURME, Lea. Mida võiks kirik teada eestimaalase individuaalsest religioossusest.– *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, lk 193-212.
- ALTNURME, Lea. Sissejuhatus.– *Mitut usku Eesti: Valik usundiloolisi uurimusi*. Toimetanud Lea Altnurme. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 7-9.
- ARGYLE, Michael. *The Social Psychology of Religion*. London: Michael Argyle, 1958.
- ASTLEY, Jeff (ed). *How Faith Grows. Faith Development and Christian Education*. London: National Society/Church House Publishing, 1991.
- AVEST, Ina. Dutch Children and Their God: The Development of the God Concept Among Indigenous and Immigrant Children.– *British Journal of Religious Education*. Vol 31. No 3. (September 2009), lk 251-262.
- CHRISTIANO, Kevin J; SWATOS, William H Jr; KIVISTO, Peter. *Sociology of religion. Contemporary Developments*. Walnut Creek; Lanham; New York; Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2002.
- COLLINS-MAYO, Sylvia; MAYO, Bob; NASH, Sally; COCKSWORTH, Christopher. *The Faith of Generation Y*. London: Church House Publishing, 2010.
- DAYRINGER, Richard; OLER, David. *The Image of God and the Psychology of Religion*. New York, The Haworth Pastoral Press, 2004.
- DE ROOS, Siemone A; IEDEMA, Jurjen & MIEDEMA, Siebren. Young Children's Descriptions of God: Influences of parents' and teachers' God concepts and religious denomination of schools.– *Journal of Beliefs and Values*. Vol 22, Issue 1, 2001, lk 19-30.

- EESTI KEELE SÕNARAAMAT. ÕS. Eesti keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2002.
- ENGELBRECHT, Karilin. Noored tutvustavad Eestit paganliku maana.– *Postimees*, 12.04.2008.
- FOWLER, James W; DELL, Mary Lynn. Stages of Faith From Infancy Through Adolescence: Reflections on Three Decades of Faith Development Theory.–*The Handbook of Spiritual Development in Childhood and Adolescence*. SAGE Publications, Inc. 2005, lk 34-45.
- FOWLER, James W; STREIB, Heinz; KELLER, Barbara. Manual for Faith Development Research. Center for Research in Faith and Moral Development. Candler School of Theology. Emory University. Atlanta, Georgia, 2004.
- HANSEN, Hans. *Luterlased, õigeusklikud ja teised*. Usuühendused Eestis 1934-2000. Tallinn: 2002.
- HARMS, Ernest. The Development of Religious Experience in Children.– *American Journal of Sociology*. Vol 2, 1944, lk 112-122.
- HEIMBROCK, Hans-Günter. *Images and Pictures of God*. ISREV XI Symposium. Carmathen. Aug 9-14, 1998, lk 1-16.
- HENDRICKS, William L. *Teoloogia lapsele: Kuidas kõneleda lapsega elu mõttest*. Tallinn: Allika, 2009 (originaali tiitel Theology for Children.). Tõlkinud Meeli Tankler.
- JAANUS, Eva-Liisa; UNT, Marge. Eestimaalaste religioossus Euroopa taustal.– *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, lk 249-270.
- JANSSEN, Jaques; DE HART, Joep; GERARDTS, Marcel. Images of God in Adolescence.– *The International Journal for The Psychology of Religion*. Vol 4. No 2. 1994, lk 105-121.
- KASK, Siilas. *Magistritöö*. Noorsootöö ja selle korraldus Eesti kogudustes. Tallinn: Tallina Ülikooli sotsiaalteaduskond. 2007.
- KELCOURSE, Felicity Brock. Human Development and Faith. *Life-cycle stages of body, mind and soul*. Unites States of America, 2004.

- KILEMIT, Liina; NÕMMIK, Urmas. Eesti elanike suhtumisest religiooni.–*Mitut usku Eesti: Valik usundiloolisi uurimusi*. Toimetanud Lea Altnurme. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 10-36.
- KUOSMANEN, Juhani. *Mida õpetab piibel?* Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku Piiblikooli õppematerjal. Kerava: Avainsanoma ry, 1995.
- LAHERAND, Meri-Liis. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk, 2008.
- LANSEN van der VELDE, Alma. Between Source and Question Mark. ISREV 1998, lk 1-12.
- LIIMAN, Raigo. *Usklikkus muutub Eesti ühiskonnas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001.
- LIIMAN, Raigo; TUIISK, Tarmo. Eestimaalaste arusaamad usu- ja moraaliküsimustes 1990-2010.– *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, lk 113-142.
- LILLEORG, Ago. Suuline teade Kristi Leele 27.03. 2012.
- MÕTTE, Eva. Tudengite usulised otsingud kristlikus miljöös.– *Mitut usku Eesti II: Valik usundiloolisi uurimusi: kristluse eri*. Toimetanud Lea Altnurme. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, lk 127-149.
- NIEMELÄ, Kati. Does Religious Upbringing Matter? The effect of religious upbringing on the religious and spiritual identity of urban young adults in Finland. – *Religion, spirituality & Identity*. Edited by Kirsi Tirri. Bern: Peter Lang AG, International Academic Publishers, 2006, lk 153-169.
- OJEDA, Anna Maria. Latino Youth With Disruptive Behavior Disorders and God Image: An Exploratory Study. *A Doctoral Dissertation*. Faculty of the School of Psychology & Counseling. Regent University. 2008
- OSER, Fritz K. The Development of Religious Judgment.– *New Directions for Child and Adolescent Development*. Vol. 1991, Issue 52 (Summer 1991), lk 5-25.
- PILLI, Einike. Kas usk kasvab koos inimesega?.– *Kristlik Kasvatus*, 2001/1, lk 7-10.
- PÕLENIK, Ave. Tsitaatide kuldraamat: Teada, mõtelda, unistada. Tartu: Fantaasia, 2005.

- PÄRKSON, Katti. Muutustest tänapäeva kristlikus vaimsuses.– *Mitut usku Eesti II: Valik usundiloolisi uurimusi: kristluse eri*. Toimetanud Lea Altnurme. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, lk 150-199.
- RÄSÄNEN, Annti. Teenage Religion – Religiousness Among Finnish 8th and 9th Graders.– *Education Inquiry*, Vol 1, No. 3 (September 2010), lk 143-156.
- SCHIHHALEJEV, Olga. Estonian young people, religion and religious diversity: personal views and the role of the school. *A Doctoral Dissertation*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2009.
- SCHIHHALEJEV, Olga. Noorte eestimaalaste hoiakud religiooni suhtes.– *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, lk 230-248.
- SOOM, Kaido. Eestimaalaste kuvand ristiusust, kirikust ja kristlastest.– *Astu alla rahva hulka: artikleid ja arutlusi Eesti elanikkonna vaimulaadist*. Tallinn: Eesti Kirikute Nõukogu, 2012, lk 249-270.
- SOONISTE, Aleksandra. Koolieeliku usk. *Õpetajakoolituse lõputöö*. Tartu Ülikooli usuteaduskond. 2002.
- SPIILKA, Bernard; HOOD, Ralph W Jr; HUNSBERGER, Bruce; GORSUCH, Richard. *The Psychology of Religion – an Empirical Approach*. New York; London: The Guilford Press, 2003.
- SZAGUN, Anna-Katharina. Laste jumalapilt ja usuõpetus usuvõõras kontekstis.– *Töid religioonipedagoogikast* (toimetaja Pille Valk). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008, lk 157-181.
- ZIEBERTZ, Hans-Georg; SCHWEITZER, Friedrich; HÄRING, Hermann; BROWNING Don. *The Human Image of God*. The Netherlands: Brill, 2001.
- TAMM, Maare E. The Meaning of God for Children and Adolescents – a Phenomenographic Study of Drawings. – *British Journal of Religious Education*. Vol 19 (1), 1995, lk 33-44.
- TAMMINEN, Kalevi. *Religious Development in Childhood and Youth: An Empirical Study*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1991.
- TANKLER, Meeli. *Kuidas areneb laps*. Kristlik kirjastusselts Logos, 1999.

TIRRI, Kirsi; NOKELAINEN, Petri; MAHKONEN, Marko. How Morality and Religiosity Relate to Intelligence: A Case Study of Mathematically Gifted Adolescents.– *Journal Of Empirical Theology*. Vol. 22 (2009), lk 70-87.

WALTER, Kasper. *Jumal kui persoon: inimese saladuse seletus*. Tartu: Johannes Esto Ühing, 2000.

WARREN, Amy Eva Alberts; LERNER, Richard M; PHELPS, Erin. *Thriving and Spirituality Among Youth: Research Perspectives and Future Possibilities*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2012.

WILLIAMS, Robert. God-Concept Socialization: Some Explanations from Piaget. – *Religious Education*. Vol. 85, No. 2 (Spring 1990), lk 311-315.

THE PERCEPTIONS OF GOD AMONGST PENTECOSTAL YOUTH.
A CASE STUDY

Summary

The aim of this paper is to study the perceptions of God hold by young people who take part in youth meetings of an Estonian Pentecostal congregation and the factors that contributed to these concepts.

The paper consists of three chapters: theoretical framework, methodology, the description of the study and discussion of the results. Chapter 1 provides the theoretical framework for the study. It outlines the theories that I used for the data collection methods and provides an overview of studies about perception of God among young people around the world and in Estonia.

Chapter 2 gives an overview of methodology used for this study. As this subject is quite delicate and complex, I used qualitative approach and interviewed 11 young people aged 13 to 21. To study the factors which contributed to the concept of God I used a quantitative questionnaire.

Chapter 3 introduces the results of the fieldwork and analyses them in the context of theory and other similar researches.

Contemporary information-abundant and secular society has brought religious diversity and affected youngsters' concepts of God. Young people who visit Pentecostal youth meetings have variegated images of God: there are those who have anthropomorphic image of God; those who have mostly traditional scriptural concept of God; those whose image of God is a typical for new spirituality, as well those for whom God is a mixture of inheritance of grandparents and new spirituality.

Although youngsters mostly describe God in non-anthropomorphic terms, depictions often included anthropomorphic characteristics. In case of

anthropomorphic depictions youngsters reflect characteristics portrayed on icons, paintings and movies. Youth with anthropomorphic image of God tend to reflect more rectilinearly than youth with non-anthropomorphic image of God among whom was reflective, yet intuitive thinking more permeated. Unlike the youth with rectilinear mentality, for whom there is only one correct answer, the youth with reflective mentality acknowledged apparent contradictions and saw both sides in God – God can be at the same time both loving and punitive, both close and far.

To the formation of biblical traditional image of God that is characterized by God's active interference into both world and respondent's own life, contributed existence of respondent's domestic religious background. However the traditional image of God is not very characteristic, but rather the fragmentation of image of God, sporadically the other words as a substitute for "God" are preferred. Instead of wrathful and angry God one finds loving, caring and attentive God – even in the context of punishment. The influences of new spirituality upon the image of God are also noticeable among Pentecostal youth, the features of Hinduism and Taoism can be found. Indistinct image of God as well at times doubtful opinion of God's existence characterizes youngsters at least one of whose parents does not believe in God and inhibits youngster's beliefs.

For several youngsters experience of God is a natural part of their life and they describe these experiences with great excitement. The youth have experienced God mainly in prayer and getting their prayer answered. Praying is less characteristic to young people with anthropomorphic and ambiguous image of God. The youth who consider God as the spiritual father or the best friend relate to God more often and varied ways. Youngsters' modes of prayer can be very creative, although mostly they do it in their own words by talking to God silently and the most common place of communication is youngster's bedroom.

In the study most valued by young Pentecostals were supernatural experiences, moments when they felt to be helped by God in an unsolvable

situation. In addition to that some youngsters considered also experience of fellowship with God (e.g. worship) and baptism as special ones. Experience of God has been decisive factor or even proof for believing in existence of God.

Pentecostal youth have a positive perception of God – God indeed is wiser and more powerful than a man but at the same time He is loving, benevolent and helpful God who supports and helps in everyday life. Most youngsters think that God is benevolent towards them – He sees their better side, thinks good thoughts about them and when necessary points to the aspects they need to develop. Young people think that God expects them to learn from their mistakes and grow as well in their faith and as in their talents. All youngsters in this study think that God desires for them a good life that they would be happy.

The faith of Pentecostal youth appears mostly in church, thereupon at home and among friends, more seldom at school. Church is a place where youngsters feel that they can be what they really are. Faith is expressed in everyday life mainly through actions and attitudes. Youngsters notice changes in their attitudes the most – they have learned to love life, themselves and others. They find that faith has influenced them positively – they are more happy, cheerful, peaceful, understanding, helpful and energetic. However, they perceive opposition to their faith in their families as well they experience society's negative attitudes towards believers and God in general, whereby some hide their belief in God. Youngsters did not have many close Christian role models who would talk about their relationship to God, which can be the reason why some youngsters found it very difficult to describe God and their faith.

Lisad

Lisa 1. Nelipühi kiriku noorte portreed

Angeelika portree (28.10.2011)

Angeelika on 16aastane neiu, kes usub Jumalat. Jumalat usub ta kindlalt 5 aastat. Kindlalt tähendab tema jaoks seda, et ta on oma usus kindel. Jumalast kuulis ta esimest korda 7aastaselt, kui käis koos emaga kirikus ja lisab, et siis oli ta veel liiga väike, et usku mõista. Jumala kirjeldamiseks pilti valides ütleb ta järgmist: *“Kusjuures keegi ei ole Jumalat näinud. See on ainult, mida on Temast räägitud,”* ning valib seejärel pildi nr 1, kus on kujutatud Jeesust ristil. Oma pildi valikut põhjendab ta sellega, et Jeesus suri ristil meie pattude eest.

Jumal on Angeelika jaoks vägev, hästi suur ja võimas: *“Ta on hästi suur ja võimas... Piiblis on öeldud, et Ta on nagu, nagu hästi suur või nii. Kui mina peaks joonistama, siis jääks mul sellest paberist puudu. Ma teeks hästi suure Jumala.”*

Angeelika leiab, et ta kogeb iga päev Jumalat ja kui tal on raske, siis ta palub Jumalat ning seejärel läheb ta olemine kergemaks, sest mured said Jumalale ära räägitud.

Jumala kogemisest räägib ta ka ühe loo: *“Ma olen isegi, nagu mul on isegi tõestus nagu, et ma olen Jumalat kogenud nagu. Eet, piiblis, ma ei tea, kas räägitakse seal, et ämblikud on nagu need Jumala, need, noh Jumal on muidu nagu kõik loomad loond, aga ämblikud pidid olema just, eee või ämblikud olid need, kes kodusid võrku, võrgud sinna majadesse, et nad tunduksid tühjana, et sealt ei leitud neid lapsi. Ja siis üks hommik ma nägin ämblikut seinapeal ja minul oli nagu hästi suur foobia nende vastu ja siis järsku keegi ütles mu peas, mingi hääl ütles et – ma olin valmis nagu ära tapma seda looma, sest ma hästi kardan neid - siis mingi hääl ütles peas, et ära löö teda või midagi sellist.”*

Kuid oma kõige eredamaks kogemuseks, mida ta ei vahetaks mitte millegi muu vastu, peab ta oma ristimist: *“Eee, ristimine. See aasta ma sain ristitud. Ja siis Margus (koguduse pastor), ütles, et see ei tee sind nagu paremaks Jumala ees, et kui sa oled ristitud, vaid see nagu soojendab suhteid Jumalaga. Nagu, et see oli üks asi, mida teevad kristlased. Ma ei tea, see oli nii võimas ja kirjeldamatu (silmad läksid särama ja suu tõmbus naerule). Ma tundsin ennast nagu uuesti sündinuna. Noh, et patud said sinna vette ära antud.”*

Kui Angeelikal halvasti läheb, siis ta mõtleb vahel, et miks niimoodi juhtub, kuid leiab, et Jumal tahab teda proovile panna ja vaadata, kas ta saab hakkama ka halbades kogemustes.

Üheks halvaks kogemuseks peab ta probleeme tervisega, täpsemalt oma jalgadega: *“Kuna ma mängin jalgpalli ja siis pärast seda jalgpallimängu on jalad hästi valusad, siis on niimoodi, et miks nüüd minuga nii on ... aga siis, kui ma palun Jumalat, siis tunnen, et nagu see asi ei ole nii hull, saan ikkagi mängida ja olen õnnelik, et mul on üldse jalad olemas.”*

Jumalaga suhtleb informant iga päev. Enne magamaminekut ta palvetab ning püüab ka piiblit lugeda. Angeelika leiab, et tal on väga vedanud, et on Jumala oma ellu võtnud ja et tal tänu Temale on kõik nii hästi läinud. Ta on rõõmus, et tal on olemas perekond ja ta saab ilusti koolis käia.

Angeelika on lapsendatud ja ta on selle eest Jumalale väga tänulik, sest arvab, et ilma Jumala sekkumiseta oleks ta praegu arvatavasti surnud, sest tema bioloogilised vanemad on alkohoolikud ja on kaheaastase Angeelikagi täis jootnud, nii et ta lõpetas haiglas maoloputusel: *“... ma olen väga tihti mõelnud selle peale, et tänu Jumalale ma jäingi ellu nagu, et mmm see mu pärisemal oli, on olnud viis last – kaks on neist surnud, kolmas oli Mati, kes võeti hooldusele, neljas olin muidu mina. Nii et kaks surid ära. Mati pääses (rõhutas hääleväriinaga) õnneks, sellepärast et ta lapsendati. Ja mina olin see nagu, et mul on nagu vedanud, et Malle (praegune kasuema) võttis mind enda hooldusele, muidu ma arvan, et ma oleks ka seal hauas olnud (kurva väriseva häälega).“*

Informant leiab, et Jumal jättis ta ellu kindla eesmärgiga: *“Et see nagu on mingi märk, et Jumal tõesti tahab, et ma ellu jäin. Tema päästis mind, siis Ta tahab nagu, et läbi minu, et mina päästaks kellegi teise inimese elu, et tooks teda Jumala juurde.”*

Jumalaga suhtleb informant mõttes palvetades ja Talle lauldes: *“Koguduses, kirikus on need ülistus – seal saab seista ja kiita Jumalat ja kodus kuulan seda kristlikku laulu, siis laulan kaasa.”*

Küsimusele: “Mis sa arvad, mida Jumal sinust arvab?” ei osanud alguses Angeelika vastata, kuid pikalt vaikinud ja järele mõelnud vastab ta järgmiselt: *“Mm, ma ei oskagi öelda, mida Ta minust arvab. Ma ei tea. Ta arvab, et ma olen tore tüdruk- positiivne, kaasahaarav, sõbralik ja abivalmis.”* Informant leiab, et Jumal soovib talle head elu. Hea elu on Angeelika arvates selline, kus ta saab teisi aidata, sest siis on tal endal hea tunne: *“... siis kui koolis näiteks kellelgi abi on vaja, siis ma nagu koolitöodes aitan neid ja siis mul on endal hästi hea tunne, et ma olen saanud midagi head teha.”*

Informant arvab, et Jumal ootab, et Angeelika oleks kodus sõnakuulelik, sest vahepeal kipub see tal meelest ära minema ning seetõttu tuleb kodus ette jagelemist ja sõnakuulmatust. Informant lisab, et tema ja ema mõtteviis on erinev ning sellepärast tekivadki lahkkelid. Neil hetkedel tunneb ta end halvasti ja leiab, et ka Jumal mõtleb siis, et ta peaks paremini tegema ja mitte kõrvale kalduma headest asjadest. Jumalaga suhtleb informant enda sõnul täiesti vabalt ja mingeid tabuteemasid, millest ei taha või ei julge rääkida, pole: *“Ei ole selliseid teemasid. Ma räägin täiesti vabalt Jumalaga.”*

Jumalasse uskumise mõju kirjeldab Angeelika järgmiselt: *“Mmm, ma olen nagu positiivsemaks muutunud, et ei näe elus ainult halli massi. Hästi palju positiivsust, ja siis tean, et Jumal on olemas kui mul Teda vaja on.”* Informant leiab, et kui ta ei usuks Jumalasse, siis ta poleks nii õnnelik ega naerataks kogu aeg.

Usk väljendub tema igapäevaelus läbi tegevuste: *“Palvetan iga õhtu ja siis pühapäeviti püüan kirikus käia ja noortekas käin muidugi. Olen koos teistega.” Väljaspool usklike seltskonda ta oma usku ei väljenda, sest kardab, et temast võitakse eemale hoida: “... nagu eraldatakse mind siis... hoitakse eemale. Sellepärast, et nad on sellised inimesed, kellele ei meeldi usklikud. Et koolis on räägitud usuteemal. Meil on olemas isegi tund, meil vahepeal, et usuõpetuse tund või midagi sellist ja siis nad väldivad seda tundi... Neid ei huvita see eriti.”*

Uskumise mõju suhetes klassikaaslastega ja sõpradega Angeelika ei tähelda: *“Ei ole, sest ma ei ole neile seda rääkinud, kui ma oleks neile seda rääkinud, siis kindlasti muudaks”. Ta leiab, et tema suhted sõpradega on jäänud endiseks. Ka vanemate puhul ei oska ta usu mõju näha: “Mmm, ei ole äkki mõjutanud, sellepärast et vanemad on ka usklikud.”* Kuid ta leiab, et kui ta ei usuks Jumalat, siis ta ei mõistaks oma vanemaid nii nagu praegu.

Küsimusele “Kes Jumal on?” vastab Angeelika järgmiselt: *“Ta on nagu, ma ei tea, ma olen mõelnud äkki isikut nagu parim sõber - hästi suur ja võimas, vägev.”*

Annabeli portree (28.01.2012)

Annabel on 21aastane neiu, kes usub Jumalasse ja sellesse, et Ta saatis Jeesuse Kristuse maa peale, et Ta sureks inimeste pattude eest ning et me kõik saaksime olla Temaga koos.

Informant väidab, et ta on alati teadnud, et Jumal on olemas: *“Ma olen alati teadnud, et Jumal on olemas, aga noh niimoodi sügav usk nagu, see tuli nagu hiljem, aga see teadmine on ikka mingi 10 - 9 aastat kindlasti olnud. Aga noh selline sügav usk on võib-olla 5 või nii võib öelda.”*

Jumala kirjeldamiseks valib ta pildi nr 5, kus on kujutatud nn tüüpilist Jeesust pilve peal, ja põhjendab oma valikut järgmiselt: *“...sest selle pildi pealt on Jumal nagu üle kõige. Siin on linnud, siin on päike, siin on nii-öelda taevas - see sümboliseerib nagu minu jaoks seda, et Jumal on kõige looja, et Ta tegi nii linnud*

kui ka päikse ja et Ta valitseb meie kõigi üle.” Kuid ta lisab, et tema arvates ei ole Jumalal kuju: “...minu jaoks Jumalal ei ole kuju. Ta saatis küll oma poja, Jeesuse, saatis nagu maa peale, kes oli nagu inimkujul, aga muidu, ei ma ei arvaks, et Ta kohe sellisel INIMkujul oleks.”

Annabeli arvates pole Jumalal keha, vaid Ta on mõistus: *“Ma arvan, et Jumal on mõistus ja Jumala mõiste, see on tegelikult nii-nii suur ja nii nagu seda ei saa mõista nagu nii kergelt, milline Ta siis on, sest et meie oleme lihtsalt väga väike osa sellest kõigest, maailmast. Ja kui Jumal on kõik loonud, kõik tähed ja universumi, siis, siis Ta peab ikka väga suur ja väga võimas olema ja meie arusaamine selleni ei küündi, milline Ta siis nagu välimuselt on või milline Ta siis nagu on, kas Ta on aine või mateeria...”*

Jumal on Annabeli arvates õiglane, ustav, armastav, lahke ja andestav, samas ka karistav, sest Ta armastab meid, kuid Ta ei jäta meid kunagi: *“...See on nagu isa või vanemad armastavad oma lapsi, siis nad peavad ju ikka karistama ka ju... meie võime niiöelda Tema nagu niiöelda lahti öelda või Teda eirata, aga Tema nagu meid ei jäta kunagi. Et Ta on alati valmis nagu, et Ta ootab meid, et me läheksime, tuleksime Tema juurde.”*

Jumala tegevusi kirjeldab informant ühe kristliku lastelaulu sõnadega: *“Ta tegi päikse, Ta toob naeratuse suule, Ta annab rahu südamesse.”* Ning lisab, et veel Jumal päästab inimesi nende probleemidest ja kergendab asjaolusid: *“...me saame oma koormad või oma mured heita Jumala peale, et Tema nagu kannab need nagu meie eest. Et sellega Ta nagu kergendab asjaolusid.”*

Informant leiab, et Jumal on teda mitu korda päästnud, sest Annabel on mitmeid kordi Jumala juurest eemale läinud ja sellepärast nn mustas augus olnud, kuid Jumal on teda ikka tagasi toonud: *“...kui ma nii-öelda olen püüdnud ära minna siit, nagu usu juurest ja Jumala juurest, siis ma olen ikkagi ringiga tagasi sattunud, ükskõik, kas ma siis olen püüdnud või ma ei ole püüdnud, aga ma olen ikkagi ringiga tagasi sattunud. Et see ei ole mina nagu, sest ilmselge mina oleks oma valiku juba ammu teinud ja ma oleks ammu eemal olnd, aga Jumal tõi mind tagasi ja järelikult ma pean olema siin.”*

Annabel leiab, et Jumal suunab tema elu südametunnistuse ja piibli kaudu, andes märku, kuidas toimida: *“Südametunnistuse kaudu või sellise mõtte kaudu, et kuskilt tuleb nagu see sisetunne või kuidagi, kuidas võib-olla inimesed ütlevad, et oo KUUES MEEL või noh nii, et aga mina arvan, see on väga võimalik, et see on Jumal nagu, kes ütleb või noh annab nagu tunda, et ei see ei ole õige nagu... Kuidas Ta suunab? Noh, läbi nii-öelda piibli ... seal on kirjutatud ka päris palju juhtnööre ja igaks elu etapiks kindlasti, igaks elujuhtumiks ”*

Oma kogemusi Jumalaga kirjeldab Annabel järgmiselt: *“Ee, nagu läbi selle, et Ta on palvetele vastand, mis on üks asi. Läbi selle, et Ta on pannud sellise rahu ja sellise kindluse südamesse nagu ja siis täitnud rõõmuga (silmad lähevad särama, jätkab rõõmsalt ja entusiastlikult) ja täitnud sellise armastusega. Vahel on, et siis lihtsalt läheks ja hõiskaks ja oleks ja teeks ja et siis ma arvan, et see kõik on nagu Jumalalt tulnud.”*

Oma kogemustest peab ta kõige kallimateks Jumala taasleidmise hetki: *“Võib-olla need korrad, need, no need taas, Jumala TAAS leidmise korrad, et kui ma olen jälle nii-öelda Jumala juurde tulnud, et kui ma olen lihtsalt JOOKSNUD niiöelda, noh piltlikus mõistes, Tema embusse ja lihtsalt palund andeks kõik oma patud ja lihtsalt andnud ennast Talle.”*

Jumalaga püüab Annabel suhelda iga päev, lausa mitu korda päevas – hommikuti ja õhtuti. Informant suhtleb Jumalaga läbi palve, läbi piiblilugemise, läbi ülistuse, laulmise, tantsimise ja ka lihtsalt vaikselt istumise kaudu. Vaikselt istumist kirjeldab ta sedasi: *“Ma lihtsalt keskendun .... ma püüan mitte mõelda. Ma lihtsalt püüan olla selles vaikuses ja nagu Jumalaga koos, et siis nagu sellised võib-olla nii-öelda ülistus ja võib-olla sõnad - need oleks üleliigsed. Vahepeal on ka vaikust vaja.”*

Küsimusele “Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb?” vastamise seob Annabel enesehinnanguga. Ta leiab, et madala enesehinnanguga inimene arvab, et Jumal mõtleb temast halvasti ja kõrge enesehinnanguga inimene leiab, et Jumal arvab temast hästi ning märgib seejärel, et ta pole kunagi selle peale mõelnud, mida Jumal temast arvab.

Väikese arutelu lõpul leiab informant, et Jumalal on tema üle hea meel ja lisab, et samas on Jumal ka kurb, kui ta vahest midagi halvasti teeb või kui informant Teda ei kuula. Annabel usub, et Jumal soovib talle head, külluslikku ja väljakutsuvat elu. Head elu defineerib ta järgmiselt: *“Hea elu, ee, et mul oleks kõik, mida mul vaja on, aga see ei pruugi, see ei tähenda seda, et mul peab midagi rohkem olema, et noh, et Jumal nagu varustab meid täpselt nii palju, kui meil vaja on ja see oleks niiöelda see HEA elu. Väljakutsuv võib-olla sellepärast, et meil on alati mingid sellised takistused ees, millest me peame üle saama ja sellised katsumused ja kus me peame välja minema oma mugavustsoonist, mille kaudu Jumal saab näiteks õpetada meid ja noh, et erinevatele katsumustele vastu panna.”* Informandi arvates ootab Jumal, et Annabeli elu tooks Jumalale au ning ta oleks piibellikus mõistes jünger, kes kuulutaks evangeeliumi ja räägiks teistele ka Jumalast.

Annabel ei räägi Jumalaga oma võltsuhkusest ja teatud sõpradest, sest kardab, et Jumal võib öelda midagi, mida ta kuulda ei taha, kuid leiab, et suhe Jumalaga on näidanud, kes on tõelised sõbrad. Ta leiab, et usu mõjul on tema suhted läinud lähedastega paremaks ning ta püüab olla kaaslaste suhtes hoolivam ja mõistvam ning neid mitte hukka mõista. Igapäevaelus väljendub tema usk pühendumisena: *“Eee, no üks asi on see pühendumine, et päevas mingi aja ma pühendan nagu Jumalale või siis piibli lugemisele või siis mingi raamatu lugemisele... et ma olen koos niiöelda Jumalaga - kas ma loen Tema kohta või ma ülistan Teda või siis laulan...”*

Küsimusele “Kes Jumal sinu jaoks on?” vastab Annabel järgmiselt: *“Sõber, teenäitaja, päästja.”* Annabel arvab, et ilma Jumalata ei oleks ta see, kes ta on – emotsionaalselt enam-vähem stabiilne, sõbralik, lahkem, mitte raevus, depressioonis ega masenduses: *“...ma ei oleks see inimene, kes ma olen praegu, kui ma ei usuks Jumalasse, sest et eee (kogub ennast, pisarad on silmis), kui ma pärast ema surma ei oleks sattunud kirikusse, ma ei tea, kus ma oleks.”*

Anny portree (29.02.2012)

Anny on 15aastane neiu, kes usub Jeesust. Jeesus on tema jaoks Jumala poeg ja ta on Teda uskunud kaheaastasest saadik. Kuni 10aastaseks oli tal harjumus õhtuti enne magama minekut palvetada. *"... Lihtsalt siin (lastekirikus) palvetasime ja siis hakkasin kodus ka palvetama..."* Praegu tal seda harjumust enam pole.

Jumala kirjeldamiseks valib Anny pildi nr 5, kus on kujutatud Jeesust pilve peal. Oma valikut põhjendab ta sedasi: *"No, et Ta on taevas ja seal on ilus päike, siis et Ta näeb vana välja, habemega ja pikad juuksed."*

Jeesus on Anny jaoks nagu parim sõber. Sõbrasuhet Jeesusega kirjeldab ta järgmiselt: *"Näiteks kui ma tunnen ennast üksinda, siis ma tean, et Ta on alati minuga. Et ma ei ole üksinda kunagi. Ma tean, et ma saan usaldada Teda."* Jeesus on informandi sõnul heasüdamlik ja Ta aitab ning kaitseb. *"...näiteks, ükskord ma ei olnud eriti hästi õppind ja siis hästi raske töö oli ja siis natuke õppisin ja siis sain selle, suulise referaadi sain "5", ei "4" sain. Aaa, siis ükskord kunagi, kui ma väike olin, siis Pedeli (jõgi) peal oli üks trossiga tõmmatav sild ja hästi palju rahvast läks peale ja siis kõik läksid ühele poole ja siis sild läks ümber ja siis ma olin seal silla all ja üks poiss päästis mu ära... Ma ei oskand ujuda."*

Jeesus ei tee informandi arvates midagi halba, Ta alati aitab ja hoiab tedagi halbade asjadest eemal. Jeesus aitab Annyt rasketel hetkedel: *"... aitab halbadel aegadel. Kui näiteks tunnen end üksinda, siis ma mõtlen, et ma ei ole üksinda. Näiteks kui kellegagi olen tülis, siis palvetan ja siis aitab... No, et saan sõbraga paremini läbi jälle."* Anny leiab, et Jeesus ei valeta, Ta pole halb ega too halba: *"Ta ei pane suitsetama, jooma ega varastama."*

Jeesusega suhtleb informant umbes kord nädalas ja seda teeb ta enamasti Nelipühi kiriku noorteõhtutel: *"No näiteks, kui siin kirikus oleme ja palvetame, siis ma nagu mõtlen mõttes kaasa."* Kodus Anny enam ei palveta, küll aga mäletab, et palvetas hiljuti koduteel. Palvetama ajendab teda mure või halb enesetunne. Palvetamine annab talle hea enestunde: *"Ta annab mulle hea"*

enesetunde, et Ta on minuga.” Kogemusi Jeesusega ta ei mäleta ja märgib, et võib-olla kunagi väiksena oli midagi.

Küsimusele: “Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb?” vastab Anny järgmiselt: *“Nagu Tema sugune, me kõik oleme sarnased... Et Ta on loonud sellisena, enda sarnaseks või nii... nagu sisemiselt.”* Informandi arvates näeb Jumal teda väikese plikatirtsuna, kes on heasüdamlik, abivalmis ja andekas seikleja ning lisab, et just sellisena Jumal teda näha tahab ka. Anny arvab, et Jumal soovib talle head elu, et tal läheks kõik hästi. Head elu defineerib informant järgmiselt: *“Et ee, sõpradega läheb hästi, perega läheb hästi, koolis läheb hästi, ee kui suuremaks saan, siis töö saan hea.”* Jumal ootab tema meelest, et Anny edasi areneks. Informant ise tahaks areneda laulmises.

Esimene pilt, mis Annyl Jeesusega seoses silme ette tuleb, on heasüdamlik habemega mehike ja ta põhjendab seda järgmiselt: *“Ma ei tea. Võib-olla sellepärast, et kõik räägivad, et Ta on selline.”* Jumalal aga informandi arvates keha puudub, sest Jumal on Anny arvates hing.

Informant ei suhtle Jumalaga raha teemal: *“Näiteks, et Ta mulle palju raha tooks või midagi (naerab)... Ei tea, ei tõmba eriti.”* Ja lisab, et põhimõtteliselt räägib ta Jumalaga kõigest.

Usu mõjuna toob informant välja, et pole enam nii ülbe ja on muutunud abivalmimaks: *“Ma ei ole, kunagi ma olin hästi ülbe ja siis enam ei ole. Ei aitan eriti ema. Nüüd aitan.”* Anny leiab, et kui ta ei usuks Jumalat, siis läheks ta arvatavasti uuesti ülbeks: *“Ülbeks läheksin, jooma, suitsetama, näiteks ei käiks kodus”.*

Ta märgib, et uskumine Jumalasse on mõjutanud tema suhtumist: *“Kõik räägivad, et elu on halb, aga mina arvan, et see on hea. Kõik arvavad, et kõik inimesed ei olegi nii head, et noored on hukas... Mina mõtlen teisiti, et elu on ees veel.”* Hukas tähendab tema jaoks seda, et noored suitsetavad, joovad, ei käi koolis ega kuula oma vanemaid. Ta nendib, et paar aastat tagasi olid tal halvad sõbrad ja ta ise oli ka umbes pool aastat hukas, kuid siis kutsus üks sõbranna teda

adventistide kirikusse: *“Ee, vahepeal ma ei käinud üldse kirikus. Siis sõbranna kutsus adventkirikusse, siis mina kutsusin omakorda enda kirikusse, või sinna, tähendab ka sinna kirikusse. Siis mingi aeg otsustasin, et tuleme siia ka (Nelipühi kirik), et siin pole ka ammu käinud ja siis tulime siia. Teistele sõbrannadele meeldis siin ka käia ja siis käisime vahepeal seal, vahepeal siin ja siis lõpuks seal kirikus eriti keegi ei käinud ja osad kolisid Inglismaale ja Tartusse ja siis tulime kõik siia ära.”*

Usu mõju suhetele Anny eriti ei tähelda: *“Ei ole läinud paremaks, ei ole läinud halvemaks.”* Ta nendib, et tema ema on usklik, isa aga mitte, kuid mõlemaga saab ta hästi läbi. Anny sõbrad teavad, et ta on usklik. Algul küll mõned sõbrad mõnitasid teda, et ta on mingi usklik, kuid praeguseks ei ole neil selle vastu enam midagi. Klassikaaslased arvatavasti ei tea, et ta on usklik ja seetõttu Anny usu mõju ei tähelda. Võõrastega püüab informant olla sõbralik.

Elouisi portree (28.12.2011)

Elouis on 17aastane neiu, kes ei ole veel täielikult selgusele jõudnud, keda või mida ta usub. Ta nendib, et Jumal mingil määral tema jaoks olemas on, kuid pole sellele piisavalt pühendunult mõelnud ning kahtleb vahel: *” Ja kui ma sellele mõelnud olen, siis Ta on olemas ja siis Ta nagu ei ole olemas, siis Ta vahel jälle on olemas. Sõltub olukorrast täiesti, kuidas ma seda tunnetan või mõtlen sellele. Nagu väga suurt mõtlemisaega pole ma selle alla nagu pannud.”* Jumalat eelistab ta kutsuda energiaks, kuid kasutab lisaks Jumala kohta läbisegi elusolevale olendile viitavat sõna Ta kui ka elutule omast sõna See: *“No energia oleks kindlasti üks. Miski peab olema, mis tõukab siin asju tagant nii-öelda, mingil määral, aga saatusesse ma ei usu. Seda ma saan aru, et inimesed teevad asju ise, aga mingi põhimõte peab olema, miks mingil asjal on piir antud ja kuidas ja tõesti mingi põhimõte on alati olemas jah.”*

Sellesse nn Energiasse on ta uskunud väiksest saadik: *“Niikaua kui ma mäletan, on alati olemas olnud mingi asi, keda ma taga kirun või ütleme kui midagi väga valesti läheb või kõik halvad asjad lähevad halvale, siis ma ikka näitan rusikat kuhugi tundmatusse kohta. Ütlen: “Mis Sa jälle mulle nii tegid? Ma*

ei saa niimoodi hakkama!” Noh. Või jälle, kui midagi head on, siis ma ütlen: “Oh, Jumal tänatud. Oooo, nii hea. Viimaks ometi. Kust Ta teadis, et nii pidi juhtuma.” Jumala kirjeldamiseks valib ta puhta lehe ja põhjendab seda sellega, et Energial ei ole kuju: “Tal ei ole kuju... Tal ei saa kuju olla - sel juhul oleks Ta vigadega... mingil kujul on alati mingid puudused, aga kui sul ei ole, siis saad olla kõigil tasemeil täiuslik.”

Elouisi arvates on Energial oma süsteem, kuidas mingi asi juhtub: *“Tal oleks nagu oma kindel süsteem juba välja mõeldud, kuidas mingi asi juhtub, millal mingi asi juhtub... Et Tal mingi selline plaan on nagu olemas inimestele, et kuidagi, et noh sa ei saa ka minna kõikvõimsaks, sa ei saa ka minna üle käte, aga samas Ta sind ka päris maha, pikali ei tõmba.”* Informant arvab, et Energia juhib tema elu, kuid laseb tal endal ikka otsustada, kuid samas tõmbab tagasi kui näeb, et Elouis väga valesti hakkab otsustama.

Elouisi arvates on Energia olemus varieeruv ja sõltub inimesest: *“Ma usun, et, see varieerub iga inimesega erinevalt... minuga Ta püüab olla kannatlik, aga ma ise ei ole seda. Ta püüab mind välja taluda, Ta püüab taluda, et ma teen korduvalt ühte sama viga uuesti, aga Ta püüab mulle ikka kuidagi selgeks teha, et see ikka ei ole nii, et ma ikka ei peaks nii tegema. Ja kui ma jälle väga hästi hakkama saan, olen asjast ikka aru ka saand ja püüan ise ka kannatlik olla, siis nagu mingitmoodi, ma ei ütleks, et preemia, aga mingitmoodi nagu järgmisse etappi edasi liikuma..., aga samas näiteks mu ema, kes on hästi kannatlik, kes ei usu mitte millessegi..., tema ellu tulevad raskused teisel tasemel, see on et teda proovile panna, et seal on Ta rohkem nagu väljakutse. See peab inimese iseloomuga nagu vastama, et ma usun, et see Energia iga inimese ümber on rohkem nagu, kuidas seda öelda, inimese vastand. Püüab inimesest välja tuua parema, aga kui inimene hakkab alla käima, siis püüab nagu tasakaalustada.”*

Oma kogemuseks Energiaga peab ta lähedaseks saamist läbi selle, et ta on kogenud, et Energia tahab teda ikkagi aidata. Oma kõige erilisemaks kogemuseks, mida ta ei vahetaks millegi muu vastu, peab Elouis seda, et Energia tegi ta raskesti haiged tšintšiljad terveks: *“... kuna ma olen väga suur looma armastaja, mul on*

tšintšiljad ja minu kaks lemmikut... nad ei liigutanud ja mingi hetk vaatasin, et ee nad hakkasid ära surema... Ma nii kartsin, et nad lähevad kah ja ma palusin, ja ma palusin, et nad jääksid... Aga ma palusin seda energiat või nii. Selline tunne, et kui tema suudab mind juhatada, siis et Ta neid mult ära ei võtaks, et ma tõesti ei leidnud enam muud abilist. Ma lihtsalt, nagu lihtsalt rääkisin õhuga...Ma terve öö istusin üleval, mingi hetk hakkas neil parem ja mul oli kogu aeg tunne, nagu keegi aitaks mind, nagu keegi teeks neid terveks.”

Energiaga suhtleb ta ainult rasketel ja ülevatel aegadel. “... et kui ma ise ei saa oma elu muuta, kui ma ise ei saa seda probleemi või hetke ohjeldada, siis keegi võiks aidata. Ma tean, et keegi teine ei saa ka seda ohjeldada nii nagu mina, et äkki see Energia saab kuidagi... emotsionaalsetel hetkedel lihtsalt sellise tõukena tuleb selline abipalumine kellegi käest, kes on targem kui mina, kes arvatavasti suudab rohkem kui mina, kes näeb asju selgemini kui mina.”

Elouisi arvates näeb Energia tema kõige hullemat poolt ja kardab, et Ta võib mõelda temast väga jubedaid mõtteid, et ta on laisk, saamatu ja tihti silmakirjalik neiu, kes teistele võib välja paista kui tubli, hoolas ja seadusi järgiv tüdruk, kes saab oma asjadega hakkama. Informant leiab, et Energia arvates on ta on üks kahtlaste hobidega tüdruk, keda lihtsalt peab mingil hetkel juhendama, kuna muidu läheks ta omadega metsa poole, kuid samas see Energia näeb, et Elouis leiab oma hobides väljapääsu.

Küsimusele “Missugusena Ta tahaks sind näha?” vastab informant järgmiselt: “Noh, sellise iseseisvana, kes ükskord saaks oma vigadest aru ja õpiks nendest... Ta tahab, et ma oleks parem inimene. Ta tahab, et ma oleks see, kes ma veel ei ole.” Elouis usub, et Energia ootab temalt mõistvat suhtumist elusse: “Ma olen üks nendest väga vähestest inimestest, kes ei näe elus nii suurt põhimõtet, miks ma siin olen ja mida ma siin teen. Ta küll püüab mulle arvatavasti vist näidata seda, aga noh siia maani pole ma sellest aru saanud, miks ma siin olen ja mida Ta minus täpselt näha tahab. Ma usun, et Ta tahab mulle selle elumaitse suhu tuua ja näidata, et noh igal ajal on oma koht siin maailmas.”

Elouis ei räägi Energiaga poistest, sest leiab, et tema valikud tunduvad teistele imelikud ning see on asi, millest ta mõtleb ise ning lisab, et tal ei tuleks mõttesegi rääkida Temaga poliitikast, sest see ei huvita teda ennastki. Informant leiab, et uskumine Energiasse on mõjutanud tema elu sedasi, et tal on suur hirm teha vigu, sest ta teab, et sellele järgneb MIDAGI, mis on hullem kui koduarest: *“...Ta nagu karistaks mind sellel viisil, et laseb mul ennast karistada, laseb mul sellel kahetsusel ennast läbi süüa ja niimoodi enam lihtsalt ei taha.”* Elouis arvab, et kui ta ei usuks Energiasse, siis ta oleks nagu iga tavaline noor, kes ei kuulaks oma ema ja läheks välja oma sõpradega jooma: *“Ma jooksin, kindlasti ma suitsetaksin, mu õppimine poleks kindlasti nii ilus kui ta praegult on.”* Usu mõju suhetele tajub ta mõistmise suurenemisena. Ta püüab oma vanemaid mõista, miks nad midagi teevad. Ta nendib, et vanemad ongi talle kõige lähedasemad, sest teistega ta eriti ei suhtle. Koolis ta populaarne pole, pigem nohikust moraalijünger, keda teised imelikuks peavad. Võõraste puhul on ta märganud, et vastassoole justkui meeldib see, et ta nii erinev on ning lisab, et oma usust ta teistega eriti ei räägi.

Mari portree (14.01.2012)

Mari on 17aastane neiu, kes usub peale Jumala veel ka saatusesse: *“Mul on nagu kaks seda Jumalat põhimõtteliselt – üks on nagu, et saatus tahtis niimoodi, teine on, et Jumal tahtis niimoodi.”*

Jumalat on ta uskunud umbes kolm aastat. Jumala kirjeldamiseks valib ta pildi nr 5, kus on kujutatud tüüpilist Jeesust pilve peal, sest: *“Mmm, minu arust on sellel ta kõige rohkem Tema moodi. No niimoodi, nagu mina Teda ette kujutan.”* Küsimusele “Kes Jumal sinu jaoks on?” vastab informant: *“Inimene (hakkab naerma), kes elab taevas. No mitte päris inimene... Teda ei saa nagu kirjeldada ... kes Ta on.”*

Mari arvates on Jumal meessoost, pikkade pruunide juustega: *“... sellised pikad juuksed ja pruuni värvi ja habe ja noh sellises nagu mingis pikkade käistega kleidis või niimoodi. Ühe koha peal on mingi, nagu pael või midagi sellist... Silmad võivad ükskõik mis värvi olla. Seda ma ei tea, aga iseloomujooni ma ei*

oskagi öelda.”, kuid täpsemalt ta Jumalat kirjeldada ei oska, sest ta pole sellele veel mõelnud: “No minu arvates nagu ei saagi nagu Teda eriti iseloomustada ega kirjeldada. Ta on selline nagu Ta tahab olla... Ma ei tea. Minu arvates on niimoodi, et igauks mõtleb, milline Ta ise nagu iseloomult on... Ma pole veel mõelnud sellele.”

Vestluse käigus leiab informant, et Jumal pole kättemaksuhimuline ega halb: *“Ta ei ole ka halb nagu, et Ta on rohkem selline, et võtab kõiki kuulda. Ta on nagu HEA nagu, kõige rohkem, kuidas Teda nagu iseloomustada saaks ongi nagu hea. Sellest tulevad nagu eraldi mõisted või mingi abivalmis või midagi sellist, aga sa ei saa nagu kindlat mõistet öelda tema kohta.”*

Informandi arvates võtab Jumal inimesi kuulda, kuid ei täida alati nende soove: *“Mmm, võtab vahepeal inimesi kuulda, kui sa Tema poole pöördud nagu mingi palvega või niimoodi... no ühesõnaga nagu võib täita su soovi või midagi nii... et Ta juhatab sind nagu ise, mitte et sina nagu tahad ja Ta teeb seda... et ei ole minu teener, aga Ta lihtsalt nagu näitab mulle ette, et ma ei tohi seda teha nagu, et ma peaks midagi muud tegema.”*

Oma kogemustest Jumalaga eelistab Mari rääkida sellest, kuidas ta on peale halba käitumist Jumala ja teiste käest andeks palunud: *“Siis kui väiksem olin (15), siis ma võib-olla käitusin klassis niimoodi väga halvasti, on ju. Midagi kellelegi halvasti ütlesin, siis nagu palusin vabandust ja, Jumala käest palusin vabandust ja järgmine päev palusin ka tema käest vabandust, klassiõe käest nagu.”* Väga erilist kogemust, mida ta ei vahetaks millegi muu vastu, pole Mari sõnul ta elus veel juhtunud.

Jumalaga suhtleb Mari kord nädalas Nelipühi kiriku noorteõhtutel ja siis, kui midagi viltu on läinud, et andeks paluda, või kui ta vajab nõu: *“No siis kui mul on midagi viltu läinud või midagi halb tuju vahepeal, siis vahepeal räägin Temaga... Ee, noh üldiselt nagu siis, kui ma tulen siia (kirikusse noorteõhtule), siis ma ka suhtlen, siis kui Chris (noortejuht) loeb palve, siis ma suhtlen ka nagu, mõtlen kaasa. Aga kui kodus olen või niimoodi, siis ainult siis, kui ma halba olen teinud või tahan nõu küsida, siis ainult suhtlen.”* Jumala käest nõu küsib Mari

mõttes: “... et panen silmad kinni vahepeal, siis mõtlen, et mida ma võiksin teha või niimoodi, et äkki, et noh. Vaata ma olen selline, et usun saatusesse, et eks ju, et äkki noh mõtlen niimoodi mõttes, et kas ma peaksin seda tegema, et kui ja, siis umbes et tee häält või midagi sellist, on ju või näita mingi märk on ju, umbes, et kui ma peaksin seda tegema. Siis kui tuleb mingi märk, siis ma mõtlen OK, siis ma pean seda tegema, et siis ma ikka ei tee toda teist.” Jumalaga suhtleb informant mõttes, kuid on paar korda Temaga ka sosinal rääkinud.

Selle kohta, mida Jumal Marist mõelda võiks, ei oska informant midagi arvata ja lisab: “Minu arvates Tal pole nagu oma arvamust, nagu teistesse. Umbes nagu, et sa oled nii kole jne, et noh, sellist Ta ei mõtle midagi. Ta ei mõtleks nagu iialgi niimoodi. Ta mõtleb lihtsalt, et ma olen, ma olen jälle inimene (siiralt ja rahulikult), kes nagu tahab rääkida Temaga.” Informant usub, et Jumal suhtub temasse vastavalt sellele, kuidas Mari käitub: “Vahepeal hästi, vahepeal halvasti. See olenebki sellest, kas sa oled hea olnud Tema vastu või halb... Et siis nagu, et kui ma olen õieti teind, siis Ta suhtub nagu minusse hästi, vaata. Noh nagu, et elu läheb edasi paremini. Aga kui ma midagi valesti teen, siis Ta näitab seda mulle. Ta ei suhtle nagu halvasti otseselt, et Ta nagu näitab, et ma olen valesti teinud ja siis nagu seal läheb nagu elu natuke halvemini, siis saad aru, et ei. Sa pidid ikka teise otsuse tegema ja siis sa tuled tagasi. Teed selle teise otsuse ja siis läheb elu jälle hästi.”

Mari leiab, et Jumal arvestab tema soovidega ja soovib talle ainult head, et ta õpiks hästi, teeks kõike hästi ja võtaks tähtsate otsuste tegemisel teiste nõu ka kuulda. Informant arvab, et Jumal soovib talle parimat elu: “...sellist elu, millist Ta arvab, et mul on parem, vaata. Aga samas Ta võtab ka minu soove kuulda, palveid ma mõtlen. Et äkki, äkki tahan mina teistmoodi vahepeal ja siis Ta mõtleb selle üle järele, et äkki siiski peab niimoodi ka minema... Ta tahab mind nagu aidata paremuse poole. Äkki ma arvan, et see on parem, mida mina tahan, aga see, mida Tema tahab, on nagu tegelikult parem.” Mari arvates ootab Jumal, et ta ei teeks nii palju pattu ja oleks lihtsalt tema ise, et ta ei muudaks end ega muutuks kellegi tahtel kellekski teiseks.

Informant ei suhtle Jumalaga poiste ja kooli teemal: *“Mmm, ma ei suhtle nagu siis, kui ma valin poissi...”*, sest ta leiab, et tunneb oma südames ise ära, kes on tema jaoks see õige ning kooli teemal ei tunne ta tarvidust sellest Jumalaga rääkida. Usk väljendub Mari arvates igapäevaelus sedasi, et ta analüüsib kogu aeg oma käitumist, et kas ta on ikka õigel teel. Usu mõju suhetes informant eriti ei tähelda, nendib vaid, et suhted sõpradega on läinud pigem paremuse poole ning lisab, et ta võib olla mõlemaga sõber: nii sellega, kes usub Jumalasse, kui ka sellega, kes ei usu. Küsimusele *“Mis oleks su elus teisiti, kui sa ei usuks Jumalat?”* vastab Mari järgmiselt: *“Ma ei tea, ma oleks nagu rohkem, nagu enda sisse tõmbunud... ma ei oleks selline nagu õnnelik ja selline abivalmis. Ma oleks rohkem nagu selline VÄGA HALB. Ma ei saaks kellegagi rääkida, ma ei saaks andeks paluda. Mul oleks kogu aeg selline halb tunne ja siis mul poleks viitsimist midagi teha. Põhimõtteliselt oleks selline (vaikselt) halb tunne kogu aeg.”*

Intervjuu lõpus soovib Mari öelda, milline Jumal tema arvates ei ole: *“Ma võiks tuua nagu välja neid, millised iseloomujooned Tal ei ole. Et Tal ei ole sellised halvad iseloomujooned, aga samas Ta ei ole ka täiuslik. Keegi ei saa olla täiuslik minu jaoks... Ta ei ole selline kurjategija. Et Ta soovib rohkem head teistele. Ta ei tahaks kunagi, et lähed nüüd halvale teele või niimoodi. Ta ei tahaks seda. Isegi siis kui sa oled pattu teinud, Ta ikkagi soovib sulle head.”*

Raili portree (09.03.2012)

Raili on 19aastane neiu, kes usub Jeesusesse, Pühasse Vaimu ja Jumalasse, aga peab neid kõiki kolme üheks: *“Ma pean kõiki kolme Jumalaks.”* Kuigi Raili usub kolmainu Jumalat, kogeb ta Jumalat energia, mite vaimuna. Ta on Jumalasse uskunud enda väitel kogu elu, kuid Jumalasse kiindus ja kirikus hakkas ta käima paar aastat tagasi, kui koolikaaslane kutsus teda Adventistide kirikusse. Nelipühi kirikusse sattus ta umbes aasta aega tagasi, kuna Adventisti koguduse juhid kolisid ära teise linna ja seetõttu lagunes seal noortetöö. See olukord murdis Raili südame ja ta isegi süüdistas Jumalat, et Ta ei tohi niimoodi talt sõpru ära võtta. Informant palvetas selle olukorra pärast ja juba kaks nädalat hiljem juhatas üks noor teda Nelipühi kiriku noorteõhtule: *“... ma näen, et see oli Jumala töö, et Ta*

tõigi mind siia”. Kuid ta lisab: “...*südames olen ma ikkagi adventist, et ma olen ikkagi harjunud nende nii-öelda reeglitega... pidada laupäeval hingamispäeva.*”

Jumala kirjeldamiseks valib ta kolm pilti, mitte kunstiande, vaid selle järgi, kui võimas tema arvates pilt on. Enne piltide põhjal kirjeldamist ütleb ta: “*Minu jaoks on Jumal nii suur ja nii võimas, aga samas nii turvaline, et selles mõttes, et ma tunnen turvalisust Temaga, ma tunnen kaitset ja samas ma tunnen seda aukartust.*” Kõige rohkem meeldis talle pilt nr 6, kus on kujutatud pildi keskel habemega noormeest, kelle vasakul käel on ingel ja paremal käel piibel. Raili leiab, et see pilt on südamega joonistatud ja et sellel pildil on kõik välja toodud: “... *piibel ja mis seal on kõik – et see näitab ka kui võimas Ta on. Mulle meeldib see naerusuu, et, et isegi kui Ta on võimas, siis Ta ikka armastab meid ja naeratab meile, et Ta on väga hea.*” Pildil nr 1, kus on kujutatud Jeesust ristil, meeldis talle risti sümbol, et Jeesus suri meie eest, kuid lisab et samas see rist, mis on Jeesuse rüü peale joonistatud, hirmutab teda natuke, sest see meenutab talle ka mõõka ja tagurpidi risti, mis on hoopis saatana sümbol. Pilt nr 5, kus on kujutatud niinimetatud tüüpilist Jeesust pilve peal, tekitab informandis sellise tunde, et Jumal tahab teda kallistada. Informant pole küll Jumalat näinud, kuid ütleb, et on Teda tundnud: “*Ma pole Teda näinud, aga ma olen Teda tundnud nagu tuult, et, et ee... Ta on soe, tõsiselt soe.*”

Jumal on Raili jaoks isa: “*Ta on vapustav isa. Ta on – ma küll armastan oma bioloogilist isa, aga ma ei pea teda niivõrd enda isaks kui Jumalat, kui Jeesust. Ma pean Jeesust nagu täiuslikuks isaks, nagu täielik eeskuju on Ta mulle...*”. Jumal on informandi arvates kõige ilusam asi üldse. Tema jaoks on kõige olulisem suhe Jumalaga, kes laseb tal elu nautida, kuid samas ka parandab teda ja annab lootust ning aitab leppida asjadega, millega informant rahul pole, nt ta enda välimus ning lisab, et Jumal lõi ta ikkagi ilusana. Jeesus on õpetanud Railit inimesi armastama. Jumal on Raili arvates mitmekesine ja “*Tema omadused on natuke kirjeldamatud*”, kuid lisab, et ühe sõnaga iseloomustaks Jumalat sõna hea. Teistele iseloomustaks informant Jumalat kui päästjat, kes teab, et kõik teevad vigu, kuid “*Jumal teab, et sa oled hea inimene* “. Raili arvates ei vea Jumal inimesi alt.

Jumala välimust kirjeldab informant järgmiselt: *“Kindlasti ma ei usu seda, mida ikoonid räägivad, et pikk habe ja valge kittel... Ta on väga ilus, väga täiuslik ja väga isalik.”* Kuid ta tõdeb, et mõeldes Jumala peale, kangastub talle esimesena silme ette inimese keha valges rüüs: *“... kui aus olla, siis inimese keha... Tal ongi valge kittel seljas ja Tal on käed avatud, mulle tuleb Ta sellisena meelde... Põhiliselt ma näen Jumalat inimesena, aga ma näen Teda hästi kaugel. Selles mõttes, et ma ei näe päriselt Tema nägu. Ma näen ainult Tema keha.”* Ning ta lisab, et sellisena on ta Teda ka unes näinud: *... uskusin, et see oli Jeesus, sest niipalju kui Teda piltidel ja filmides ja piiblis kujutatud, siis Ta nägi ka sellisena välja”. Ometigi päris inimesena ta Jumalat siiski ette ei kujuta ning mainib, et tema kujutus Jumalast on igal ajal natuke erinev: *“...kuidas ma mõtlen neist kolmest – Püha Vaimust, Jeesusest ja Jumalast, et see on nagu niivõrd sügav, et see on isegi igal ajal natuke erinev... vahepeal ma tunnen, et see universum ongi kogu Tema keha.”* Ta võrdleb Jumalat arvuti emakettaga ja arvab, et Jumalal on kõik ära programmeeritud, kes mida tegema peab: *“Jumal on nagu emaketas... me oleme kõik ära programmeeritud. Me peame kõik midagi tegema, täpselt samuti kõik loomad ja taimed – kõik peavad midagi tegema. Neil on mingi kindel ülesanne.”**

Jumalat on Raili kogenud selle kaudu, et raskel ajal, kui informant tundis, et Jumal on ta justkui hüljanud, vastas Jumal talle piibli kirjakohtaga: *“Ta vastas piiblisalmis mulle nõnda, et ma jätsin sind üürikeseks ajaks ja ma tulin tagasi su ellu suure lunastusega ja ma luban, et armastan sind sel päevil... ma luban, et ma ei jäta sind.”* Kõige erilisemaks kogemuseks peab informant iseenda avastamise protsessi, kus Jumal on õpeatnud talle iseennast ja teisi armastama ning maailma hoopis teistmoodi nägema. Jumal on võtnud ära Raili hirmud ja pannud sisse julguse.

Jumalaga suhtleb Raili iga päev: *“Iga päev ja iga, ma ei tea 20 minuti või ütleme iga tunni aja tagant.”* Ta räägib Temaga nii füüsilise häälega kui ka mõttes. Lisaks palvetamisele suhtleb ta Jumalaga laulmise ja piibli lugemise kaudu. Informant leiab, et Jumal arvab, et ta on armas tüdruk, kes võiks rohkem pingutada: *“...ma olen väga tihti kuulnud, et ta ütleb minu kohta: „Hästi armas tüdruk oled!”*. Raili arvab, et Jumal tahaks, et ta paneks Teda rohkem esikohale

ja räägiks inimestele rohkem Jumalast, kuid viimasega on Railil probleeme, sest üks vastupidine tulemus, kus ta kaaslane huvitus peale Raili juttu Jumalast hoopis rohkem saatanast, hirmutas informandi ära ja peale seda ta kardab evangeeliumi kuulutada. Kui küsitakse, siis ta räägib Jumalast, kuid kellelegi usku peale suruma ta ei hakka.

Raili ei räägi Jumalaga saatanast, murtud lubadustest ja erootilistest mõtetest, küll aga palub, et Jumal võtaks need mõtted ära. Ta palub abi ka siis, kui peale teiste poolt haiget saamist tunneb ta, et tahaks haavaja ära tappa. Ta leiab, et igapäevaelus ta päris kristlasena ei käitu ja et on teiste mõjul proovinud suitsetamist: *“Ma teen vigu, aga ma kahetsen neid õnneks”*.

Jumalasse uskumine on mõjutanud Raili suhteid. Ta nendib, et alguses oli väga raske: *“Alguses oli täiesti katastroof”*. Kuid nüüdseks on ta sõbrad ja vanemad sellega, et nende tütar usub Jumalat, leppinud. Siiski leiab Raili, et kodus ta ei saa olla kristlane: *“...ma ei saa olla kodus kristlane, kui ma pean kogu aeg kaitsepositsiooni ette võtma ja põhiliselt kaitsma ennast.”* Raili teab, et kui ta ei usuks Jumalat, siis ei leiaks ta sellel elul mõtet ja tunneks enda sees suurt tühjust.

Küsimusele “Kes on Jumal sinu jaoks?” vastab Raili järgmiselt: *“Ee, minu jaoks on Ta iidol, isa, armastus. Ma ei tea, kas on sobilik öelda mees, aga põhiliselt ma tahan olla nagu Temaga abielus, tahan kõike Temaga jagada. Ta on minu jaoks keegi, kes on kirjeldamatult võimas ja suur, uskumatult lähedal, aga väga kaugel ka. Ma ei saa Teda käega katsuda, aga samas ma saan Teda südamel tunda.”*

Risto portree (25.03.2012)

Risto on 13aastane poiss, kes usub Jumalat ja Jeesust. Jumalat on ta uskunud sellest ajast peale, kui ta Temast teada sai, see on 7aastasest saadik. Jumala kirjeldamiseks ei valinud Risto algul ühtegi pilti, vaid hakkas kohe rääkima, et tema arvates on Jumal lihtsalt vaim, mitte isiksus ega inimene. Peale seda mõtles aga ümber ja valis Jumala kirjeldamiseks pildi nr 9, kus on õrnalt roosa värviga joonistatud inimese kontuurid, millel ülipikad käed, kuid kellel nägu

puudub. Ta valis selle pildi, sest see meenutab talle vaimu ja et see pilt on tema arvates selline loominguline. Kuigi pildil on kujutatud inimese keha, siis informandi arvates Jumalal keha pole.

Jumal on Risto arvates hea ja kõigile andestav. Vahel on Ta ka kuri ning karistab, kuid Ta teeb seda õigel (õpetamise) eesmärgil. *“Noo, vahel on kuri ja Tal on hea mõte sellega, selle pahandamisega. No näiteks, kui näiteks sõbrale teen halba, siis Ta näiteks karistab, aga pärast saan ise aru, et Ta karistas õigel eesmärgil.”* Õigel eesmärgil karistamine on informandi jaoks see, et ta saaks aru, mis ta valesti tegi ning enam nii ei teeks.

Risto jaoks on Jumal keegi, kes aitab ja vastab palvetele, kuid ta saab aru, et Jumala näol pole tegemist jõuluvanaga. *“Näiteks, kui sa palvetad, siis Ta proovib sellest aru saada ja seda täide viia. Et Ta pole nagu mingi jõuluvana, et palud ja siis kohe toob. Sa pead ootama ja mõtlema, et Ta on ikka olemas ja ei ole nii, et kohe palud ja siis kohe saad.”*

Ta on palunud oma pere eest, et perel hästi läheks. Endale ta eriti midagi ei palu, sest leiab, et teiste peale peab ka mõtlema, et ta ahneks ei läheks. Hädas ta palub Jumala käest abi, kuid raha ja rikkust ta Jumala käest ei palu, sest ta leiab, et Jumal ei saa talle raha anda ja see on ka ühtlasi põhjus, miks ta Jumalaga raha teemal ei suhtle. *“...sest raha tuleb siis, kui olen tubli ja teen tööd ... See ei ole nii, et palvetad ja siis kohe Ta annab sulle raha. Käsi ei tule taevast välja ja annab raha. Ei ole nii.”*

Jumal on aidanud Ristot koduste pahanduste ajal ja vastanud nõnda informandi palvetele. Pere tülide ajal on poiss palunud Jumalat, et Ta aitaks olukorda lahendada: *“Näiteks, üks päev oli niimoodi, et ema oli hästi vihane, et – ma ei mäleta, mis see oli – aga siis ma palusin Jumalat ja siis ema leppis ise minuga ära. Ükskord ammu, siis ee kui meie ei tahtnud koristada ja nii, siis ema läks kodust ära ja siis ta tuli ise tagasi ja palus vabandust. Ma palusin Jumalat – abi.”*

Viimane olukord, mis oli üsna tõsine, sest ema oli pakkinud kohvrid ja plaaninud lahkuda kodust, on ühtlasi ka selline tähenduslik kogemus, mida informant ei vahetaks millegi muu vastu oma elus. Informant ongi kogenud Jumalat ainult läbi palvevastuste. Mingil muul viisil ta Jumalat kogenud ei ole.

Jumalaga suhtleb Risto ülepäeviti. Ta suhtleb Temaga mõttes palvetamise ja piibli lugemise kaudu. Füüsilise häälega ta Jumalaga ei suhtle. Jumalaga suhtlemine annab Ristole jõudu ja teadmise, et ta on koos Jumalaga ja Jumal aitab, kui tal on Teda vaja. Lisaks aitamisele ja palvete vastamisele võib Jumal, Risto arvates, ka inimesi terveks teha ja uusi sõpru inimese ellu tuua. Tema arvates ei ole Jumal kellegi peale pikalt kuri ega tapa inimesi, et nad kõike paha teevad, vaid andestab ikka, kui sa palud.

Küsimusele “Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb?” vastab Risto järgmiselt: *“Et vahepeal olen halb ja siis Ta andestab mulle. Ma ei usu, et Ta on kuri... Et ma olen hea, et käin lastekirikus ja et ma olen Temaga ja või et Ta on minuga.”*

Risto arvates tahab Jumal teda näha heana ja Ta ootab talt, et ta aitaks teisi. Hea on informandi arvates inimene, kes teeb head, aitab teisi, on lahke ja ei mõtle ainult enda peale. Risto arvates soovib Jumal talle head elu, et tal oleks palju sõpru, et ta käiks ilusti koolis ning tal poleks perega probleeme.

Jumalaga ei julge Risto rääkida nendest hetkedest kui ta soovib mõttes teistele halba või ei soovi kedagi siia ilma. *“Näiteks, et keegi näiteks lööb mind koolis, siis ma soovin näiteks tema surma vahepeal. Kogu aeg kiusab mind ja nii.”* Siiski pöördub ta lõpuks selle murega Jumala poole, sest oma südames ei soovi ta kellelegi halba. *“Ma ei taha seda asja. Ma ei taha kellegi surma näiteks või kellelegi neid halbu asju.”*

Risto leiab, et uskumine Jumalasse on tema elu palju mõjutanud, sest ta käib lastekirikus, kust on endale palju sõpru leidnud ja kiriku ruumide näol on tal

nüüd ka koht, kus rahulikult olla ja palvetada. Ta möönab, et ta aeg ei lähe sedasi raisku sõpradega väljas möllamise peale. Risto arvab, et kui ta ei usuks Jumalat, siis oleks ta lihtsalt mingi pätt, kellel on halvad hinded, kes mässab õues, varastab ja lõhub teiste vara ning kes tuleb hilja koju ja kelle ema oleks sellepärast vihane.

Igapäevaelus usk tema arvates eriti ei väljendu. Ta lisab, et tavaliselt inimesed ei usu Jumalat, et ta ei tea peale kahe poisi kedagi teist oma klassist või koolist, kes usuks Jumalat. Mõned tema sõbrad teavad, et ta usub Jumalat, kuid Risto väidab, et neile see ei meeldi ja et nad räägivad halbu asju Jumala kohta. Ainuke viis, kuidas usk tema elus väljendub, on üksi olles palvetamine.

Usu mõju suhetes Risto eriti ei tähelda. Märgib ainult seda, et mõnikord ei saa oma sõpradega mängida, sest eelistab olla samal ajal lastekirikus. Klassikaaslaste ja võõrastega suhtlemisel usu mõju ei märka ning lisab, et võõrad ise teavad, mida teevad, kuid tema soovitaks neil uskuda, kui nad midagi ei usu. Kõige suuremat mõju tajub ta suhetes oma vanematega. Ta leiab, et suhted isaga on läinud paremaks, kuid emaga ei ole suhted eriti paremaks läinud, sest ema on vihane, et ta käib lastekirikus: *“Ta on väga vihane ka, et ma käin lastekirikus ja et isa on kogu aeg ära - seal kirikus, no koguduses.”* Risto isa usub Jumalat ja loeb kogu aeg piiblit ning on piibli juba mitu korda läbi lugenud. Informant väidab, et isa toetab tema usku, kuid on natuke vihane, et Risto teises kirikus käib, sest ta tahab, et ta poeg käiks temaga ühes kirikus ning see on ka põhjus, miks ta vahel ei luba oma pojalt nelipühi kirikusse tulla. Risto isa keelust ei hooli ja käib ikka lastekirikus, nüüd küll juba abilise rollis, edasi.

Küsimusele “Kes on Jumal sinu jaoks?” vastab Risto järgmiselt: *“Inimene, kellel, no mitte inimene, noh, no keegi, kelle poole ma saan pöörduda, kui mul on abi vaja. Lihtsalt olen rõõmus ja tahan mõtteid jagada Temaga.”*

Rometi portree (17.03.2012)

Romet on 14aastane noormees, kes usub iseendasse. Otseselt Jumalasse ta ei usu, kuid nendib, et keegi seal üleval on: *“...ma nagu otseselt Jumalat ei usu,*

aga kindlasti seal üleval keegi on, kes nagu kõike seda teeb, aga kas Ta on just sellisel kujul, nagu meie Teda ette kujutame või midagi sihukest... Ta võib vabalt olla ka tiiger või keegi seal üleval - loom.” Ta eelistab kutsuda seda, kellesse ta usub, Emakeseks Looduseks, kes on tema arvates naissoost kehatu hing. Emakesse Loodusesse hakkas ta uskuma umbes aasta tagasi isa mõjul, kes samuti otseselt Jumalat ei usu, kuid on kindel, et midagi on, kuna vaimud on olemas, siis see pole ka väga imelik, kui seal üleval ka midagi on.

Emakese Looduse kirjeldamiseks valis Romet pildi nr 7, kus on kujutatud inimesetaolist olendit, kellel on sinine nägu, mustad pikad juuksed, roheline keha ja tiivad. Ta valis selle pildi, sest seal on kujutatud maa ja vee värve ning see olend on informandi arvates naissoost nagu emake. Emake Loodus kontrollib ja valvab ning hoolitseb looduse ja inimeste eest. Ta on ka loonud universumi ning oskab ka uusi universume ja planeete luua ning elu taastada. Emake Loodus hoiab inimestel silma peal ja püüab nende käitumist mõjutada: *“No kindlasti hoiab inimestel, ma arvan, silma peal, et kõigil oleks ikka hea, et keegi ei satuks ohtu ja siis proovib äkki mõjutada isegi nagu käitumiselt, et, et ei oleks neid mõrvareid ja kes need kõik siin ilmas on.”* Rometi elus võib Emake Loodus mõjutada informandi mõtlemisviisi: *“Ta võib-olla mõjutab mu psüühikat, et nagu mu mõtlemisviisi. Näiteks mul on kindlad plaanid oma tuleviku suhtes ja siis nagu üldse, nagu iseloomu ja kõike, kõike.”*

Emake Loodus on heatahtlik, hooliv ja võimas ning suudab loodust ja kõiki asju mõjutada: *“Ta nagu hoolib ikkagi inimeste elust ja niimoodi, et noh jah, et kuidagi nagu annab õnne või niimoodi. Näiteks mõnele annab lapse, mõnele annab rahalise õnne või nagu kuidagi suunab seda saatust äkki.”* Kindlasti ei ole Emake Loodus õel, kuri ega pahatahtev ning Rometi arvates ei lähtu Ta ainult oma huvidest, vaid arvestab teistega.

Emakese Looduse kogemisenä toob Romet välja selle, et ta on mitu korda oma silmaga vaime näinud: *“Sellega mõjutab, et ma suudan, et noh kuna Ta ise on hing, siis Ta näitab mulle ka neid hingi ja asju.”*

Rometi arvates Emake Loodus teda igapäevaselt otseselt ei mõjuta, kuid ta jälgib teda ja kui vaja, siis sekkub: *“Noo, igapäevaselt vast mitte, aga kui ta ikka saab aru, et midagi hakkab valesti minema, siis Ta proovib ikka kuidagi seletada või anda mõista kuidagi.”* Emakese Loodusega suhtleb informant vastavalt olukorrale ja leiab, et pigem suhtleb Emake Loodus temaga: *“No vahepeal on kuus üks kord, vahepeal on isegi nädalas üks kord, jah iga nädal või niimoodi. Vahepeal on ainult kaks päeva kuus. See oleneb olukorrast või nagu sellest, mis mulle tuleb... Ma ei saa just öelda kui tihti mina Temaga suhtlen, et pigem kui tihti Tema minuga suhtleb, et nagu kui, kui palju Ta mind seal peas mõjutab, et mis otsuseid ma tegema peaks või niimoodi.”* Omavaheline suhtlemine toimubki ainult mõttetasandil ja nõu ning kinnituse otsimise eesmärgil. Suhtlemine Emakese Loodusega annab Rometile uusi ideid, tahtejõudu, julgust asju ellu viia ja vahel ka riske võtta.

Rometi arvates mõtleb Emake Loodus temast, et ta on noor ja et tal on veel palju õppida ja kogeda. Informant loodab, et Emake Loodus arvab, et Romet on sihikindel ja viib oma otsused ikka lõpuni ning just sellisena Emake Loodus teda näha tahabki: *“Ma arvan, et sellisena nagu ma praegu olen. Ma arvan, et iga inimene on sündinud nii, nagu ta ise on, et võib-olla üks oskab paremini ömmelda, teine paremini laulda, et nagu igaihel on oma eesmärk või niimoodi. Et ju kui ma nii fotograafiahuviline olen, siis võib-olla Ta tahab mind näha tulevikus fotograafina või midagi sihukest.”* Romet usub, et Emake Loodus soovib talle õnnelikku elu, et tal poleks millestki puudus ning ootab, et noormees oma otsustele ikka kindlaks jääks ega kõhkleks.

Tabuteemasid Emake Loodusega suhtlemisel Rometil pole, sest ta kogu aeg mõtleb peas läbi, mis on õige ja mis vale. Uskumise mõjuna toob ta välja, et on nüüd aktiivsem ja tegutsemistahtelisem. Ta arvab, et kui ta ei usuks Emakesse Loodusesse, siis ta poleks nii elurõõmus, virk ja teotahteline ning võib-olla poleks fotograafiat avastanudki. Usk väljenuub tema jaoks igapäevaelus sedasi, et ta suhtleb Emake Loodusega: *... ma suhtlen Temaga peas hästi palju läbi ja niimoodi. Mõtlen, kas see on õige teha või mitte.”*

Romet näeb uskumises positiivset mõju suhetele: *“No, isaga saame nüüd paremini läbi. Naljatame vahepeal ja siis räägime igasugu jutte...”* Kuid ta leiab, et kui isa ei töötaks välismaal ja oleks rohkem kodus, oleks nende suhe veel lähedasem. Ta toob ka välja, et austab nüüd oma vanemaid palju rohkem kui varem ning aitab oma ema, kui vaja. Ka sõpradega on ta hakanud paremini läbi saama: *“... sõpradega otseselt olen hakanud paremini läbi saama. Suhtleme palju rohkem ja et on tahe nagu igapäevaselt sõpradega kokku saada.”*

Suhe klassikaaslastega on jäänud tema arvates samaks, kuid tõdeb, et ta ise on hästi palju muutunud aktiivsemaks ja elurõõmsamaks ning et viidab nüüd rohkem aega väljas, mitte kodus arvuti või teleri taga. Võõrastega suhtlemisel on ta nüüd natuke vabam kui varem.

Romet ei usu enda arvates kristlaste Jumalat, sest tema arvates on see väljamõeldud: *“No, ma pole just selles kindel, aga minu arvamus on see, et Jumal on lihtsalt legend, et väljamõeldis või niimoodi. Võib-olla need rahvad mõtlesid ka, et seal üleval keegi on ja siis panid lihtsalt Talle nime Jumal ja mõtlesid, kes Ta võiks olla ja missugune Ta elulugu võiks olla ja sellest siis see Jumal pärineb.”* Tema jaoks on erinevate religioonide Jumalad üks ja see sama: *“Põhimõtteliselt on need kõik kokku ikkagi üks ja sama Jumal, lihtsalt erinevate nimede ja looga või niimoodi. Et nad kõik ikka mõtlevad ühte ja seda sama asja, aga lihtsalt nad on teised lood teinud, eluloost ja nimi on teistsugune.”*

Tema arvates on Jumal pigem kellegi hea inimese hing: *“No, ise olen ma ikka mõelnud, et kust Ta ise üldse sinna sai ja kui Ta nagu need universumid ja asjad lõi, et Ta peaks ise ka kuskilt ikkagi sinna saama ja siis ma olen vahepeal mõelnud, et äkki mingi tohutult hea abivalmi inimese hing on lihtsalt läinud sinna, nagu taevasse, ja jäänud sinna niimoodi aitama, looma seda keskkonda.”*

Küsimusele “Kes Ta sinu jaoks on?” vastas Romet järgmiselt: *“Nagu minu oma perenõustaja või selline, kes annab nõu otsustada. Nõustaja, kes mind nagu aitab igas olukorras ja et valvab minu järgi, et ma ei teeks valesid otsuseid, et proovib ikka võimalikult palju anda mulle head ja õiget nõu.”*

Steve portree (03.01.2012)

Steve on 18aastane noormees, kes usub, et keegi on seal üleval pool olemas, kes saab kõike seda kontrollida, mis siin toimub. Ta nimetab seda Jumalaks kui ka Emakeseks Looduseks: *“Ta on nagu see, nagu räägitakse, see Emake Loodus.”*

Nelipühi kiriku noorteõhtutel hakkas ta käima umbes kaks või kolm aastat tagasi ja natuke aega peale seda käimist hakkaski ta uskuma, et keegi on seal üleval.

Jumala kirjeldamiseks valib ta pildi nr 4, kus on kujutatud ingli tiivade ja oreooliga kiilakat ja rõõmsat inimkuju, ning pildi nr 5, kus on tüüpiline Jeesus pilve peal. Oma valikut põhjendab ta järgmiselt: *“Ma ei tea. See on nagu - tegelikult (kõhatab) ei saa arvata ju, et Jumal on inimese kuju, inimese kujuga nagu. Et noh, kõige rohkem see habeme ja juustega mees (vihjab pildile nr 5), et noh, kes teab, mis seal üleval pool on või milline ta välja näeb,”* ning jätkab: *“No, kui ta on inimese kujuga, siis Ta on arvatavasti valges, ja kui Ta on inimese kujuga, siis Tal on kindlalt, ma arvan, niimoodi selline soeng ja (osutab pildile nr 5) noh, nagu selline näeb välja enam-vähem.”* Ta põhjendab oma viimast arvamust sellega, et sellisena on ta Teda mõnes filmis näinud.

Steve arvates on Jumal see, kes kontrollib kõike ja kõiki, valvab ja jälgib inimesi ning vajadusel saadab kaitseingleid. Jumala omaduste kirjeldamisega on tal alguses suured raskused ning peale pikke mõttepause vastab ta järgmiselt: *“Sellele on väga raske vastata. Ma ei teagi, sest ma ei ole temaga ise kokku puutunud nagu otseselt...No hea on Ta kindlasti...hoolitsev, sõbralik.”*

Jumalat informant enda arvates kogenud pole. Jumalaga suhtleb ta vahepeal mõttes palvetades. Palvetab ta tavaliselt enne magama minekut ning palve sisu oleneb olukorrast. Oma palvet kirjeldab ta järgmiselt: *“No, et armas Jumal, et palun, ee nagu et, aita mind ja minu peret ja kaitse meid, meie suguvõsa ja sugulasi ja tuttavaid.”*

Sellele, mida Jumal temast võiks arvata, ei oska ta vastata. Ta ütleb, et pole sellele mõelnud, kuid lisab siis, et Jumal mõtleb temast arvatavasti head:

“No, kui Ta on hea Jumal, siis Ta arvatavasti mõtleb head... (ohkab), nagu räägitakse, et, et Jumal armastab meid kõiki, et nagu oma poega ja oma tütar, et noh, arvatavasti, siis ta mõtleb ainult head.”

Steve arvates soovib Jumal talle ikka head elu, sest Ta ei soovi kellelegi halba. Hea elu on selline, et sul läheb hästi ja sa oled õnnelik. Õnnelikuks teeb informandi see, kui ta pere on terve: *“Mind teebki õnnelikuks see, et kui mul on pere terve, kellegagi ei juhtu midagi. Et minu jaoks raha ei olegi tähtis.”*

Sellele, mida Jumal Stevelt võiks oodata, noormees vastata ei oska ja leiab, et sellele küsimusele on raske vastata. Tabuteemasid Jumalaga suhtlemisel informandi arvates pole. Tema arvates pole uskumine Jumalasse tema elu eriti mõjutanud, kuid lisab siiski, et on muutunud abivalmimaks: *“Tegelikult otseselt veel ei olegi. Aga nagu noh, ma olen hakanud aina rohkem aitama ja niimoodi. Nagu et lastekirikus abis käima.”* Ja ta usub, et Jumal on ta palvetele vastanud: *“Mul oli isa, oli vahepeal, oli, et tal olid sapikivid ja niimoodi. Ta murdis jalaluu ära ja niimoodi, aga nüüd on kõik paremaks läinud. Praegu on täiesti terve.”*

Küsimusele “Mis oleks su elus teisiti, kui sa ei usuks Jumalat?” vastab ta järgmiselt: *“Mmm...Ma ei tea. Ma ei oska midagi arvata selle koha pealt. Ma arvan, et võib-olla ma ei oleks siis nii hullult abivalmis, et võib-olla siis ma oleks ikka veel tähtis nagu, et sõbrad ja pidu rohkem kui vanemad ja pere.”*

Jumalasse uskumise mõjuna toob Steve välja seda, et on oma vanemaid rohkem austama hakanud ning kuulab nüüd rohkem nende sõna: *“Näiteks ma kuulan rohkem sõna kui varem. Et kui vanemad ikka ütlevad, et ei, siis ma ei tee seda ja mmm...see ka, et ma olen neid ka nagu rohkem aitama hakanud. Vaata, et kui varem oli põhiline ainult sõbrad, pidutsemine, väljaskäimine. Nüüd on rohkem, et kui midagi on, siis jään vanematele appi.”*

Usu mõju sõpradega suheldes ta ei tähelda. Tema sõbrad teavad, et ta usub Jumalat ning neil pole selles suhtes vastuarvamusi. Klassikaaslaste kohta ütleb ta järgmist: *“Ee, klassikaaslased minu arust veel ei tea sellest. Et noh, et ma ei tule nagu hommikul kooli niimoodi, et kogu aeg käin, et lähen rääkima, et OK, ma*

käisin, ma käin palvetamas niimoodi ja et kui keegi küsib, siis ma räägin, ütlen neile niimoodi, aga kui keegi ei küsi, siis ei.” Võõrad on tema jaoks ikka võõrad ja seal ta mingeid muutusi ei tähelda.

Küsimusele “Kes Jumal sinu jaoks on?” vastab Steve järgmiselt: “*See, kes kontrollib kõige üle ja kõigi üle – (rõhutatult) kõige ja kõigi.*” Natuke aega hiljem lisab ta: “*Minu arvates on ainult üks Jumal, et kõik need, kes teist usku on, et tegelikult, minu teada on neid ainult üks, et need kõik araablased ja need, et kes usuvad Allahit ja et noh... No ta on üks sama Jumal... Need lihtsalt, nimetatakse Teda teisiti. Ma ei tea, miks.*” ning lisab, et Jumalal on tegelikult palju nimesid: “*Emake Loodus, isa, sõber, Jumal.*”

Vello portee (24.03.2012)

Vello on 17aastane noormees, kes usub oma pere, sõpru ja lähedasi inimesi. Nelipühi noorte koosolekutel on ta käinud umbes aasta aega, kuid Jumalat või kõrgemat väge ta ei usu ning lisab: “*Lihtsalt olen kuulnud sellest, nendest... Nagu Jumalast ja et saatis Jeesuse... See on nagu rohkem see - müüt.*”

Jumala kirjeldamiseks valis ta pildi nr 8, millel on joonistatud meessoost sõdalast meenutav isik, kelle pea kohal on oreool ning jalas kannustega jalanõud, millest purskab tuld ning tema kõrval on ka üks väiksem inimese kuju meenutav olend. Oma pildi valikut põhjendas informant sellega, et teda kõnetas sellel pildil taevas ja tema välimus ning et see on isegi nagu rohkem Jeesus, kes sellel pildil on.

Küsimusele “Milline Jumal võiks välja näha?” vastab ta : “*Ta on selline hea. Äkki see?*” (Osutab sõrmega pildile nr 5.) Seejärel osutab ta taas pildil nr 9 oleva kujutise oreoolile, kuid ei oska põhjendada, miks ta seda tegi (siin võis olla takistuseks ka informandi keeleoskus, sest tema emakeel on vene keel). Kahe pildi erinevustest toob ta välja, et pildil nr 5 olev kujutis on ilusam, kuid jääb endiselt pildi nr 9 iseloomustamise juurde. Ta leiab, et joonistusel on kujutisel tiivad ning arvab seejärel, et Jumalal on ka tiivad, sest Ta tahab vahel lennata. Jumalal on

pildil jalas Vello arvates *turbo boots*, kuid nende eesmärki ta põhjendada ei osanud. Pildil oleva teise kujutise kohta arvab informant, et pildi autor mõtles selle all arvatavasti Jeesust ning lisab, et sellel pildil saadabki Jumal parasjagu Jeesust maa peale.

Jumalat kujutab Vello ette meessoost inimesena: *“Suur mees taevas... tal on pikad juuksed ja suur habe ees.”* Tema arust on Jumal ja tema poeg sarnased. Alguses ei osanud Vello Jumalat iseloomustada, kuid pärast abistavat näidet sõbra kirjeldamise kohta ütleb ta, et Jumal on sõbralik, aus ja abivalmis. Negatiivseid jooni ta Jumala juures ei usu olevat.

Vello arvates jälgib Jumal inimesi, kuidas nad käituvad: *“Jälgib inimesi maa peal, mis nad teevad, kuidas käituvad.”* Lisaks jälgimisele võib Jumal inimesi ka aidata ning lisab, et Jumal on tema usklike sõpru aidanud: *“No, ma ei tea, kui inimene palub Jumalat või Jeesust, siis Ta ikka aitab.”* Vello ise Jumalaga suhelnud ega talt abi palunud ei ole. Samuti pole tal Jumalaga mingeid kogemusi.

Informandi arvates mõtleb Jumal temast kui tavalisest inimesest, kes on maa peal. Tavalise all mõtleb Vello mitteusklikku. Tema arvates suhtub Jumal sellesse, et ta on mitteusklik, normaalselt: *“Ma arvan, et Ta suhtub sellesse, noh, päris normaalselt, et inimene saab ise valida, mis ta teeb.”*

Vello ei tea, mida Jumal talt ootab, kuid arvab, et Jumal tahaks teda näha korralikuna, et ta ei teeks lollusi: kriminaalseid tegusid, ei viskaks kividega aknaid puruks. Tema arvates soovib Jumal talle head, täislikku elu: oma pere, armastus, ilus maja.

Täpsustava küsimusena selgus, et Vello arvates võib Jumal küll olemas olla, kuid tema ei taha Temaga mingit tegemist teha ning käib kiriku noorteõhtutel rohkem suhtlemise pärast.

Lisa 2. Intervjuus kasutatud põhiküsimused

ALUSTUSEKS: Mida või keda sa usud? Kui kaua oled sa teda uskunud?

I plokk: Kuidas sa mõistad Jumalat?

- Sul on kindlasti oma arusaamine, milline Jumal on. Siin on mõned lastejoonistused. Palun vali siit pilt, mis kirjeldaks kõige paremini sinu arusaamist Jumalast. Räägi mulle, milline ta sinu arvates on?
  - Mida Jumal teeb?
  - Mida Ta sinu jaoks teeb?
  - Missugused on Tema omadused?
  - Missugune Jumal kindlasti ei ole? (lisatud 29.02.2012)
- Kirjelda oma kogemusi Jumalaga? (Millist kogemust sa ei vahetaks millegi muu vastu? Too mõni näide heast vs halvast kogemusest)
- Kui tihti ja kuidas sa Jumalaga suhtled? (mida sa sel ajal mõtled,tunned, mida see sulle tähendab, mida see sulle annab)

II plokk: Kuidas Jumal mõistab Sind?

- Mis sa arvad, mida Jumal sinust mõtleb/arvab?
- Millisena ta tahaks sind näha? (lisatud 13.02.12)
- Mis sa arvad, millist elu Jumal sulle soovib? Mida sinult ootab?
- Missugustel teemadel sa Jumalaga ei suhtle / ei julge suhelda? (tabuteemad)

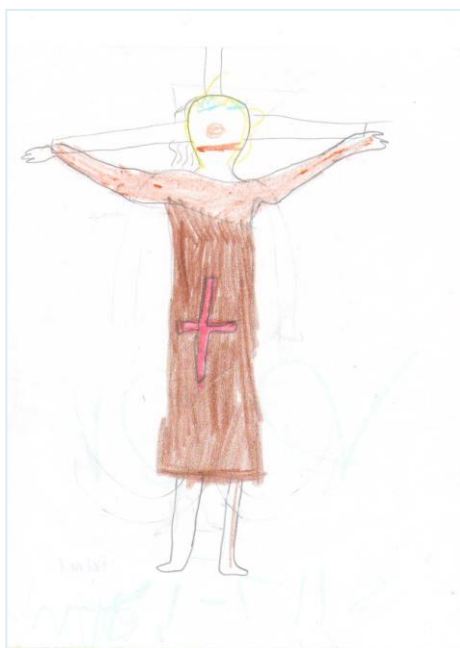
III plokk: Kuidas see, millesse sa usud, väljendub sinu elus?

- Kuidas on uskumine Jumalasse mõjutanud sinu elu?
- *Mis oleks sinu elus teisiti kui sa ei usuks Jumalat? (abistav varuküsimus kui eelmisest ei saanud asja)*
- Kuidas see (usk) väljendub sinu igapäevaelus?
- Kuidas see, millesse sa usud on mõjutanud sinu suhteid
  - a) vanematega/lähedastega;
  - b) sõpradega

- c) klassikaaslastega
- d) võõrastega?

LÕPETUSEKS : Võibolla sul endal tekkisid veel mõned olulised mõtted seoses tänase intervjuu teemaga, mida sa tahaks jagada. Mind huvitab väga kui sul on veel midagi lisada. Räägi julgesti!

Lisa 3. Intervjuus kasutatud nelipühi lastekiriku laste joonistused

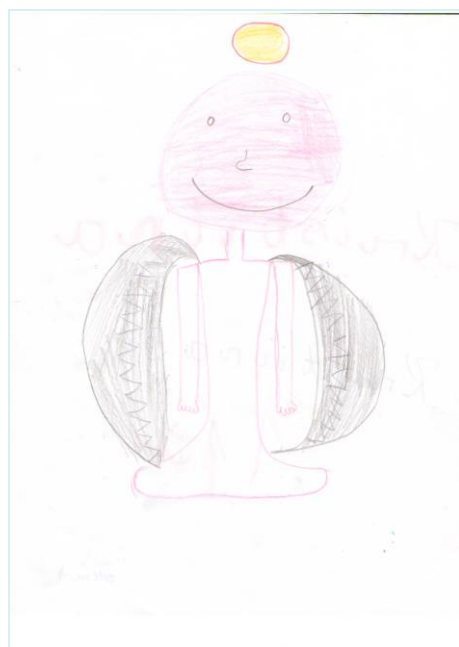
Pilt nr 1. 10aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 2. 6aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 3. puhas leht

Pilt nr 4. 11aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 5. 16aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 6. 11aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 7. 4aastase poisi joonistus Jumalast

Pilt nr 8. 10aastase poisi joonistus Jumalast

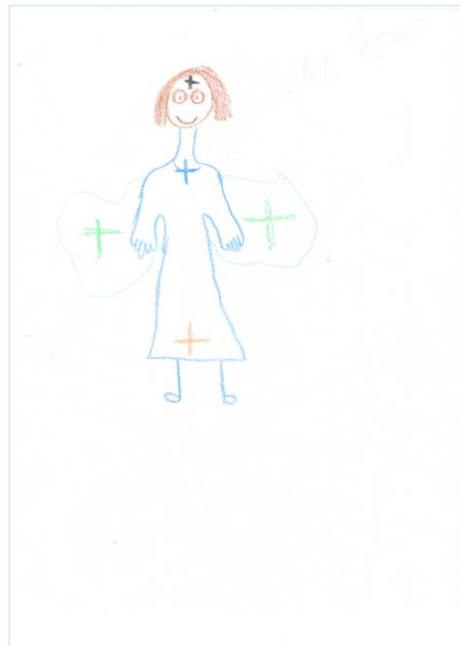
Pilt nr 9 6aastase poisi joonistus Jumalast

Pilt nr 10. 5aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 11. 1aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 12. 11aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 13. 7aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 14. 4aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 15. 7aastase tüdruku joonistus Jumalast

Pilt nr 16. 7aastase tüdruku joonistus Jumalast

Lisa 4. Ankeet intervjuule lisaks

1) Kui tihti sa palvetad ? *Märgista sobiv kast ristikesega*

	Mitu korda päevas
	kord päevas
	kord nädalas
	kord kuus
	mõned korrad aastas
	ei palvetagi
	muu _____ .

2) Kui tihti loed piiblit? *Märgista sobiv kast ristikesega*

	Mitu korda päevas
	kord päevas
	kord nädalas
	kord kuus
	mõned korrad aastas
	ei loegi piiblit
	muu _____ .

3) Kust oled saanud teadmisi Jumala kohta? *Tähista allikad ristikesega kasti sees.*

Kirikus (<i>Lisa sulgudusse kiriku nimi</i>)	
	a) täiskasvanutele mõeldud koosolekul (_____)
	b) noortele mõeldud koosolekul (_____)
	c) lastele mõeldud koosolekul (_____)
	piiblist
	raamatutest
	vanematelt
	vanavanematelt
	sõpradelt
	tuttavatelt
	õpetajatelt
	usundiõpetuse tunnis
	raadios
	televisioonis
	Internetis
	mõnel evangeelsel üritusel
	muu (Kust? _____)

4) Vali märgitud allikatest 5 tähtsamat, mis on sinu arusaamisele Jumalast kaasa aidanud ning märgi tähtsuse järjekorras numbriga sõna järele. Alusta kõige tähtsamast, mis on nr 1 ja jätkata tähtsuse järjekorras, lõpetades nr 5-ga.

5) Palun kirjuta millise kiriku pühapäevakoolis (lastekirik) oled osalenud?

.....

6) Tõmba ring ümber arvule, mis vastab Nelipühi lastekiriku külastamise aastate kestusele.

0   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
11   12   13

7) Palun kirjuta millise kiriku noortetöös oled osalenud?

.....

8) Tõmba ring ümber arvule, mis vastab Nelipühi kiriku noorte koosolekute külastamise aastate kestusele.

0   1   2   3   4   5   6   7   8   9   10
11   12   13

9) Järgmisena ma esitan mõned väited.

Tee märge sellesse kasti, mis kõige paremini kirjeldab sinu arvamust.

	Nõustun täiesti	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse
Mu ema usub Jumalat				
Mu ema käib regulaarselt kirikus				
Mu ema suhtub mu usku soosivalt				
Mu isa usub Jumalat				
Mu isa käib regulaarselt kirikus				
Mu isa suhtub mu usku soosivalt				
Mu sõbrad teavad, et ma usun Jumalat				
Mul on sõpru, kes suhtuvad minu usku hästi				
Mul sõpru, kes suhtuvad minu usku halvasti				

Mu klassikaaslased teavad, et ma usun Jumalat				
Mul on klassikaaslasi, kes suhtuvad minu usku hästi				
Mul on klassikaaslasi, kes suhtuvad minu usku halvasti				
Pole vahet, kas rääkida Jumalast, Jahvest, Allahist või Brahmanist, nad kõik on üks ja seesama				

10) Kuidas hindad oma suhteid...

	väga hea	pigem hea	pigem halb	väga halb	suhe puudub
Emaga					
Isaga					
Vanaemaga					
Vanaisaga					
Vennaga					
Õega					
Sõpradega					
Klassikaaslastega					
Usukaaslastega					
Võõrastega					
Jumalaga					

11) Kelle arvamus läheb sulle kõige rohkem korda? *Järjesta välja pakutud isikud. Alusta kõige tähtsamast, kes on nr 1, tähtsuselt järmine nr 2 jne, jätka kuni kõik olemasolevad isikud saavad tähtsuse järjekorras järjestatud.*

Kui sul keegi pakutud loetelust puudub, siis märgi sellesse kasti x ning teda ära järjestusse kaasa.

	Minu vanemad
	Mu vennad ja õed
	Mu kallim (boy/girlfriend)
	Mu õpetajad

	Kiriku noortetöö juht
	Jumal
	Minu vanavanemad
	Mu sõbrad
	Mu klassikaaslased
	Kiriku juht
	Kiriku lastetöö juht
	Võõrad

12) Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Nõustun täiesti	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse
Jumal mõjutab inimesi otseselt neid premeerides ja karistades				
Ma saan Jumalat palvetamisega mõjutada				
Ma arvan, et Jumal on kusagil mujal, ei osale selle maailma tegemistes				
Jumal vajab inimesi, et viia täide oma tahet selles maailmas				
Ma usun, et paljud asjad siin maailmas peegeldavad Jumala nähtamatut maailma				
Kui ma ei täida Jumala tahet, siis mu suhe Temaga laguneb koost				
Õige käitumine päästab mind Jumala vihast				
Vaba inimene käitub iseseisvalt, sõltumata Jumalast				
Jumalal on plaan selle maailma jaoks ning see plaan täitub inimeste kaudu				
Sügavalt usklik inimene on igal viisil pühendunud Jumalale ja kaasinimeste armastamisele				

Küsitluse viisin läbi Internetis aadressil: <http://kwiksurveys.com/members.php>